

Monitor/evaluatie sportbeleid ministerie van VWS Tussenrapportage 2008

in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,
Directie Sport

**Koen Breedveld
Marcia de Jong
Mirjam Stuij**

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Achtergrond	5
1.2	Monitoring en evaluatie	6
1.3	Leeswijzer	7
2.	Bewegen & Gezondheid	9
2.1	Nationaal Actieplan Sport & Bewegen	9
2.2	Gezonde sportbeoefening	13
2.2.1	<i>Sportmedisch begeleiden van topsporters</i>	13
2.2.2	<i>Sportblessures</i>	14
2.2.3	<i>Sportgeneeskunde</i>	16
3.	Meedoen	19
3.1	Versterking sportverenigingen	21
3.1.1	<i>Impuls brede scholen, sport en cultuur</i>	22
3.1.2	<i>Sportkader</i>	27
3.1.3	<i>Nieuwe sportmogelijkheden: proeftuinen</i>	29
3.2	Jeugd en sport	32
3.2.1	<i>Alliantie School & Sport samen sterker</i>	32
3.2.2	<i>Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs</i>	34
3.2.3	<i>Meedoen (allochtone jeugd door sport)</i>	35
3.2.4	<i>BOS: Integrale buurtaanpak en sport</i>	41
3.2.5	<i>Stimuleringsregeling multifunctionele (sport)accommodaties</i>	45
3.3	Gehandicaptensport	46
3.4	Sportiviteit en respect	49
3.4.1	<i>Gedragscode sportiviteit en respect</i>	49
3.4.2	<i>Homo-emancipatie</i>	50
3.4.3	<i>Vrouwenemancipatie</i>	52
3.4.4	<i>Masterplan Arbitrage</i>	54
3.5	Sport en Ontwikkelingssamenwerking	57
4.	Presteren	59
4.1	Excelleren van talenten	62
4.2	Stipendium topsporter	66
4.3	Topsporters met een beperking	67
4.4	Coaches aan de top	70
4.5	Tegengaan dopinggebruik	71
4.6	Topsportevenementen	73
4.7	Innovatie	75
5.	Slotbeschouwing	79
	Referenties	89

Bijlage 1: Aanvullende informatie NASB

Bijlage 2: Aanvullende informatie Sportblessures

Bijlage 3: Aanvullende informatie Nieuwe sportmogelijkheden: proeftuinen

Bijlage 4: Aanvullende informatie Meedoen (allochtone jeugd door sport)

Bijlage 5: Aanvullende informatie Presteren

Bijlage 6: Aanvullende informatie MBO-LOOT

Bijlage 7: Aanvullende informatie Topsportevenementen

Bijlage 8: Aanvullende informatie Innovatie

Bijlage 9: Lijst van afkortingen

Bijlage 10: Geraadpleegde personen en websites

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

In het voorjaar van 2007 treedt Jet Bussemaker aan als nieuwe staatssecretaris voor sport. Bussemaker is, na Clemence Ross, Margot Vliegenthart en Erica Terpstra, de vierde staatssecretaris voor sport. Op zaterdag 21 april 2007 houdt de staatssecretaris een speech voor het 'Sportbestuurders congres' te Papendal. De verzamelde sport goegemeente luistert met meer dan gemiddelde belangstelling naar wat de nieuwe staatssecretaris te berde gaat brengen. Ingewijden weten dat het Sociaal en Cultureel Planbureau enkele dagen later een rapport met een kritische ondertoon naar buiten zal brengen (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007). Zij die er het jaar daarvoor ook bij waren, in Rotterdam, herinneren zich bovendien hoe datzelfde forum door de toenmalige secretaris-generaal Roel Bekker werd gebruikt om "misstanden in de sport" in niet mis te verstane woorden aan de kaak te stellen (Bekker, 2006).

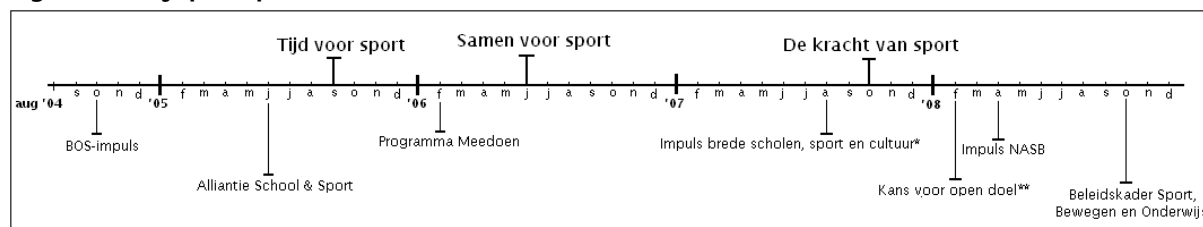
Ook de nieuwe staatssecretaris refereert in haar speech aan "de minder gewenste praktijken die zich in en rondom de breedtesport voordoen" (Bussemaker, 2007a). De staatssecretaris zegt het "jammer te vinden" dat er nog niet op grote schaal acties zijn ondernomen om hiertegen op te treden. Maar de staatssecretaris is niet alleen maar kritisch. In één adem bindt ze de aanwezigen aan haar eigen doelstellingen met de uitspraak dat ze "ervan uit gaat dat iedereen in de zaal zich afzet tegen deze randverschijnselen". Nadrukkelijk nodigt ze de sport uit om met haar over deze thematiek verder te praten, en noemt het Masterplan Arbitrage als een "goed initiatief" dat haar "erg aanspreekt". Ze zegt toe de aankomende jaren sportverenigingen te willen ondersteunen bij de uitvoering van hun maatschappelijke gelden en daar ook middelen voor ter beschikking te stellen.

Najaar 2007 bekrachtigt de staatssecretaris deze toezegging in haar beleidsbrief *De kracht van sport* (VWS, 2007d). In die beleidsbrief geeft ze aan dat het kabinet "de kracht van sport wil benutten en de maatschappelijke functie van de sportsector wil optimaliseren". Om die reden wil ze "de sport versterken". Daarnaast geeft de staatssecretaris aan een extra impuls te willen geven aan het excelleren van talenten, de stimulering van de gehandicaptensport, het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen, sportiviteit en respect en aan sport en ontwikkelingssamenwerking (ibid).

Met genoemde prioriteiten geeft Bussemaker een eigen kleur aan het beleid zoals dat eerder door voorganger Clemence Ross was geformuleerd in de nota *Tijd voor sport - Bewegen, Meedoen, Presteren* (VWS, 2005). Die nota was opgebouwd rond de pijlers Bewegen, Meedoen en Presteren. Juni 2006 werden die doelstellingen uitgewerkt in diverse deel- en uitvoeringsprogramma's in de uitvoeringsnota *Samen voor sport* (VWS, 2006c). In de daaropvolgende jaren is een indrukwekkende reeks beleidsinitiatieven van start gegaan (zie figuur 1.1). Het programma Meedoen zette daarbij in 2006 de toon. Negen bonden en elf gemeenten committeerden zich aan de doelstelling om de allochtone jeugd meer bij de sport te betrekken. Later volgden andere programma's zoals de Impuls brede scholen, sport en cultuur, het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen en recent het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs. Veel andere programma's en projecten, vaak in samenwerking met andere departementen, met andere

onderdelen van het ministerie van VWS of met andere partners in het veld, blijven daarbij nog ongenoemd.

Figuur 1.1 Tijdpad sportbeleid VWS

NB. Weergave vanaf augustus 2004 op maandniveau. De documenten boven de tijdslijn zijn de algemene documenten over het sportbeleid, de start van programma's is onder de tijdslijn aangegeven.

* In samenwerking met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

** In samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking

1.2 Monitoring en evaluatie

Het sportprogramma *Tijd voor sport/Samen voor sport* reikt tot en met eind 2010. *De kracht van sport* maakt onderdeel uit van het Beleidsprogramma 2007-2011 *Samen werken, samen leven*, dat de uitwerking vormt van het coalitie akkoord van Balkenende IV (2007). In de beleidsbrief kondigt de staatssecretaris aan dat ze de kamer eind 2008 zal informeren over de voortgang van zowel het sportprogramma als haar eigen beleidsbrief. In dit rapport is daartoe een inventarisatie gemaakt van de beschikbare informatie over de stand van zaken binnen de diverse deelprogramma's. Aan de inventarisatie ligt een opdracht ten grondslag aan het W.J.H. Mulier Instituut om, als onderdeel van haar meerjarig wetenschappelijk onderzoeksprogramma *Passie, praktijk en profijt*¹ (zie het Sportprogramma) te monitoren en te evalueren.

Voor deze monitoring en evaluatie is door het Mulier Instituut een onderzoeksinstrument ontwikkeld en een plan van aanpak geschreven (Van den Heuvel, 2007). Het plan van aanpak voorzagt in een startrapportage over 2007 (Van den Heuvel & Van Schendel, 2008), een tussenrapportage in het najaar van 2008 en een eindrapportage in 2011. Voor u ligt de tussenrapportage. In deze tussenrapportage is de stand van zaken van de diverse programma's meegenomen tot en met eind november 2008. Begin 2011 zal de eindrapportage verschijnen. Conform het plan van aanpak ligt het accent in deze tussenrapportage op het *monitoren* van de voortgang van de diverse deelprogramma's. Voor een *evaluatie* van het sportprogramma is het nog te vroeg. Deze zal plaatsvinden bij de tweemeting in 2011.

Eveneens conform het plan van aanpak is deze monitor primair gebaseerd op bestaande informatie, zoals verzameld door instituten als TNO, het Sociaal en Cultureel Planbureau maar ook bijvoorbeeld NOC*NSF. Deze informatie is aangevuld met informatie zoals die in het kader

¹ Zie <http://www.mulierinstituut.nl/objects/publications/Programmatisch%20werkplan%202007-2010%20per%203%20juli%202007.pdf> voor meer informatie over dit programma.

van de diverse deelprogramma's wordt verzameld (voortgangsrapportages, registraties). Waar dit nodig werd geacht, is additionele informatie ingezameld bij projectleiders, op de diverse websites en in vaktijdschriften. Deze informatie is door onderzoekers van het Mulier Instituut verzameld en geanalyseerd en afgezet tegen de geformuleerde beleidsvoornemens.

Het accent ligt in de monitor op de beleidsprojecten die binnen het kader van het sportbeleid zelf vallen (zie figuur 1.1). Het sportbeleid neemt echter een duidelijke plaats in 'Samen werken, samen leven', het beleidsprogramma van het kabinet Balkenende IV. Binnen het huidige beleid wordt nadrukkelijk gepoogd om het sportbeleid te verweven in het beleid van andere departementen. Het komt naar voren in het *Actieprogramma Iedereen doet mee* (2007), het *Actieplan Krachtwijken* (2007), het *Programma voor Jeugd en Gezin Alle kansen voor alle kinderen* (2007), het *Deltaplan Inburgering Vaste voet in Nederland* (2007), de nota *emancipatiebeleid 2008-2011 Meer kansen voor vrouwen* (2007), en de kaderbrief *Visie op preventie en gezondheid* (2007). Ook komt sport in de meerjaren aanpak voor vrijwillige inzet en mantelzorg, de homo-emancipatie nota (2007), het plan van aanpak maatschappelijke stage (2007) en de brief over alcohol (2007) naar voren. Waar nodig en relevant zullen we ook op deze beleidsprogramma's ingaan.

1.3 Leeswijzer

Deze eerste meting volgt de indeling uit *Tijd voor sport* in de drie pijlers 'Bewegen & Gezondheid'², 'Meedoen' en 'Presteren' (zie tabel 1.1).

In hoofdstuk 2 komen de programma's die onder 'Bewegen' vallen aan de orde. Hoofdstuk 3 gaat in op het beleid omtrent 'Meedoen' en hoofdstuk 4 behandelt de pijler 'Presteren'. In de indeling binnen de hoofdstukken zijn de beleidsprioriteiten uit *De kracht van sport* herkenbaar verwerkt. Per (deel)programma wordt eerst een korte inleiding gegeven. Hierin staat beschreven wat het programma inhoudt en wie het uitvoert. Daarna volgt de resultaatafspraak: de doelstelling die is geformuleerd en de streefdatum voor het behalen ervan. Voor elk onderwerp geldt dat de laatst geformuleerde doelstelling is weergegeven, eventuele eerdere formuleringen staan in voetnoten vermeld. Vervolgens worden, voor zover bekend, de planning en het budget toegelicht en tenslotte staan de voortgang en realisatie met betrekking tot de resultaatafspraken vermeld. Aan het einde van het rapport, in de slotbeschouwing (hoofdstuk 5), worden kort de meest opvallende bevindingen bij elkaar geplaatst, bespreken we mogelijke witte vlekken in de informatievoorziening en doen we suggesties voor de invulling daarvan in 2009 en 2010.

² In *Tijd voor sport* was de naam van deze pijler 'Bewegen'.

Tabel 1.1 Overzicht van de pijlers en deelprogramma's van het sportbeleid

Pijlers	Deelprogramma's
1. Bewegen & Gezondheid	- Nationaal Actieplan Sport & Bewegen ¹ - Gezonde sportbeoefening
2. Meedoen	- Versterking sportverenigingen ¹ - Jeugd en sport ¹ - Gehandicaptensport ¹ - Sportiviteit en respect ¹ - Sport en Ontwikkelingssamenwerking ¹
3. Presteren	- Excelleren van talenten ¹ - Stipendium topsporter - Topsporters met een beperking - Coaches aan de top - Tegengaan dopinggebruik ¹ - Topsportevenementen - Innovatie ²

1. Deze onderwerpen zijn beleidsprioriteiten uit *De kracht van sport*, de titels uit deze beleidsbrief zijn in deze rapportage overgenomen. Een aantal programma's droeg voorheen een andere titel. Het programma Sport en Ontwikkelingssamenwerking is in *De kracht voor sport* voor het eerst aan de orde gekomen.

2. Innovatie is in *Samen voor sport* geïntroduceerd.

Voor de leesbaarheid zijn de vijf belangrijkste documenten in de bronvermeldingen in de tekst afgekort. Daarbij is gekozen voor de initialen en het jaartal van verschijnen (zie tabel 1.2). Achter in het rapport is een volledige lijst met afkortingen opgenomen (bijlage 9)

Tabel 1.2 Gebruikte afkortingen van beleidsdocumenten

Beleidsdocument	Bronvermelding in de tekst
Tijd voor sport	TvS'05
Samen voor sport	SvS'06
De kracht van sport	KvS'07
Begroting 2008, Artikel 46 Sport	BaS'08
Begroting 2009, Artikel 46 Sport	BaS'09

2. Bewegen & Gezondheid

In tal van publicaties is het belang aangetoond van voldoende bewegen. Recente analyses suggereren dat met voldoende bewegen minimaal €700 miljoen aan medische kosten kan worden uitgespaard (Bernaards e.a., 2008, zie ook Ross, 2008). Het kabinet wil in de pijler Bewegen bereiken dat mensen meer gaan sporten en bewegen, of in ieder geval zoveel als wordt voorgeschreven door de 'beweegnorm'. Daarnaast is het beleid erop gericht om randvoorwaarden te scheppen voor een gezonde sportbeoefening (TvS'05, p27). Om dit te bereiken zijn twee programma's ingezet: 'Nationaal Actieplan Sport & Bewegen' en 'Gezonde sportbeoefening'.

2.1 Nationaal Actieplan Sport & Bewegen

Met het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen (NASB) wordt samen met de gemeenten en de sportsector een impuls gegeven aan het realiseren van beweeginterventies en wordt gestimuleerd dat deze interventies onderdeel gaan uitmaken van gemeentelijke plannen voor het lokaal gezondheidsbeleid (VWS, 2008c). Met het terugdringen van bewegingsarmoede beoogt het kabinet een bijdrage te leveren aan het verminderen van overgewicht en andere gezondheidsproblemen als diabetes, hart- en vaatziekten en depressie en wil ze een meer beweegvriendelijke omgeving realiseren. Het beleid concentreert zich daarbij op de aandachtsgebieden wijk, zorg, werk, sport en school, en op de gemeenten met de grootste gezondheidsachterstanden (afgemeten aan de sociaaleconomische status van haar inwoners). Daarmee draagt het NASB-beleid tevens bij aan het 'Actieplan krachtwijken' (WWI, 2007a)³.

³ In 40 wijken in 18 Nederlandse gemeenten blijft de kwaliteit van de leefomgeving door een cumulatie van problemen flink achter bij die van andere wijken in de stad. Het gemiddelde huishoudinkomen ligt er ruim 25 procent lager ten opzichte van Nederland, het aandeel werkenden 10 procentpunten lager. Het aandeel woningen met een lage kwaliteit is in de veertig 'krachtwijken' 2,5 maal zo hoog als gemiddeld en ook de sociale en fysieke kwaliteit is er aanzienlijk slechter. In de krachtwijken sport 48 procent van de mensen, tegen 63 procent in de rest van Nederland (Verweij e.a., 2008). Ook overgewicht komt in de krachtwijken meer dan gemiddeld voor (Dorgelo e.a., 2008). Het ontbreken van goede sportvoorzieningen, het tekort aan kader en vrijwilligers en gebrek aan financiële middelen vormen de hardnekkigste problemen voor sportverenigingen en bewoners (Duijvestijn, 2007). Rijk en gemeente hebben de ambitie om de sportdeelname in de krachtwijken te brengen op het niveau van het stedelijk gemiddelde. In alle 40 wijkactieplannen is er aandacht voor sport en bewegen en wordt door gemeenten en partners ingezet op het bevorderen van sportparticipatie en sport als bindmiddel om de sociale cohesie te versterken. NISB biedt gemeenten hierin ondersteuning, onder andere in het kader van het NASB-programma. Daarnaast krijgen gemeenten ondersteuning van de partners in de Landelijke Alliantie Krachtwijken.

Resultaatafspraken

- In 2012 is het percentage volwassenen (18+) dat aan de beweegnorm⁴ voldoet minimaal 70 procent (KvS'07, p31; BaS'09, p126)⁵.
- In 2012 is het percentage jeugdigen (4-17 jaar) dat aan de beweegnorm voldoet minimaal 50 procent (KvS'07, p31; BaS'09, p126)⁶.
- In 2012 is het percentage inactieve volwassen Nederlanders maximaal 5 procent (KvS'07, p31; BaS'09, p126)⁷.
- Het aantal bedrijven dat aandacht heeft voor sport en bewegingsactiviteiten tijdens of na werkuren moet verhoogd worden tot 25 procent in 2010 (TvS'05, p27).

Planning en budget

Op 3 april 2008 heeft de Staatssecretaris van VWS samen met de VNG en NOC*NSF 'kaderstellende afspraken' afgesloten voor de Impuls NASB. Met deze impuls wordt beoogd in circa honderd gemeenten waar sprake is van een relatief grote gezondheidsachterstand, een groot aantal sport- en beweegactiviteiten uit te voeren. VWS investeert de komende periode €38 miljoen in deze impuls. Gemeenten zullen een zelfde bedrag investeren, zodat er in totaal via deze impuls €76 miljoen beschikbaar is voor het stimuleren van een actieve leefstijl. De impuls NASB loopt tot en met 2014 (zie figuur 2.1). Het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) heeft een ondersteunende en adviserende functie. Prioriteit wordt hierbij gegeven aan de implementatie van effectieve, 'evidence based' en laagdrempelige methodieken voor sport- en bewegingsstimulering in de wijk, woon-, zorg- of schoolomgeving. Gemeenten die niet in aanmerking komen voor middelen uit de impuls en uit eigen beweging aan de slag gaan met de ontwikkelde sport- en beweegactiviteiten, krijgen ondersteuning van NISB.

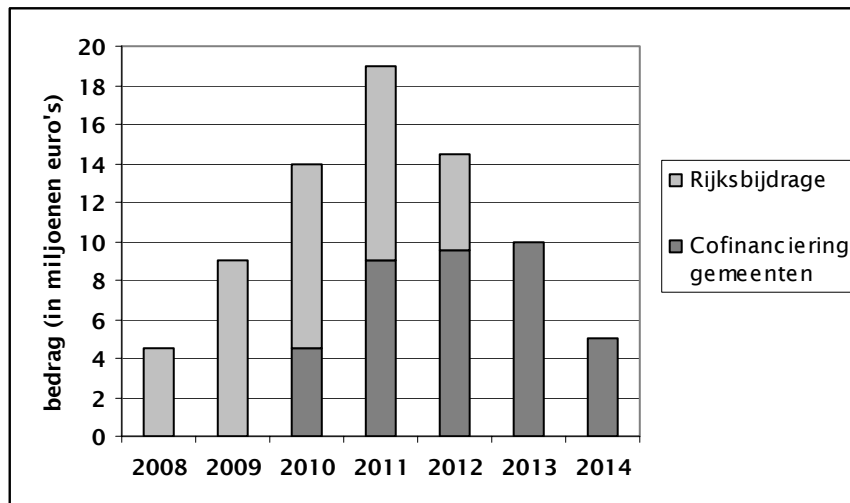
⁴ Sinds 2005 wordt als beweegnorm de zogenaamde 'combinorm' gehanteerd: het voldoen aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) en/of aan de Fitnorm. De NNGB voor de jeugd (< 18 jaar) is dagelijks een uur matig intensieve lichamelijke activiteit, waarbij de activiteiten minimaal twee maal per week gericht zijn op het verbeteren of handhaven van lichamelijke fitheid (kracht, lenigheid en coördinatie). Voor volwassenen (> 18 jaar) geldt een half uur matig intensieve lichamelijke activiteit op tenminste vijf, maar bij voorkeur alle dagen van de week. De Fitnorm behelst minstens drie maal per week gedurende 20 minuten intensief bewegen.

⁵ In *Tijd voor sport* is de doelstelling geformuleerd dat in 2010 minstens 65 procent van de Nederlandse volwassenen voldoet aan de beweegnorm (TvS'05, p27). Deze doelstelling is aangepast op advies van TNO en RIVM (Ooijendijk e.a., 2007).

⁶ In *Tijd voor sport* staat als doelstelling vermeld dat het aantal jeugdigen (12-17 jaar) dat de beweegnorm haalt, stijgt van 35 procent in 2004 tot 40 procent in 2005 (TvS'05, p37). Ook deze doelstelling is op advies van TNO en RIVM bijgesteld (Ooijendijk e.a., 2007).

⁷ De doelstelling in *Tijd voor sport* was dat het deel van de volwassen bevolking dat gemiddeld geen enkele dag per week voldoende beweegt in 2010 is teruggedrongen van 8 procent naar 7 procent (TvS'05, p27; SvS'06, p10).

Figuur 2.1 Bijdrage van Rijk en gemeenten aan het NASB

Bron: VWS, 2008b, p9

Voortgang en realisatie

Aan de eerste tranche doen 44 gemeenten mee. Deze gemeenten zitten momenteel in de opstartfase voor het uitvoeren van sport- en beweegactiviteiten. Er ontstaan inmiddels mooie initiatieven, waarbij diverse gemeenten het onderwerp bewegen reeds opnemen in het lokaal gezondheidsbeleid en er koppelingen worden gelegd tussen lokale sport- en beweegprojecten en de 30 minutenbewegen-campagne. De aan de impuls NASB deelnemende gemeenten bundelen hun middelen met niet deelnemende gemeenten, zodat er een regionaal sport- en beweegbeleid kan worden gevoerd en er door gemeenten slimme combinaties worden gelegd met andere impulsen als de combinatiefuncties brede scholen, sport en cultuur. Voorbereidingen voor de tweede tranche, die in 2010 van start gaat met nog eens 50 gemeenten, zijn gestart.

NISB biedt ondersteuning aan gemeenten die deelnemen aan de NASB-impuls en heeft in 2008 verschillende behoefte-inventarisaties bij stakeholders en intermediaire organisaties uitgezet. De resultaten hiervan zijn gebruikt als input voor bijeenkomsten en ondersteuningsmaterialen over beweeginterventies (zie bijlage 1 voor extra informatie over het ondersteuningstraject van NISB). Naast directe ondersteuning kan er ook gebruik worden gemaakt van ondersteuning door een regionale NASB-adviseur. NISB heeft twaalf regionale adviseurs ingesteld. Elke gemeente heeft recht op 40 uur ondersteuning. De adviseurs kunnen ondersteunen op het terrein van bestuurlijke/ambtelijke voorbereiding, het opstellen van plannen, opstarten van beweeginterventies en het ondersteunen van lokale netwerken.

Binnen de setting sport van het NASB (waarvan NOC*NSF programmamanager is) zijn door 10 sportbonden bewezen effectieve interventies ontwikkeld. Hierbij kan worden gedacht aan Start to Run, Knotshockey, Ultimate Volleybal Experience en Judo op School. Deze lenen zich uitstekend om in het kader van de impuls te worden ingezet door gemeenten. In samenwerking met sportbonden en sportverenigingen kunnen gemeenten deze activiteiten organiseren. Hiervoor is een apart budget beschikbaar.

Verder wordt gewerkt aan de Beweegkuur voor mensen met diabetes type II en voor degenen die daar hoog risico op hebben, veelal mensen met overgewicht en bewegingsarmoede. NISB doet momenteel een uitgebreid pilot-onderzoek in samenwerking met diverse beroepsgroepen. Dat moet leiden tot een werkbare aanpak die vanaf 2009 wordt getoetst op voldoende effectiviteit voor opname in het basisverzekeringspakket⁸.

Of de beoogde output ook wordt gerealiseerd wordt gemonitord middels het OBiN onderzoek van TNO en Consument en Veiligheid. Uitkomsten uit dat onderzoek geven aan dat het percentage Nederlanders dat voldoende beweegt, de afgelopen jaren is gestegen. In 2007 voldeed 64 procent van de volwassenen en 45 procent van de 4-17 jarigen aan de beweegnorm. Daarmee is het beleid redelijk op koers om haar doelstellingen te bereiken. Vijf procent van de volwassenen is inactief (tabel 2.1).

Tabel 2.1 Ontwikkeling beweegnorm en inactieve volwassenen (in percentages)

	2003	2004	2005	2006	2007	Doelstelling 2012
Volwassenen, beweegnorm	55	60	63	68	64	≥ 70
4-17 jarigen, beweegnorm	-	-	-	-	45 ¹	≥ 50
Inactieve volwassenen	9	8	6	5	5	≤ 5

1. Dit percentage geldt over 2006/2007. Er zijn geen cijfers over voorgaande jaren bekend.

Bron: TNO Kwaliteit van Leven (OBiN)

Setting werk

Belangrijk punt in het sportbeleid is voldoende beweging op het werk, hetgeen van belang is voor het bevorderen van de gezondheid van werknemers door vermindering van gezondheidsrisico's van bewegingsarm werk en een sedentaire leefstijl in het algemeen. Bovendien zou sport en bewegen van werknemers leiden tot minder en minder lang ziekteverzuim (sportblessures meegewogen) en zouden fitte werknemers (vaak) productiever zijn (TvS'05). In het aandachtsgebied werk wordt daarom gestreefd naar het vergroten van het aantal werkenden dat voldoende beweegt. Vooral voor werknemers met een zittend beroep is dat een uitdaging (SvS'06). Binnen de setting werk van het NASB worden werkgevers en werknemers gestimuleerd meer te gaan bewegen. Vanaf 2008 worden onder coördinatie van NISB specifiek vier methodieken verder verspreid: lunchwandelen, de coachmethode, fietsen scoort en bedrijfssporten. Parallel hieraan organiseert NISB netwerkbijeenkomsten en wordt verder

⁸ 'Beweegkuur' is een beweegprogramma waarmee mensen met diabetes type II (of mensen die daar een hoog risico op hebben) onder professionele begeleiding kunnen werken aan een actievere leefstijl. Dit project van NISB moet duidelijk maken of de Beweegkuur opgenomen kan worden in het basispakket van de zorgverzekering. Mensen met diabetes kunnen in dat geval een Beweegkuur voorgeschreven krijgen door hun huisarts. NISB ontwikkelt de Beweegkuur in opdracht van het ministerie van VWS in samenwerking met partners uit de gezondheidszorg, zoals huisartsen-, diabetes- en sportorganisaties. In zeven proefregio's moet blijken of de Beweegkuur mensen met diabetes in beweging krijgt en blijvende gezondheidswinst oplevert (bron: VWS, www.beweegkuur.nl).

onderzoek gedaan naar goede voorbeelden in de werksetting waardoor meer mensen gaan bewegen.

De afgelopen jaren hebben een stijging laten zien in het aandeel bedrijven dat sport- en beweegactiviteiten op het werk aanbiedt. In 1996 en 2003 kwam uit het onderzoek naar voren dat in totaal veertien procent van de Nederlandse bedrijven met 50 werknemers of meer een vorm van een bewegingsprogramma aanbiedt. Dit percentage is gestegen naar 32 procent in 2006 en 42 procent in 2008. Deze stijging is vooral toe te schrijven aan de kleinere bedrijven, die een inhaalslag lijken te maken. Gezien de huidige manier van meten is de doelstelling met betrekking tot het aantal bedrijven met bewegingsprogramma's inmiddels behaald (zie tabel 2.2). Het settingplan wordt mede hierdoor aangescherpt voor branches waar bewegingsarmoede heerst.

Tabel 2.2 Aandeel bedrijven met bewegingsprogramma (in percentages)

					Doelstelling
	1996	2003	2006	2008	2010
Sport- en beweegactiviteiten op het werk	14	14	32	42	25

Bron: TNO Kwaliteit van Leven

2.2 Gezonde sportbeoefening

Sportbeoefening kan leiden tot overbelasting of blessures. Een hoop leed is te voorkomen met goede begeleiding en instructie en het gebruik van beschermingsmiddelen. Er is al een aantal jaren aandacht voor knelpunten op dit terrein in het beleid van de sport en de overheid. Het kabinet wil zich daarom vooral richten op het kwaliteitsbeleid in de sportgeneeskunde, de sportmedische begeleiding van topsporters en doelgerichte blessurepreventieprogramma's (TvS'05, p34).

2.2.1 Sportmedisch begeleiden van topsporters

Het beleid zet erop in dat sportmedische begeleiding van topsporters doelmatiger wordt ingericht door concentratie van de aanbieders. De rijksoverheid bundelt haar middelen voor de uitvoering van deze medische begeleiding. Landelijke sportorganisaties worden na 2007 niet meer afzonderlijk hiervoor ondersteund (TvS'05).

Resultaatafpraak

- In 2008 is de uitvoering preventie sportmedische begeleiding voor topsporters in maximaal vier regionale centra georganiseerd (TvS'05, p27).

Planning en budget

VWS heeft voor de regeling 'Gezond aan de Top' een subsidie van €1 miljoen per jaar ter beschikking gesteld, ongeveer een kwart van het benodigde budget. NOC*NSF financiert jaarlijks €1,3 miljoen en de sportbonden leggen gezamenlijk €2,4 miljoen per jaar bij. Voor

2008 is er een tijdelijke regeling opgesteld, voor de periode 2009-2012 wordt gewerkt aan een meerjarenprogramma.

Voortgang en realisatie

VWS heeft aangegeven een clustering van topsport medische begeleiding voor te staan. In gezamenlijk overleg is besloten deze clustering over te laten aan de sportbonden en sportmedische organisaties. Door de kwaliteitseisen zullen bepaalde centra afvallen omdat ze qua omvang te klein zijn. De verwachting is dat er uiteindelijk ongeveer tien centra ontstaan, met een geografische spreiding over Nederland.

NOC*NSF heeft op verzoek van VWS onder de naam 'Gezond aan de Top' een voorstel uitgewerkt voor een regeling die bijdraagt aan onder andere de professionalisering van topsportmedische begeleiding, verbetering van de samenwerking tussen sportzorgaanbieders en sportbegeleiders en clustering van topsportmedische begeleiding. Hoofddoelstelling is: kwaliteitsverbetering van topsport medische begeleiding. Dit wordt gedaan door professionalisering, verbeterde samenwerking en clustering.

De huidige Sportmedische instellingen (SMI) leveren uitgebreide sportmedische voorzieningen en bieden een gegarandeerd kwaliteitsniveau waarvoor een certificering wordt afgegeven. Deze kwaliteit wordt objectief door de Stichting Certificering van Actoren in de Sportgezondheidszorg (SCAS) vastgesteld. De concentratie van het aanbod van topsportmedische zorg wordt gerealiseerd door middel van Topsport Medische Samenwerkingsverbanden. Hierbij gaat een gecertificeerd SMI een samenwerkingsverband aan met geregistreerde sport(para)medici. Dit samenwerkingsverband moet voldoen aan specifieke eisen en gecertificeerd zijn door de SCAS.

Om de topsportmedische begeleiding verder te professionaliseren is ook kennisdeling van belang. De kennis en ervaring die door de Topsport Medische Samenwerkingsverbanden in samenwerking met de bonden is opgedaan, moet daarvoor worden gedeeld met het Landelijk Overleg Sportgezondheids Onderzoek (LOSO). Topsport Medische Samenwerkingsverbanden zijn momenteel in oprichting. Dertig instellingen hebben de eerste intentieverklaring aan de SCAS toegestuurd, tien SMI's hebben daadwerkelijk documentatie toegestuurd. De instellingen die de volledige aanvraag hebben ingediend zullen vanaf januari 2009 worden getoetst.

2.2.2 Sportblessures

Minder sportblessures en een goede behandeling van sportblessures leiden tot een daling van de medische kosten, een daling van de duur van het verzuim van arbeid, school en sport en, indirect, tot een verhoging van de sportparticipatie. Om een vermindering in het aantal sportblessures te voorkomen richt het beleid zich op innovatie van blessurepreventieve maatregelen en persoonlijke beschermingsmiddelen, verbetering van de kwaliteit van kader en kennisverspreiding over en monitoring van blessurepreventie. Dat beleid wordt aangescherpt en bestrijkt ook het bewegingsonderwijs. Er wordt gewerkt aan een informatieve website voor de preventie van blessures. Het Blessure Informatie Systeem (BIS), dat clubs en bonden meer inzicht geeft in de aard en oorzaak van blessures, wordt verder uitgebreid.

Resultaatafspraak

- In 2010 is de kans op een blessure per 1000 uur sportbeoefening met 10 procent gedaald van 1,0 naar 0,9 letsels (TvS'05, p27).

Planning en budget

Voor blessurepreventie is voor de periode 2009-2014 een budget van €0,8 miljoen per jaar begroot. In 2006 en 2007 is respectievelijk €235.000 en €255.000 gerealiseerd en de prognose voor 2008 is €730.000.

Voortgang en realisatie

Vraaggestuurde preventie sportblessures

Consument en Veiligheid en de Vereniging voor Sportgeneeskunde hebben een plan van aanpak opgesteld voor vraaggestuurde blessurepreventie en -zorg (Kloet e.a., 2008b). Hierbij zijn alle relevante partners zoals NOC★NSF en TNO betrokken. Het programma verbindt voorlichting, onderzoek en uitvoering met elkaar. In een tweetal expertmeetings is geconcludeerd dat het interventieprogramma ter preventie van sportblessures wordt gericht op:

- negen geprioriteerde sporttakken met een groot aantal beoefenaars en hoog blessure risico of hoge ernst van de blessures⁹.
- de veel voorkomende blessures (hoofd-, knie- en enkelblessures). Aanvullend wordt aandacht besteed aan de preventie van overbelastingsblessures en recidieven.

Het plan van aanpak omvat preventie van plotseling en geleidelijk ontstane blessures en omvat zowel primaire, secundaire als tertiaire preventie¹⁰.

Aanbod blessurepreventieve interventies

Consument en Veiligheid, NOC★NSF en de sportbonden werken al lang samen aan de preventie van sportblessures door voorlichtingsprogramma's als "Blessures blijf ze de baas" en het recentere "Sport Blessurevrij".

In bijlage 2 is een overzicht opgenomen van het huidige aanbod van informatie gericht op blessurepreventie. De campagne "Surfen naar Sportblessurepreventie" is een initiatief dat er op gericht is om samen met sportinhoudelijke deskundigen voor de sporter en het sporterveld één

⁹ Het gaat om de sporten voetbal, tennis, hardlopen, hockey, skiën/snowboarden, volleybal, paardrijden, wielrennen en schaatsen. Daarnaast is ruimte ingebouwd voor de blessurepreventie van 'ragesporten'. Ragesporten zijn sporten die vrij plotseling ontstaan (rage), met doorgaans een lage organisatiegraad. Hierbij valt te denken aan sporten zoals skaten (stunten), skateboarden, salsadansen, trampolinespringen e.d. Interessant in dit verband zijn sporten waarbij relatief veel blessures voorkomen.

¹⁰ Primaire preventie = het voorkomen van het ontstaan van blessures.

Secundaire preventie = vroege detectie van sportblessures of het zo snel mogelijk inzetten van eerste hulp en goede zorg om prognoseverbetering te bereiken. Het beperken van de duur van sportverzuim door revalidatie of specifieke informatie om recidieven te voorkomen.

Tertiaire preventie = het goed leren omgaan met een "blijvende" blessure of beperking tijdens het sporten, bijvoorbeeld door sporten op een lager niveau of het beoefenen van een andere sport.

internetsite te ontwikkelen met informatie over primaire sport specifieke blessurepreventie. De site wordt mogelijk gemaakt door VWS en ZonMw. Bij de ontwikkeling en het onderhouden van de site wordt samengewerkt met NOC*NSF, sportbonden, de Vereniging voor Sportgeneeskunde (VSG) en vertegenwoordigers van brancheorganisaties.

Om het aantal (ernstige) ongevallen tijdens bewegingsonderwijs te verminderen, is de methode “Veiliger bewegingsonderwijs op de basisschool” beschikbaar. Kern van de methode is een drietal checklists voor leerkrachten bewegingsonderwijs, schooldirecties en bovenschools management. De implementatie van de methode vindt plaats in samenwerking met de KVLO en Besturenorganisaties.

Jaarplan

Consument en Veiligheid en de Vereniging voor Sportgeneeskunde maken jaarlijks een plan met concrete activiteiten voor dat jaar. Dit wordt elk jaar ter toetsing voorgelegd aan VWS. Het jaarplan van 2008 (Kloet e.a., 2008a) wordt inmiddels uitgevoerd. De activiteiten concentreren zich op de thema's preventie, monitoring/evaluatie en kennis- en netwerkontwikkeling en coördinatie (zie verder bijlage 2).

Incidentiedichtheid

Op basis van OBiN 2000-2005 doen zich jaarlijks 1,5 miljoen blessures voor. Van deze 1,5 miljoen blessures zijn circa 240.000 geleidelijk en 1,3 miljoen blessures plotseling ontstaan. De helft van de blessures is medisch behandeld. Vanwege een methodiekverandering zijn er op dit moment geen trendgegevens wat betreft de incidentiedichtheid van na 2005 beschikbaar (tabel 2.3). Deze cijfers worden in 2009/2010 verwacht.

Tabel 2.3 Incidentiedichtheid sportblessures

	Doelstelling	
	2000-2005	2010
Incidentiedichtheid sportblessures*	1,0	0,9

* Gemiddelde kans op een blessure per 1.000 uur sportbeoefening (recreatief, training, wedstrijd).

Bron: TNO Kwaliteit van Leven (OBiN)

2.2.3 Sportgeneeskunde

Met de toename van de sportdeelname en de vergrijzing neemt ook de vraag naar sportmedische zorg toe. Jaarlijks doen zich in Nederland 1,5 miljoen sportblessures voor waarvan de helft medisch wordt behandeld (zie paragraaf 2.2.2). Een verdere ontwikkeling en betere toegankelijkheid van de sportgeneeskunde zijn belangrijk in het sportbeleid.

Het beleid is erop gericht het kwaliteitsbeleid in de sportgeneeskunde te ondersteunen. Via de inspanningsfysiologie en blessurebehandeling ontwikkelt de sportgeneeskunde zich naar een herkenbare discipline met een breed onderzoeksterrein en wordt zij gevoed met vragen uit de klinische praktijk (TvS'05, p34).

Resultaatafspraak

- In 2008 heeft sportgeneeskunde een volwaardige plaats in de beroepen- en opleidingsstructuur gezondheidszorg (TvS'05, p27).

Planning en budget

Er is voor de periode 2008-2014 jaarlijks ca. €3 miljoen beschikbaar voor de opleiding en infrastructuur van de sportgeneeskunde¹¹. In 2006 en 2007 is respectievelijk €1,4 en €1,652 miljoen gerealiseerd. VWS heeft in 2008 meerjarige ondersteuning toegezegd voor het beleidsplan 2008-2011 van de Vereniging voor Sportgeneeskunde/Federatie van Sportmedische Instellingen. Daarnaast wordt mede met VWS middelen de opleiding tot sportarts gefinancierd via een subsidie aan de Stichting Beroepsopleiding tot Sportarts.

Voortgang en realisatie

Anno 2008 telt Nederland 100 geregistreerde sportartsen¹² en 28 sportartsen in opleiding. Het merendeel daarvan is werkzaam binnen een of meer van de 50 gecertificeerde sportmedische instellingen (SMI). Het aantal medische verrichtingen binnen deze instellingen is gestegen van nog geen 60.000 in 2003 naar ruim 90.000 in 2007 (VSG/FSMI, 2008). Driekwart van die verrichtingen heeft een curatief karakter en een kwart een preventief karakter (advies, keuringen).

Doelstelling van het beleidsplan is om het hoofd te bieden aan de verwachte groei naar sportmedische zorg en door middel van de ontwikkeling van ketenzorgtrajecten te werken aan de kwaliteit en de doelmatigheid van de sportgezondheidszorg. In het plan staan drie hoofdthema's centraal: ontwikkelen van kennis en kwaliteit, communicatie en organisatie¹³. Deze worden weer uitgewerkt in een aantal projecten, zoals richtlijnenontwikkeling, ontwikkeling van onderwijsmodules voor huisartsen, scholingstraject voor bedrijfsartsen/jeugdartsen, trainers/coaches, praktijkondersteuners huisartsen, doktersassistenten en Physician Assistants. Andere projecten zijn de ontwikkeling van voorlichtingsmaterialen/toolkits, opzetten van kennistransfercentrum en complicatieregistratiesysteem, opzetten en uitvoeren van kwaliteitsvisitaties, implementatie van Diagnose Behandel Combinaties (DBC's) en Elektronisch Patiëntendossier in (top)sportmedische begeleiding, ontwikkeling van Clubzorg en sportspecifieke blessure(preventie)informatie en uitbreiding van ketenzorgtrajecten. De ontwikkeling van de websites/portals www.sportgezondheidsonderzoek.nl en www.sportzorg.nl maken tevens deel uit van het plan. Parallel hieraan loopt de discussie over erkenning van de sportgeneeskunde als medisch specialisme of op zijn minst een specialisme met een gelijksoortige positie, financiering en bekostiging als medisch specialisten.

¹¹ Waarvan: € 1,1 miljoen voor sportgeneeskunde, € 1,7 miljoen voor sportartsen, € 0,3 miljoen voor medische begeleiding van evenementen.

¹² Sportgeneeskunde is het medisch specialisme dat zich richt op het bevorderen, waarborgen en herstellen van de gezondheid van (potentiële) deelnemers aan sport en sportieve activiteiten (VSG, 2008). Sportartsen dienen zich te registreren bij het register van erkend sociaal geneeskundigen. Sportgeneeskunde is (nog) niet erkend als klinisch medisch specialisme. De opleiding wordt rechtstreeks uit het sportbeleid bekostigd en niet door het Opleidingsfonds.

¹³ Het totale beleidsplan is te bestellen via www.sportgeneeskunde.com.

3. Meedoen

Het doel van de pijler Meedoen is dat mensen elkaar via de sport ontmoeten en meedoen aan maatschappelijke activiteiten. Speciale aandacht gaat hierbij uit naar ouderen, kinderen en jongeren, allochtone jeugd en mensen met een beperking. Daarnaast beoogt het kabinet dat mensen zich sportief gedragen en de (spel)regels accepteren (TvS'05, p37). Om deze doelstellingen te realiseren worden de volgende programma's ingezet: 'Versterking verenigingen', 'Jeugd en sport', 'Gehandicaptensport', 'Sportiviteit en respect'¹⁴ en 'Sport en Ontwikkelingssamenwerking'¹⁵.

In de begrotingen voor 2008 en 2009 zijn drie algemene doelstellingen voor de pijler Meedoen geformuleerd: één met betrekking tot sportdeelname, één voor lidmaatschap van een sportvereniging en één met betrekking tot vrijwillige inzet in de sport. Voor deze doelstellingen is geen apart beleid geformuleerd, maar zij vloeien voort uit de rest van het programma.

Daarnaast is er in *Tijd voor sport* een doelstelling opgenomen die niet onder een programma binnen Meedoen valt. Deze gaat over de deelname van ouderen binnen de georganiseerde sport. Sport wordt in de beleidsbrief en bijlage '*Actualisering van het ouderenbeleid*' van staatssecretaris Bussemaker (VWS, 2007b en 2007c) gezien als een goede manier voor ouderen om actief mee te (blijven) doen aan de samenleving en om sociale contacten te onderhouden. Sport en bewegen voor ouderen is verweven in het NASB via de settings sport, wijk en zorg (paragraaf 2.1 van deze rapportage) en in het programma Nieuwe Sportmogelijkheden (paragraaf 3.3.1). Twee van de vijftien proeftuinen die in deze paragraaf worden besproken zijn expliciet op ouderen gericht. Daarnaast ondersteunt VWS via NISB de Taskforce 50plus Sport en Bewegen, die brede promotie doet, en wordt langjarig subsidie verstrekt aan het tv-programma Nederland in Beweging, dat speciaal gericht is op ouderen.

Resultaatafspraken

- In 2011 is het aandeel van de Nederlandse bevolking dat minimaal twaalf keer per jaar aan sport doet 65 procent (BaS'09, p123)¹⁶.
- In 2011 is 38 procent van de Nederlandse bevolking lid van een sportvereniging (BaS'09, p126)¹⁷.
- In 2011 is 13 procent van de Nederlandse bevolking als vrijwilliger in de sport actief (BaS'09, p128)¹⁸.

¹⁴ Was in *Tijd voor sport* 'Versterken waarden en normen door sport'.

¹⁵ In *Tijd voor sport* zijn nog enkele titels van projecten geformuleerd die in latere documenten niet meer zijn genoemd en waarvoor ook geen concrete doelstellingen meer zijn geformuleerd. Dit betreft 'Vrijwillige inzet', 'Topsporters en -coaches als ambassadeur' en 'Vandalisme, agressie en geweld'. In vergelijking met *Tijd voor sport* is een aantal programma's nu opgenomen onder 'Versterking verenigingen' en 'Jeugd en sport'.

¹⁶ In de begroting voor 2008 was de doelstelling geformuleerd voor het jaar 2010. Zie verder noot 1 bij de betreffende tabel.

¹⁷ Idem, en zie noot 2 bij de betreffende tabel.

¹⁸ Idem.

- In 2010 is het aantal ouderen binnen de georganiseerde sport toegenomen met 5 procent (TvS'05, p37).

Voortgang en realisatie

De afgelopen decennia is de sportdeelname stelselmatig gegroeid. De meest recente statistieken laten zien dat aan die stijging nog geen einde is gekomen. De laatste jaren is de sportdeelname verder gegroeid. Deed in 2003 nog 61 procent van de bevolking van 6-79 jaar tenminste eens per maand aan sport, in 2007 was dat 65 procent (Breedveld e.a., 2008). Daarmee zou de geformuleerde doelstelling voor 2011 al bijna zijn bereikt (zie ook noot 1 bij tabel 3.1).

Het streven van het beleid is ook om meer mensen te laten sporten bij sportverenigingen. Doelstelling was om het aandeel mensen dat lid is van een sportvereniging met twee procentpunten te laten stijgen. Cijfers over 2007 geven echter aan het aandeel mensen dat lid is van een sportvereniging de laatste jaren verder is gedaald. Ook in eerdere jaren was er al sprake van een geleidelijke daling in het aandeel verenigingsleden. In 1991 was nog 37 procent van de mensen lid van een sportvereniging, en dat terwijl de sportdeelname toen lager lag. In toenemende mate sporten sporters ongeorganiseerd of bij commerciële sportaanbieders, zoals fitnesscentra (Breedveld e.a., 2008). Overigens hebben de meest recente cijfers betrekking op het jaar voorafgaand aan de invoering van de impuls Brede scholen, sport en cultuur.

De invoering van de combinatiefuncties is mede bedoeld om verenigingen sterker te maken. Op termijn moet blijken of dit er ook toe kan bijdragen dat verenigingen, in concurrentie met bijvoorbeeld fitnesscentra, meer leden weten aan te trekken.

De afgelopen jaren hebben ook een daling gegeven in het aandeel van de bevolking van 6-79 jaar dat vrijwilligerswerk in de sport verricht. Tussen 2003 en 2007 daalde het aandeel sportvrijwilligers van 11 naar 10 procent. Op de lange termijn is het aandeel sportvrijwilligers stabiel. Of de recente daling voorbode is van een neerwaartse trend of slechts een eenmalige negatieve uitschieter, zal bij vervolgmetingen moeten blijken. Ook met een stabiel aandeel sportvrijwilligers is het beleid echter nog vrij ver verwijderd van de geformuleerde doelstelling.

Tabel 3.1 Lidmaatschap van sportvereniging en vrijwilligers in de sport (in percentages)

	2003	2007	Doelstelling 2011
Percentage van de Nederlandse bevolking dat minimaal 12x per jaar aan sport doet	61 ¹	65	66
Percentage Nederlanders dat lid is van een sportvereniging	35 ²	34	37
Percentage Nederlanders dat als vrijwilliger in de sport actief is	11	10	13

1. Eerder was voor 2003 een cijfer van 60 procent gerapporteerd. Vanwege een aanpassing in de berekeningswijze voor 2007 is ook het cijfer over 2003 bijgesteld, zodat de cijfers van 2003 en 2007 intern vergelijkbaar zijn. De doelstelling zoals geformuleerd door VWS, die vanuit de eerder gemelde 60 procent vertrok, is hierop een procentpunt aangepast.

2. Eerder was voor 2003 een cijfer van 36 procent gerapporteerd. Vanwege een aanpassing in de berekeningswijze voor 2007 is het cijfer over 2003 bijgesteld en is ook de doelstelling aangepast (zie noot één).

Bron: SCP (AVO), geciteerd in Breedveld e.a., 2008

In *Tijd voor sport* is als doelstelling geformuleerd om het aandeel ouderen dat lid is van sportverenigingen met 5 procentpunten te laten stijgen. De deelnamecijfers wijzen voor de periode 2003-2007 op een lichte stijging van het aandeel verenigingssporters onder ouderen, van 14 procent in 2003 naar 15 procent in 2007 (tabel 3.2). Het beleid lijkt daarmee schuchtere eerste stappen op weg naar het realiseren van de doelstelling te hebben gezet. Overigens is de gerapporteerde stijging in het aandeel georganiseerde sporters onder ouderen een functie van een gestegen sportdeelname in die betreffende leeftijdscategorie (van 33% in 2003 naar 41% in 2007), en een daling in het aandeel sportende ouderen dat lid is van een sportvereniging (van 38% van de sportende ouderen naar 33%).

Tabel 3.2 Ouderen binnen de georganiseerde sport (in percentages)

	2003	2007	Doelstelling 2010
Percentage ouderen binnen de georganiseerde sport (65-79 jaar)	14	15	+ 5

Bron: SCP (AVO)

3.1 Versterking sportverenigingen

In *De kracht van sport* wordt aangegeven dat het kabinet de kracht van sport wil benutten en de maatschappelijke functie van de sportsector wil optimaliseren. Sportverenigingen spelen daarin een vooraanstaande rol. Veel verenigingen hebben alle energie nodig om het reguliere sportaanbod te verzorgen; voor nog meer (maatschappelijke) taken lijkt geen plaats. De overheid wil de komende jaren investeren in de versterking en in zekere mate ook de professionalisering van sportverenigingen. Deze professionalisering kan de inzet van vrijwilligers ondersteunen.

Resultaat van deze versterking zal zijn, dat een deel van de sportverenigingen straks daadwerkelijk in staat is om maatschappelijke taken uit te voeren.

3.1.1 Impuls brede scholen, sport en cultuur

In augustus 2007 verscheen de koersbrief *Aankondiging van de Impuls voor brede scholen, sport en cultuur* (VWS, 2007a), waarin werd bekendgemaakt dat het kabinet het beleid op het terrein van brede scholen, sport en cultuur vanaf 2008 wil bundelen en intensiveren. In het regeerakkoord zijn ambitieuze doelen gesteld die het kabinet samen met partners, gemeenten en de onderwijs-, sport- en cultuursector wil realiseren. Het succes van de Impuls brede scholen, sport en cultuur is mede afhankelijk van een integrale aanpak en samenwerking tussen overheden en maatschappelijke organisaties. Ter ondersteuning van deze aanpak stellen de ministeries van OCW en VWS vanaf 2008 een financiële impuls beschikbaar, bestemd voor de inzet van professionals ('combinatiefunctionarissen') die een brug vormen tussen verscheidene sectoren en zodoende deze sectoren ook verbreden en versterken (VWS, 2007a).

Op lokaal niveau vervullen de gemeenten een belangrijke coördinerende en ondersteunende rol. Daarnaast is de inzet van partners uit de sport-, onderwijs- en cultuursector noodzakelijk. Daartoe hebben de ministeries van OCW en VWS bestuurlijke afspraken gemaakt met de VNG, de gezamenlijke bestuurlijke onderwijsorganisaties, NOC*NSF en de Cultuurformatie (OCW & VWS, 2007).

Resultaatafspraken¹⁹

- In 2012 is 10 procent van de sportverenigingen zodanig 'sterk' dat zij niet alleen in staat zijn om de eigen leden te bedienen, maar zich ook richten op het onderwijs, de naschoolse opvang, de wijk en/of op de (vaak kwetsbare) doelgroepen die minder aan sport deelnemen (KvS'07, p8; OCW & VWS, 2007).
- In 2012 zijn er tenminste 2500 fulltime-equivalents (fte's) aan combinatiefuncties gerealiseerd, waarvan minimaal 850 fte's in het primair onderwijs, 250 fte's in het voortgezet onderwijs, 1250 in de sportsector en 150 fte's in de cultuursector (OCW & VWS, 2007, p2)²⁰.

Planning en budget

De Impuls brede scholen, sport en cultuur wordt gefinancierd door de ministeries van VWS en OCW en door de deelnemende gemeenten. Vanuit VWS zijn de middelen afkomstig vanuit de

¹⁹ In *De kracht van sport en Bestuurlijke afspraken Impuls brede scholen, sport en cultuur* (OCW & VWS, 2007) worden met dit programma de volgende doelen gesteld:

- De uitbreiding van het aantal brede scholen met sport- en culturaanbod in zowel het primair als het voortgezet onderwijs, om te beginnen in de 40 krachtwijken;
- De versterking van sportverenigingen met het oog op hun maatschappelijke functie en de inzet van sportverenigingen voor het onderwijs, de naschoolse opvang en de wijk;
- Het stimuleren van een dagelijks sport- en beweegaanbod op en rond scholen voor alle leerlingen;
- Het bevorderen dat de jeugd tot 18 jaar vertrouwd raakt met één of meer kunst- en cultuurvormen en het onder jongeren stimuleren van actieve kunstbeoefening.

²⁰ In de Begroting voor 2009 staat dat in 2008 wordt gestart met 375 combinatiefuncties in 30 gemeenten uit de G31.

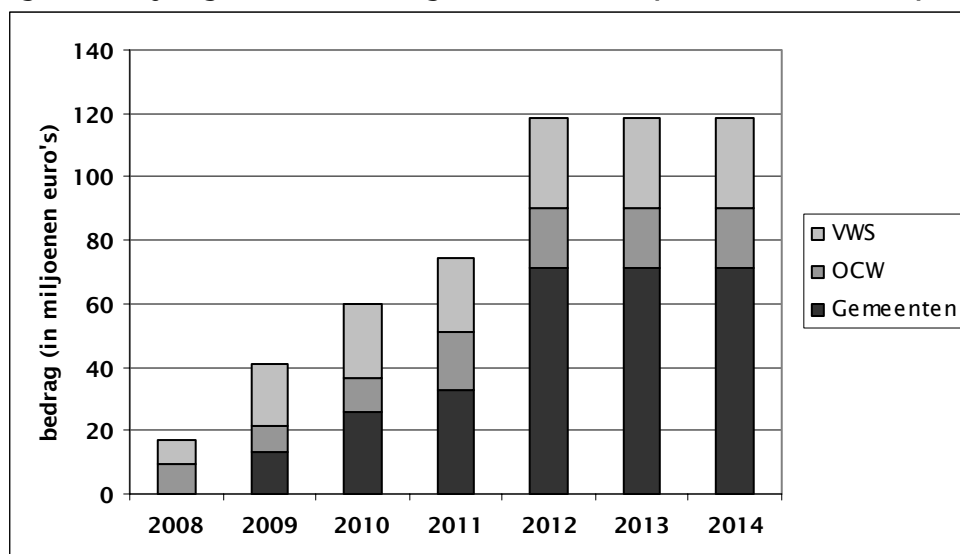
intensivering sportbeleid. Deze intensivering komt, conform afspraken in het Coalitieakkoord, in twee tranches (zie tabel 3.3 en figuur 3.1). Met de VNG is afgesproken dat de deelnemende gemeenten vanaf het tweede jaar de rijksbijdrage met eigen middelen matchen (OCW & VWS, 2007). De impuls zal in 2008 eerst worden toegepast in de G31. Er wordt gestreefd naar een dekkend aanbod in de 40 krachtwijken, waarmee de impuls tevens een bijdrage levert aan dit programma. Het oplopende budget zal in de periode 2009-2011 ook ter beschikking komen aan de andere gemeenten.

Tabel 3.3 Financiering VWS, OCW Impuls brede scholen, sport en cultuur (in miljoenen euro's)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Intensivering Sport 1 ^e tranche 2008	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5
Intensivering Sport 2 ^e tranche 2009		7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5
Vrijval BOS		4,6	8,3	8,3	13,3	13,3	13,3
Totaal VWS	7,5	19,6	23,3	23,3	28,3	28,3	28,3
Bijdrage OCW	9,4	8,7	10,9	18,8	18,8	18,8	18,8
Bijdrage gemeenten		13,0	25,6	32,5	71,4	71,4	71,4

Bron: VWS

Figuur 3.1 Bijdragen VWS, OCW en gemeenten aan Impuls brede scholen, sport en cultuur

Bron: VWS

Met de VNG zijn afspraken gemaakt over de uitvoering van de impuls door de gemeenten. In 2008 wordt gestart met 375 combinatiefuncties in 30 gemeenten uit de G31 (zie tabel 3.4). In 2009 zullen deze gemeenten een deel van de financiering op zich nemen en het aantal combinatiefuncties uitbreiden naar 475. Daarnaast zullen in 2009, in de tweede tranche, ruim 90 gemeenten aanhaken met nog eens 440 combinatiefuncties (BaS'09, p128).

Tabel 3.4 Deelnemende gemeenten in eerste tranche (2008)

Alkmaar	Den Bosch	Enschede	Leiden	Sittard-Geleen
Almelo	Den Haag	Groningen	Lelystad	Tilburg
Amersfoort	Deventer	Haarlem	Maastricht	Utrecht
Amsterdam	Dordrecht	Heerlen	Nijmegen	Venlo
Arnhem	Eindhoven	Hengelo	Rotterdam	Zaanstad
Breda	Emmen	Leeuwarden	Schiedam	Zwolle

Bron: www.combinatiefuncties.nl

Voortgang en realisatie

De monitoring van het aantal gerealiseerde combinatiefuncties en de verdeling daarvan over verschillende sectoren wordt uitgevoerd in opdracht van de VNG²¹.

Uit de *nulmeting* van juni 2008 blijkt dat in veel gemeenten al wel wordt gewerkt met gecombineerde functies, maar dat deze niet aan de definitie van de impuls voldoen. Meestal is bij de bestaande combinaties sprake van duale aanstellingen, en hebben werknemers twee werkgevers. Bij combinatiefuncties uit de impuls zijn werknemers werkzaam voor twee sectoren, maar in dienst bij één werkgever. In vier van de 30 gemeenten zijn per 31 december 2007 combinatiefuncties gerealiseerd die wel aan die definitie voldoen. Dit zijn Venlo (2,9 fte's), Amsterdam (1 fte), Arnhem (2 fte's) en Rotterdam (50 fte's).

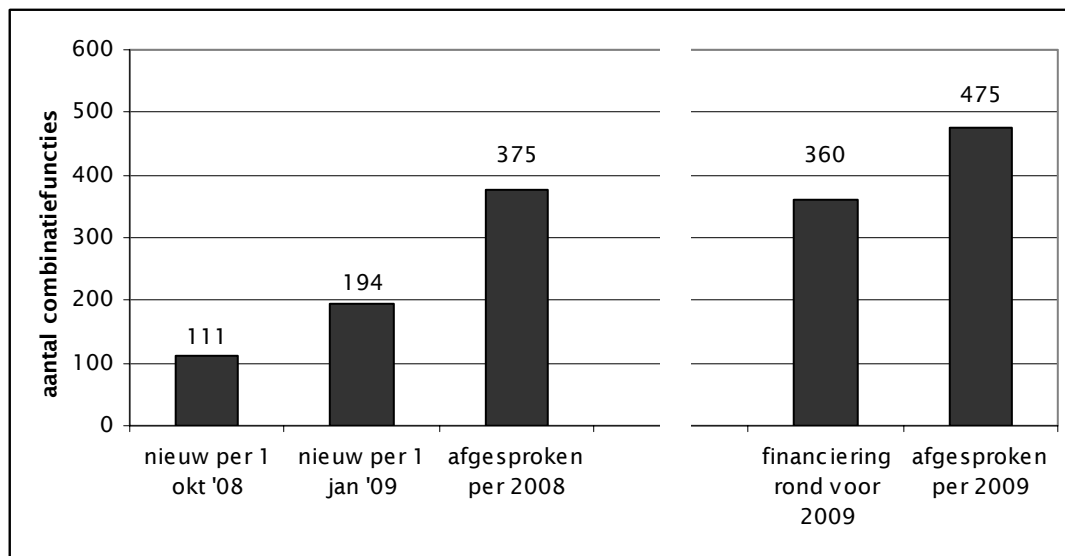
Door SGBO is in het najaar van 2008 een *eenmeting* gehouden onder de dertig gemeenten uit de G31 die betrokken zijn bij de eerste tranche. De eenmeting geeft inzicht in het aantal gerealiseerde combinatiefuncties per 1 oktober 2008, het aantal verwachte combinatiefuncties per 1 januari 2009, de verdeling van combinatiefuncties over de sectoren en de stand van zaken betreffende de gemeentelijke cofinanciering van combinatiefuncties voor 2009.

Uit de eenmeting blijkt dat de dertig gemeenten uit de eerste tranche per 1 oktober 2008 111 fte's aan nieuwe combinatiefuncties hadden gerealiseerd (figuur 3.2). De verwachting is dat dit aantal per 1 januari 2009 zal zijn gestegen naar 194. Dat is fors lager dan de 375 afgesproken fte's. Negen van de dertig gemeenten hebben per 1 januari 2009 80% (of meer) van de afgesproken fte's gerealiseerd, tien hebben minder dan 20% gerealiseerd, elf zitten daar tussenin.

²¹ VNG schakelt daartoe onderzoeksbureau Sociaal Geografisch Bestuurkundig Onderzoek (SGBO) in.

Figuur 3.2 (Verwachte) combinatiefuncties in de eerste tranche (in fte's)

Bron: SGBO

De verdeling over sectoren volgt grofweg wat daarover is afgesproken, zij het dat het primair onderwijs (43% in plaats van 34%) en de cultuur (12% i.p.v. 6%) wat voorlopen en de sport (43% i.p.v. 50%) en het voortgezet onderwijs (2% i.p.v. 10%) achterlopen.

Volgens opgave van de 30 gemeenten uit de eerste tranche zou het aantal fte's eind 2009 zijn gestegen naar 475. Echter, in een aantal gevallen is de benodigde cofinanciering hiervoor nog niet rond. Van de dertig gemeenten hebben er 15 hun cofinanciering 100% op orde, 4 gemeenten hebben de begroting voor ca. 75% op orde, 2 gemeenten blijven in de cofinanciering nog ver achter (52% en 36%). Bij 9 gemeenten is over de cofinanciering nog niet besloten. Bij elkaar is 75% van de gemeentelijke cofinanciering voor 2009 inmiddels gegarandeerd (SGBO, 2008).

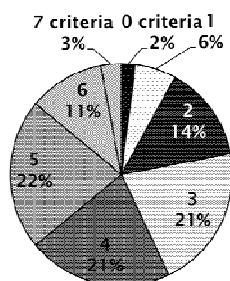
In 2008 hebben VNG/VSG ook de 90 gemeenten uit de tweede tranche benaderd voor deelname vanaf 2009. Totnogtoe hebben *alle* benaderde gemeenten aangegeven te willen meedoen. Het merendeel (circa 70%) wil starten per 2009, de overige 30 procent per 2010. Gelet op de ruimte in de uitkering die hiermee vrij komt, benaderen VNG/VSG op dit moment ook een aantal gemeenten uit de beoogde derde tranche.

Meer bijzonderheden over de combinatiefuncties zullen volgen uit de (gecombineerde) monitor die het Mulier Instituut in 2009 zal opzetten. Voor deze monitor worden bestaande landelijke gegevens benut om te bezien hoeverre de doelstellingen van de Impuls (zie noot 19) worden bereikt. In aanvulling hierop wordt een beperkte vraagstelling voorgelegd aan een selectie van betrokken (scholen, sportverenigingen, cultuurorganisaties, combinatiefunctionarissen) teneinde praktijkervaringen in het werken met en als combinatiefunctionaris op te tekenen en meer in detail uitspraken te kunnen doen over de effecten van de impuls.

Kracht van sportverenigingen

Cijfers uit de landelijke 'Verenigingsmonitor' onder 870 sportverenigingen laten zien dat bij aanvang van het programma 3 procent van de verenigingen voldoet aan alle indicatoren voor een 'moderne' sportvereniging²² (zie figuur 3.3). Doelstelling is om 10 procent van de verenigingen 'sterk' te maken. Overigens vinden veel verenigingen zichzelf op verschillende fronten in goede conditie verkeren. Negen van de tien sportverenigingen zien zichzelf als een sterke vereniging. Ruim 80 procent van alle sportverenigingen vindt dat zij een maatschappelijke verantwoordelijkheid hebben en tenminste de helft wil eraan bijdragen dat mensen meer gaan bewegen en/of dat overgewicht wordt tegengegaan. Toch zien veel verenigingen hun primaire taak vooral in het verzorgen van een goed sportaanbod.

Figuur 3.3 Aantal (0-7) moderniseringscriteria waaraan sportverenigingen voldoen (percentage verenigingen)

Bron: Van Kalmthout & Lucassen, 2008

Samenwerking tussen scholen en sportorganisaties

Scholen en sportorganisaties werken al in ruime mate samen (zie tabel 3.5). Driekwart van de PO-scholen en viervijfde van de VO-scholen werkt met minimaal een andere organisatie buiten de school samen om een sportaanbod samen te stellen. Voor zowel PO als VO geldt dat drievijfde in deze samenwerkt met een sportvereniging²³. Het grootste gedeelte van de samenwerking betreft overigens een incidentele samenwerking²⁴. Dat geldt voor 81 procent van de samenwerkende scholen in het primair onderwijs (PO) en voor 71 procent van de samenwerkende scholen in het voortgezet onderwijs (VO) (cijfers niet in de tabel). Structurele²⁵ samenwerking met andere

²² Opgesteld door NOC*NSF (2007a) om de kracht van sportverenigingen te monitoren. Daarbij wordt gelet op groeiambitie tot 2012, het hebben van een eigen accommodatie met kantine, het beschikken over betaalde medewerkers in dienst, samenwerkingsverbanden, financiële gezondheid, het ontwikkelen van nieuw sportaanbod en het ontwikkelen van flexibeler lidmaatschapsvormen.

²³ Bovenstaande resultaten zijn onderzocht vanuit de scholen. Onderzoek onder verenigingen (Van Kalmthout & Lucassen, 2008) wijst uit dat 32 procent van de verenigingen samenwerkt met (brede) scholen.

²⁴ Van incidentele samenwerking is sprake als beide partners elkaar slechts op sporadische basis opzoeken, bijvoorbeeld in het kader van het organiseren van een sportdag waarbij de school gebruik wil maken van de sportvelden van de nabijgelegen voetbalvereniging.

²⁵ Structurele samenwerking houdt in dat scholen en sportpartners gezamenlijke doelen formuleren, plannen opstellen en uitvoeren.

organisaties komt bij scholen in het VO meer voor dan bij de PO-scholen. In het VO wordt vooral veel structureel samengewerkt met commerciële sportinstellingen (bijv. sportscholen, ijsbanen, fitnesscentra, dansscholen, zwembaden, sporthallen) (Jepma & Van der Vegt, 2006).

Tabel 3.5 Samenwerking scholen met buitenschoolse (sport)partners om meer sport en bewegen voor leerlingen te realiseren (in percentages)

	Primair onderwijs	Voortgezet onderwijs
Werkt samen met minimaal een of meer buitenschoolse (sport)partners	74	80
Werkt samen met sportverenigingen	60	61

Bron: Jepma & Van der Vegt, 2006

Van de zogeheten ‘brede’ scholen werkt bijna de helft samen met sportverenigingen (op een andere wijze gemeten dan hiervoor en daarom niet helemaal vergelijkbaar, zie tabel 3.6). Daarnaast werkt ongeveer een kwart van de scholen in het VO samen met (commerciële) sportscholen (Oberon, 2007).

Tabel 3.6 Sport en bewegen op brede scholen

	Primair onderwijs	Voortgezet onderwijs
Aantal brede scholen	Bijna 1000	Ruim 350
Percentage dat sport en bewegen aanbiedt	68	58
Percentage dat actief samenwerkt met sportvereniging	46	44

Bron: Oberon, 2007

3.1.2 Sportkader

De kwaliteit van het sportkader is volgens het kabinet voor de georganiseerde sport van essentieel belang. De resultaten uit het sportprogramma kunnen niet worden bereikt zonder voldoende, goede trainers en coaches. In samenwerking met NOC*NSF wordt gewerkt aan een modernisering van de sportopleidingen in Nederland. Zoals aangekondigd in de nota *Tijd voor sport* wordt de omslag gemaakt van structurele instellingsubsidie naar subsidiëring van deskundigheidsbevordering op basis van output: het aantal personen dat een erkend diploma behaalt in het kader van de nieuwe kwalificatiestructuur Sport (SvS'06).

Resultaatafspraken²⁶

- In 2010 zijn de sportopleidingen van de georganiseerde sport gemoderniseerd en de sportbonden hebben een opleidingsstructuur volgens het KSS-systeem (Kwalificatiestructuur Sportopleidingen van de Sportbonden) geïmplementeerd (VWS, 2008b).
- Vanaf 2009 subsidieert het ministerie van VWS de sportbonden volgens het output-systeem in plaats van het input-systeem: de sportbonden ontvangen subsidie op basis van het aantal behaalde erkende diploma's (via output subsidie) in plaats van op basis van het aantal opleidingen (via instellingssubsidie) (VWS, 2008b).

Planning en budget

Totaal is er voor de periode 2006-2014 €23 miljoen beschikbaar met een budget van €2,2 miljoen in 2006, oplopend tot €2,7 miljoen in 2014. Voor 2008 is €2,9 miljoen gereserveerd.

Voortgang en realisatie (VWS, 2008b)

De afgelopen jaren is er veel gebeurd op het gebied van sportkader: van het ontwikkelen van een nieuwe opleidingsstructuur binnen de sportbonden tot een andere subsidiesystematiek door VWS. De komende jaren dienen zich nog meer ontwikkelingen aan die hun beslag moeten krijgen.

Kwalificatiestructuur opleidingen en rijks erkenning

De opleidingen van de sportbonden kenden tot nu toe de ABC-structuur, waarbij de A het laagste en C het hoogste opleidingsniveau vertegenwoordigt. Een nieuwe kwalificatiestructuur was nodig om de bondsopleidingen beter te laten aansluiten op de opleidingsstructuur van de OCW-opleidingen. De nieuwe kwalificatiestructuur kent een indeling op vijf niveaus, van een tot en met vijf. Het KSS-systeem zorgt voor meer differentiatie in kwaliteit van de verschillende niveaus en zorgt tevens voor een betere aansluiting op de OCW-opleidingen en is in lijn met de Europese richtlijnen. Het streven is dat alle sportbonden in 2009 de omslag naar het KSS-systeem hebben gemaakt. Na 2008 vervalt de rijks erkenning van de ABC-opleidingen. Inmiddels zijn de exameneisen van circa 50 van de 280 opleidingen gemoderniseerd en goedgekeurd.

Academie voor Sportkader

De innovatie en ontwikkeling van opleidingen zijn sinds 2007 gebundeld in de Academie voor Sportkader. De Academie voor Sportkader is een samenwerkingsverband tussen een aantal sportbonden en NOC*NSF. De Academie voor Sportkader heeft als missie het verbeteren van de kwantiteit en de kwaliteit van het sportkader in Nederland. VWS ondersteunt de Academie

²⁶ In TvS'05 zijn de volgende doelstellingen geformuleerd (p45):

- Een impuls wordt gegeven om tot een aanzienlijke uitbreiding te komen van het huidig bestand van goed opgeleide trainers en coaches; een output gericht programma vervangt de instellingssubsidie deskundigheidsbevordering vanaf 2007;
- innovatie en ontwikkeling van opleidingen, bijscholingen en (internationale) kennisuitwisseling wordt niet langer via afzonderlijk landelijke sportorganisaties ondersteund, maar gebundeld;
- aan de hand van een haalbaarheidsonderzoek worden met de landelijke sportorganisaties en NLcoach verdere afspraken gemaakt over de organisatorische invulling.

financieel. Het aantal sportbonden dat zich bij de Academie voor Sportkader aansluit wordt steeds groter.

Omslagsubsidie

Een sportbond die de omslag maakt van de oude kwalificatiestructuur naar het KSS-systeem komt in aanmerking voor de projectsubsidie ‘omslag kader’ van VWS. Het betreft een subsidie voor het uitvoeren van pilots waarbij vooral de afname van de Proeven van Bekwaamheid (PvB) binnen de bondsorganisaties wordt geïmplementeerd. Een voorwaarde om voor deze subsidie in aanmerking te komen is het laten toetsen van alle PvB's die binnen de betreffende opleiding vallen. De PvB's worden in opdracht van VWS getoetst door Calibris.

Van instellingssubsidie naar outputsubsidie

Vanaf 2007 bouwt VWS de structurele subsidie voor deskundigheidsbevordering af. Dit past binnen het bredere kader van het subsidiebeleid van de rijksoverheid. In 2007 kunnen sportbonden nog aanspraak maken op 50 procent van de subsidie die zij in voorgaande jaren hebben ontvangen; in 2008 is dit nog maar 25 procent. Ter vervanging van de structurele instellingssubsidie is een nieuwe subsidie ingevoerd, de outputsubsidie. Alleen de KSS-opleidingen van de sportbonden die een positief eindoordeel van Calibris hebben ontvangen, komen in aanmerking voor een outputsubsidie van VWS. Er moet tevens sprake zijn van een aantoonbaar kadertekort en ook de subsidiebehoefte moet worden aangetoond. De outputsubsidie wordt berekend op basis van het aantal diploma's maal het normbedrag per diploma.

Verdergaande samenwerking tussen bondsopleidingen en OCW- opleidingen

Een aantal bonden werkt intensief samen met OCW-opleidingen, maar dit geldt lang niet voor alle bonden. Het ministerie van OCW heeft zich vooralsnog geen voorstander getoond om de bondsopleidingen onder een wettelijk OCW-kader te brengen. Het beroepsperspectief van de meeste bondsopleidingen is daarvoor te beperkt en de opleiding te smal.

Van opleidingenbeleid naar kaderbeleid

Ondanks alle inspanningen, zoals het moderniseren van de bondsopleidingen, blijft het kadertekort binnen sportverenigingen hardnekkig²⁷. VWS is daarom in gesprek met NOC*NSF, een aantal sportbonden en overige sportorganisaties om te komen tot een meerjarenprogramma voor sportkader.

3.1.3 Nieuwe sportmogelijkheden: proeftuinen

Dit programma is ontwikkeld om het sportaanbod van sportverenigingen te moderniseren, zodat deze aansluit op de vraag van de huidige en nieuwe leden. Door het aanbod uit te breiden buiten competitieporten en samen te werken met commerciële sportaanbieders, sportbuurtwerk, scholen en andere organisaties kan de vereniging de functie van een brede ontmoetingsplaats blijven waarmaken (TvS'05 en SvS'06). Het programma ‘Nieuwe sportmogelijkheden’ bestaat uit een beperkt aantal meerjarige experimenten, via zogenaamde proeftuinen. In een proeftuin werkt een

²⁷ Bron: Verenigingsmonitor 2007.

vereniging of cluster van verenigingen proefondervindelijk aan vernieuwing van het sportaanbod, waardoor uiteindelijk de sportdeelname van niet- en ongeorganiseerde sporters verhoogt en/of de frequentie van sporters toeneemt.

Resultaatafspraken²⁸

- In 2010 zijn minstens 12 'proeftuinen' gerealiseerd gericht op de modernisering van het sportaanbod. In de proeftuinen zijn één of meer sportverenigingen betrokken afkomstig uit in totaal minstens 20 takken van sport (SvS'06, p23)²⁹.
- Op basis van een gedegen evaluatie is er meer inzicht in de succesfactoren voor modernisering van het sportaanbod en is een 'gereedschapskist' voorhanden die andere sportverenigingen kan helpen het aanbod te moderniseren (SvS'06, p23).

Planning en budget

De uitvoering en monitoring van het programma ligt in handen van NOC★NSF. Selectie en begeleiding van de proeftuinen gebeurt in samenwerking met sportbonden, gemeentelijke en provinciale sportserviceorganisaties. Op basis van een selectieprocedure zijn de deelnemende verenigingen bepaald. Per proeftuin is een lokale organisatie verantwoordelijk voor de uitvoering, bij voorkeur de betrokken verenigingen zelf (SvS'06, p24). Het programma loopt in de periode 2007-2011. Een tussenevaluatie vindt plaats in 2008 en een eindevaluatie in 2010. In 2006 heeft VWS een financiële bijdrage van €380.000 gerealiseerd, vanaf 2007 tot en met 2014 is dat €3,8 miljoen per jaar. Minimaal 80 procent hiervan moet voor de sportverenigingen beschikbaar zijn voor de vernieuwing van het sportaanbod, maximaal 16 procent is bestemd voor de begeleiding door bonden en regionale sportserviceorganisaties en 4 procent voor NOC★NSF voor de uitvoering en monitoring.

Voortgang en realisatie

In de periode van juli tot september 2006 zijn de proeftuinen geselecteerd, de uitvoering is gestart vanaf september 2006. In september 2008 zijn er 14³⁰ proeftuinen actief in de realisatie van nieuwe sportmogelijkheden. Bij deze 14 proeftuinen zijn 93 verenigingen en meer dan 26 sportbonden betrokken. Daarmee is de doelstelling dat er sportverenigingen uit minimaal 20 takken van sport deelnemen reeds behaald. In tabel 3.7 staat een overzicht van de gerealiseerde proeftuinen, inclusief de betrokken takken van sport. In bijlage 3 staat een overzicht met de typering, doelgroep, het innovatieve aanbod en algemene informatie per proeftuin. NOC★NSF draagt zorg voor goede begeleiding en adequate monitoring³¹.

²⁸ In *Tijd voor sport* is de resultaatafspraak geformuleerd dat in 2010 het keurmerk voor de moderne sportvereniging bij 25 procent van de verenigingen is ingevoerd. Dit onderwerp is niet verder uitgewerkt (TvS'05, p37).

²⁹ Formulering was in TvS'05 (p38): in 20 takken van sport worden proefprojecten begonnen voor samenwerkingsverbanden tussen traditionele en nieuwe sportaanbieders.

³⁰ Een 15^e proeftuin, met innovatief voetbalaanbod voor 45plus, is op 1 november 2008 gestart. Dit is een initiatief van de KNVB in samenwerking met de KNKF en de Atletiekunie.

³¹ Tweemaal per jaar wordt aan de hand van een vragenlijst de stand van zaken bij de proeftuinen gemeten. Dit geeft inzicht in de manier waarop en de middelen waarmee de proeftuin is uitgevoerd, inclusief de succes- en faalfactoren. De eerste monitoring is in mei 2008 uitgevoerd, de tweede staat voor november 2008 gepland. Deze evaluatie draagt bij aan de tweede resultaatafspraak.

Tabel 3.7 Overzicht realisatie proeftuinen

Start	Proeftuin	Plaats	Betrokken takken van sport
Jun '07	SportZ	Nijmegen	atletiek, basketbal, gymnastiek, hockey
Jun '07	Sportvarianten voetbal	Zeist	voetbal
Jul '07	De Pelikaan	Zwolle	hockey, korfbal, rijvereniging, tennis, voetbal
Jul '07	LISSO	Eindhoven, Tilburg, 's-Hertogenbosch	kanoën, roeien, (wind-) surfen, zeilen
Jul '07	Schoolsportvereniging	Rotterdam	atletiek, basketbal, gymnastiek, handbal, hockey, judo, korfbal, tafeltennis, voetbal, volleybal
Aug '07	Sportconnexion	Utrecht	biljart, krachtsport/vechtsport, schaatsen, voetbal
Aug '07	Grenzeloos in beweging	's-Hertogenbosch	dans, fitsporten, gymnastiek (* valt binnen één stichting, niet verschillende verenigingen)
Sep '07	Sportboulevard Enschede	Enschede	atletiek, hockey, jeu de boules, krachtsport/vechtsport, korfbal, tennis, triatlon, voetbal, wielrennen
Sep '07	Sportbank	Den Haag	fitness, hockey, rugby, voetbal
Okt '07	Sport & Leisure Park	Parkstad	schaatsen, toerfietsen/mountainbike, voetbal, wandelen, wielrennen
Okt '07	Vereniging als winkel en leerbedrijf	Groningen, Eindhoven	badminton, basketbal, handbal, volleybal
Dec '07	Clubfit	Amsterdam	base- en softball, hockey, korfbal, tennis, voetbal
Apr '08	Sportdorp	Plattelandskernen Groningen	zie noot (1) onder deze tabel
Mrt '08	Duursport Noord Holland	Alkmaar	atletiek, schaatsen, toerfietsen/mountainbike, triatlon

1. Voor deze (net gestarte) proeftuin is onlangs een huis-aan-huis onderzoek gestart waarbij de behoeften bij de bewoners worden gepeild. Aan de hand hiervan wordt er 'sport op maat' aangeboden.

Bron: NOC*NSF

Bijeenkomsten en communicatie

In maart 2008 heeft een eerste kennisbijeenkomst van en door proeftuinen plaatsgevonden in proeftuin Sportconnexion in Utrecht. De bijeenkomst had als thema 'Relatie tussen innovatie en klantgerichtheid'. Kennisuitwisseling tussen de proeftuinen was een belangrijk en succesvol element van deze bijeenkomst. De tweede kennisbijeenkomst was in oktober 2008 en had als doel kennismaking en elkaar informeren over de stand van zaken rondom de proeftuinen. De inhoud van de workshop stond in het teken van 'Innoveren door versterken of versterken door innoveren'³². Daarnaast zijn er op sport.nl en in de lokale en regionale media verschillende

³² Doel van de workshop voor de proeftuinen was het delen van ervaringen over hoe de betrokken verenigingen omgaan met de proeftuinorganisatie (vaak stichtingsvorm, werken met professionals), de uitkomsten (innovatief aanbod) en implementatie ervan (begrijpt de proeftuin de vereniging en begrijpt de vereniging de proeftuin?). De interviewsessie was gericht op vragen die vanuit de proeftuinen waren ingebracht. Voorbeelden: "waar vind ik het juiste sporttechnisch kader?, Gaat het sporttechnisch kader wel mee in het innovatieve karakter van de proeftuin?, Hoe behoud je deelnemers voor een nieuwe activiteit?"

artikelen verschenen over de proeftuinen en vinden er presentaties plaats tijdens verschillende congressen (VSG congres 12 november 2008, NISB ontmoetingsdag 25 november 2008).

3.2 Jeugd en sport

Het kabinet is van opvatting dat de school een belangrijke rol speelt bij het ontwikkelen van een sportieve leefstijl voor de jeugd. Dat gebeurt in een omgeving waarbij verschil in talent of achtergrond er nog niet toe doet. Daarom is het beleid erop gericht om naast het aanbod van sportverenigingen in het onderwijs een ruim en structureel pakket aan lichamelijke opvoeding en sport aan te bieden. Het beleid zet in op het stimuleren van samenwerking tussen school en sportverenigingen (TvS'05, p38).

Dit programma bestaat uit verscheidene deelprogramma's: de inmiddels afgeronde 'Alliantie School & Sport samen sterker' (paragraaf 3.2.1); het net opgestarte 'Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs' (3.2.2); 'Meedoen (allochtone jeugd door sport)' (3.2.3); 'BOS (Integrale buurtaanpak en sport)' (3.2.4); en de 'Stimuleringsregeling multifunctionele (sport)accommodaties' (3.2.5).

In aanvulling hierop draagt VWS vanuit het sportbeleid ook bij aan het landelijke bureau van het Jeugdsportfonds. Voor de periode 2006-2009 bedraagt het budget van VWS €1,1 miljoen. Dit fonds stelt financiële middelen beschikbaar die bestemd zijn voor kinderen en jongeren tot 18 jaar die om financiële reden geen lid kunnen worden van een sportvereniging³³. Via de convenanten 'Kinderen doen mee' en een algemene uitkering aan gemeenten (van €40 miljoen in 2008 naar € 80 miljoen in 2011) levert staatssecretaris Aboutaleb vanuit het armoedebeleid een impuls om kinderen uit arme gezinnen meer te laten sporten (SZW, 2008). Middels het 'programma Meedoen' en de 'Impuls Brede scholen, sport en cultuur' draagt de sport verder bij aan het Nationaal Actieplan Armoedebestrijding en participatiebevordering (doelstelling 1).

3.2.1 Alliantie School & Sport samen sterker

Om in 2010 aan 90 procent van de leerlingen een dagelijks sport- en beweegaanbod binnen en buiten de schooluren aan te kunnen bieden, hebben VWS, OCW en NOC*NSF gezamenlijk een alliantie gesloten. Daarbij zijn ook de onderwijsorganisaties, Bve-raad, sportbonden, NebasNsg (nu Gehandicaptensport Nederland), NISB, KVLO, VNG, SGBO, VSG en SLO betrokken. De Alliantie School & Sport streefde naar meer sport- en beweegmogelijkheden op en rond school door samenwerkingsverbanden tussen scholen en sportorganisaties (SvS'06, p18).

³³ Het Jeugdsportfonds biedt gemeenten de mogelijkheid om via een lokaal Jeugdsportfonds en de door haar ontwikkelde systematiek overheidsmiddelen en private middelen in te zetten om kinderen in een financiële achterstandssituatie te laten sporten. In 62 gemeenten is een lokaal jeugdsportfonds opgericht en in nog eens vijf gemeenten zal het binnenkort worden ingezet. Bovendien worden bij alle provincies jeugdsportfondsen opgericht die de 'back office' kunnen vormen voor meerdere gemeenten tegelijk. In 2009 beziet het landelijk Jeugdsportfonds of een dekkend netwerk is verkregen (Bussemaker, 2007b).

Resultaatafspraak

- In 2010 kan op 90 procent van alle scholen elke leerling dagelijks sporten binnen en buiten de schooluren (TvS'05, p37; SvS'06, p18; BaS'08, p109).

Planning en budget

De uitvoering van de Alliantie heeft plaatsgevonden in de schooljaren 2005-2006, 2006-2007 en 2007-2008. Hierbij lag de nadruk op het starten, stimuleren en volgen van good practices. Het totale budget voor de Alliantie bedroeg €7 miljoen, waarvan €2,5 miljoen door VWS is gefinancierd. OCW en NOC*NSF droegen respectievelijk €2,5 en €2 miljoen bij. Daarnaast is er door VWS en OCW gezamenlijk €0,2 miljoen beschikbaar gesteld voor een zogeheten 'Brede Analyse': een onafhankelijk onderzoek naar de voorwaarden die nodig zijn om in en om de school meer ruimte te creëren voor sport en bewegen. VWS heeft tevens €0,5 miljoen geïnvesteerd in het *Werkplan voor multifunctionele accommodaties* (SvS'06, p18).

Voortgang en realisatie

Op 7 juni 2005 is de Alliantieverklaring ondertekend door de ministeries van OCW en VWS en NOC*NSF. In november 2005 werd door de minister van OCW een convenant gesloten met de Schoolmanagers-VO, VBS (Vereniging Bijzondere Scholen) en AVS (Algemene Vereniging Schoolleiders). Daarmee werd de bestuurlijke link naar de scholenorganisaties gelegd (Kusters & Rosenboom, 2008). Het programma van de Alliantie bestond uit vijf prestatievelden, te weten gezamenlijk sport- en beweegaanbod, gezamenlijk(e) kader(opleidingen), gezamenlijke multifunctionele accommodaties, samenwerking topsportvoorzieningen en communicatie, monitoring en evaluatie. Elk van deze prestatievelden is toegewezen aan een opdrachtnemer (Kusters & Rosenboom, 2008, p16).

Al in de eerste fase van de Alliantie bleek de doelstelling om in 2010 op 90 procent van de scholen een vijfdaags sportaanbod te realiseren niet haalbaar zonder extra financiële middelen. Daarom is besloten om de werkzaamheden hoofdzakelijk te richten op het voorbereiden van scholen, gemeenten en sportverenigingen op een mogelijk nieuwe investering vanuit het Rijk (Kusters & Rosenboom, p17). Er is gekoerst op drie inhoudelijke pijlers, namelijk combinatiefuncties, multifunctionele sportaccommodaties en modern sportaanbod (ibid., p32).

Op 8 oktober 2008 sloot de Alliantie haar werkzaamheden af met de presentatie van een eindrapport (Kusters & Rosenboom, 2008).

Tijdelijke Commissie Brede Analyse

Parallel aan de Alliantie heeft de Tijdelijke Commissie Brede Analyse (TCBA) een onafhankelijk onderzoek uitgevoerd naar de voorwaarden die nodig zijn om in en rond het onderwijs meer ruimte te creëren voor sport en bewegen (Voogt, 2007). In haar eindrapport concludeert de TCBA dat in 2006 slechts vier procent van de scholen voldoet aan een adequaat bewegingsaanbod. Daarnaast is er op 65 procent twee dagen per week aanbod en op 21 procent van de scholen slechts één dag per week (op basis van Van Weerden e.a. (2008)). Op 41 procent van de scholen wordt niet samengewerkt met andere instellingen (Voogt, 2007, p15). Vrijwel alle scholen in het PO en VO vinden het stimuleren van sport en bewegen onder leerlingen belangrijk, maar de meeste scholen zijn niet van plan alles in het werk te stellen om in 2010 een naschools sportaanbod van vijf dagen per week aan te kunnen bieden. De belangrijkste belemmeringen zijn daarvoor de beperkte financiële middelen en de beschikbaarheid van accommodaties. Vooral in

het PO is daarnaast uitbreiding van deskundigheid van het kader gewenst, terwijl er in het VO behoefte is aan uitbreiding van het aantal lesuren bewegingsonderwijs en het aantal uren naschoolse activiteiten (Jepma & Van der Vegt, 2006).

Resultaten

De Alliantie heeft subsidies verleend aan een aantal stimulerende school & sportprojecten. Er zijn good practices met betrekking tot multifunctionele accommodaties in kaart gebracht³⁴ en de Alliantie heeft een impuls geleverd aan nieuwe samenwerkingsverbanden tussen de ministeries van OCW en VWS, NOC*NSF en de besturenorganisaties. De Alliantie heeft mede bijgedragen aan de totstandkoming van de Impuls Brede scholen, sport en cultuur (zie paragraaf 3.2). Er zijn onderzoeken, rapportages en instrumenten beschikbaar gesteld ten behoeve van de impuls aan de departementen en de Tijdelijke Taskforce Combinatiefuncties (ibid., p22).

Gesteld kan worden dat niet alle geformuleerde doelen van de Alliantie zijn bereikt. De ambitie om een vijfdaags sportaanbod op 90 procent van de scholen te realiseren is, om de hierboven beschreven redenen, niet behaald. Daarnaast kunnen MBO-leerlingen binnen hun instelling niet profiteren van de impuls en zijn op het gebied van accommodaties en vernieuwend sportaanbod in het onderwijs slechts ten dele impulsen gerealiseerd (Kusters & Rosenboom, 2008, p38). Op basis van een aantal aanbevelingen, stelt de programmadirecteur van de Alliantie dat in de periode 2008-2012 de focus moet liggen op drie thema's: MBO, sportaanbod onderwijs en multifunctionele accommodaties (ibid., p42).

3.2.2 Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs

In de *Begroting 2009* is het beleidsprogramma School en Sport als vervolg op de Alliantie School & Sport aangekondigd. Op 8 oktober, tijdens de afsluiting van de Alliantie, is het *Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs* (OCW & VWS, 2008) gepresenteerd. In dit beleidskader worden enkele prioriteiten aangegeven. Dat zijn:

- de positie en toerusting van vakmensen;
- de inzet van effectieve interventies en aangepast sportaanbod;
- risicogroepen – in termen van bewegingsarmoede en schooluitval – op het VMBO en MBO;
- innovatie op het gebied van accommodaties;
- talentontwikkeling.

Resultaatafspraken

- In 2012 is het percentage jeugdigen (4-17 jaar) dat aan de beweegnorm voldoet minimaal 50 procent (OCW & VWS, 2008, p8). Hiermee sluit het Beleidskader aan bij het doel dat het kabinet zich in *De kracht van sport* heeft gesteld inzake bewegingsstimulering.

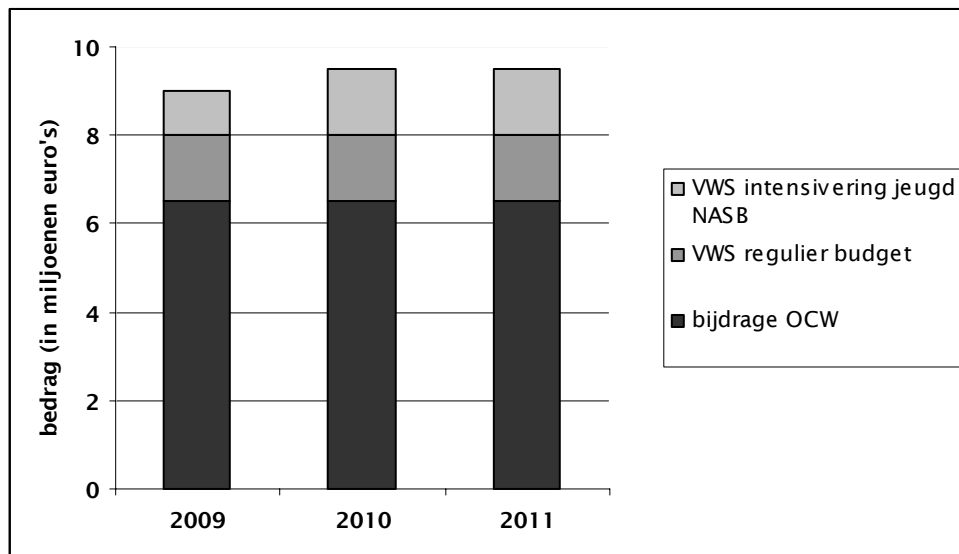
Planning en budget

Het Rijk neemt het initiatief om een platform te vormen met vertegenwoordigers uit de onderwijs- en sportsector en gemeenten. Voor de uitvoering van het beleidskader maakt het Rijk

³⁴ VSG (2007). *Handboek Multifunctionele Accommodaties voor Sport en Onderwijs*.

bestuurlijke afspraken met de partners. Allereerst wordt het platform verzocht een concreet uitvoeringsprogramma te maken waarin de prioriteiten uit het beleidskader worden uitgewerkt. Voor de ondersteuning van het platform is in de periode 2009-2011 jaarlijks €100.000 beschikbaar. Om de acties uit het beleidskader te financieren, trekken OCW en VWS elk €1,5 miljoen per jaar uit. Daarnaast wordt er vanuit het NASB in het beleidskader in 2009 €1 miljoen en in 2010 en 2011 €1,5 miljoen geïnvesteerd. OCW voegt jaarlijks €5 miljoen toe uit de motie-Hamer. Het totale budget komt daarmee op €9 miljoen in 2009 en €9,5 miljoen in 2010 en 2011 (zie figuur 3.4).

Figuur 3.4 Bijdragen van VWS en OCW aan het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs

Bron: OCW & VWS, 2008

Voor het volgen van de resultaten uit dit beleidskader wordt gebruik gemaakt van de gegevens uit bestaande monitors. Het voorstel is om in 2009-2010 wederom een brede analyse uit te voeren. Hiervoor is in de periode 2009 tot en met 2011 jaarlijks €100.000 beschikbaar.

3.2.3 Meedoen (allochtone jeugd door sport)

Het Programma *Meedoen allochtone jeugd door sport 2006-2010* (VWS, 2006b en 2006d) is ontwikkeld met de intentie om de specifieke kenmerken van sport te benutten voor opvoedings- en integratiedoelen van de allochtone jeugd. Doelgroep is de niet-westerse allochtone jeugd van 4-23 jaar en hun ouders. Het programma is gericht op het terugdringen van de achterstand in sportdeelname van allochtone jongeren (*integratie in de sport*), de participatie van deze jongeren in de samenleving te bevorderen (*integratie door de sport*) en overlast en probleemgedrag te voorkomen of aan te pakken (*opvoeden door sport*). Bij het inlopen van de achterstand in

sportdeelname wordt speciale aandacht geschonken aan allochtone (met name hindoestaanse en islamitische) meisjes (ibid.). Meedoen is een programma van VWS in samenspraak met Wonen, Wijken en Integratie (WWI)³⁵, Jeugd en Gezin (J&G). Het programma behoort tot het pakket aan maatregelen dat ook wordt ingezet ten behoeve van het *Actieplan Krachtwijken* (WWI, 2007a).

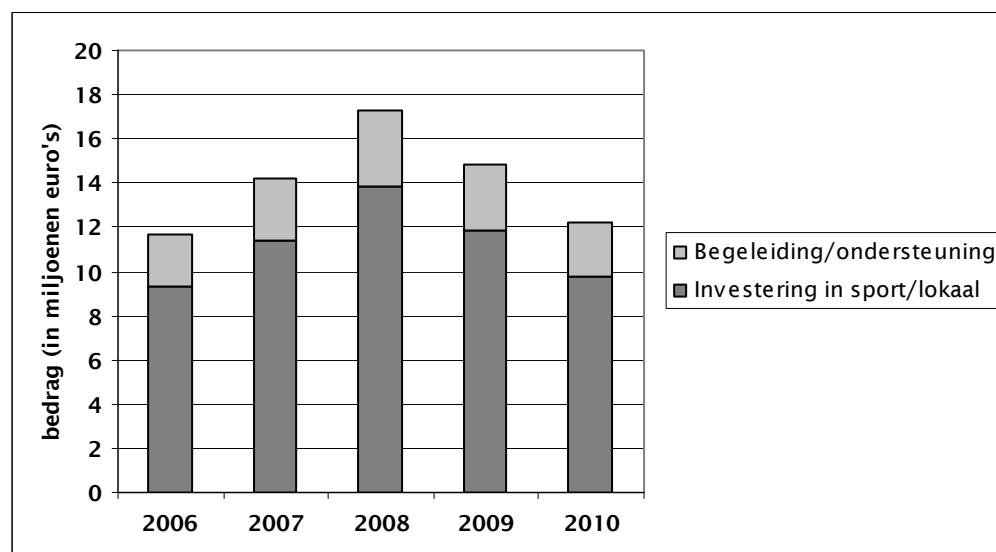
Resultaatafspraken

- In 2010 is de sportdeelname van de allochtone jeugd opgelopen van 70 procent tot 85 procent (VWS, 2006b, p3).
- In de periode 2006-2010 worden 500 sportverenigingen en sportscholen bij de (preventieve) begeleiding van allochtone jeugd ingezet (TvS'05, p37; VWS, 2006b, p3; SvS'06, p27).
- In de periode 2006-2010 worden 50 sportverenigingen en sportscholen extra gefaciliteerd ten behoeve van jeugdzorg, jeugdhulpverlening en reïntegratie (TvS'05, p37; VWS, 2006b, p3; SvS'06, p27).

Planning en budget

Het programma Meedoen is opgezet voor de periode 2006-2010. Hiervoor is in totaal €70 miljoen beschikbaar (zie figuur 3.5). Dit budget wordt ingezet om op lokaal niveau de sportverenigingen en sportscholen te versterken. Selectie en ondersteuning van de verenigingen en sportscholen vindt plaats door de betrokken sportbonden en gemeenten.

Figuur 3.5 Financiering VWS Meedoen allochtone jeugd door sport

Bron: VWS

³⁵ VWS heeft samen met WWI de begroting opgesteld. Het budget is volledig in de begroting van VWS opgenomen.

Voortgang en realisatie

In 2006 is gestart met de uitvoering in samenwerking met 9 sportbonden, 11 gemeenten en een aantal zorgaanbieders (zie tabel 3.8). De sportbonden zijn geselecteerd op hun potentie voor preventie- en zorgtrajecten en de aantrekkingskracht van de sport op de allochtone jeugd (jongens én meisjes), de gemeenten op het aandeel van de niet-westerse allochtone bevolking.

Tabel 3.8 Partners in Meedoen allochtone jeugd door sport

Startdatum	Gemeenten	Sportbonden
22 februari 2006	Amsterdam	KNVB (voetbal)
	Rotterdam	KNKF (kracht- en vechtsport)
	Den Haag	JBN (judo)
	Utrecht	KNBSB (base- en softball)
7 juni 2006	Eindhoven	Atletiekunie
	Tilburg	NBB (basketbal)
	Arnhem	KNKV (korfbal)
	Enschede	KNGU (gymnastiek)
	Zaanstad	KNZB (zwemmen)
	Dordrecht	
	Nijmegen	

Bron: *Samen voor sport*, p27

Bij het begin van het project is de nodige energie geïnvesteerd in selectieprocedures, het maken van afspraken en opstellen van contracten en de organisatorische voorbereidingen. De KNVB heeft, gezien het grote aantal deelnemende verenigingen, een spreiding in de planning aangebracht. Eind 2007 was het eerste doel echter al bereikt en hadden de sportbonden 525 sportverenigingen aan zich gebonden in het kader van Meedoen (Frelier e.a., 2007). Op 30 september 2008 zijn er 537 verenigingen betrokken bij het programma (Frelier & Breedveld, 2008) (zie tabel 3.9).

Tabel 3.9 Aantal deelnemende sportverenigingen Meedoen per 30 september 2008

	JBN (25) ¹	Atletiek- unie (20)	KNBSB (10)	KNGU (10)	KNKF (100)	KNKV (20)	KNVB (250)	KNZB (35)	NBB (30)	Totaal (500)
Amsterdam	5	4	2	7	16	2	55	4	8	103
Arnhem	2	-	-	2	7	-	8	2	2	23
Den Haag	3	2	1	3	11	3	33	5	2	63
Dordrecht	1	2	1	1	4	2	9	1	1	22
Eindhoven	2	2	1	3	9	2	12	4	2	37
Enschede	2	1	1	2	10	2	15	1	2	36
Nijmegen	2	1	-	1	7	-	10	1	2	24
Rotterdam	3	2	2	3	11	4	39	6	3	73
Tilburg	2	2	1	2	10	1	11	3	2	34
Utrecht	2	3	1	1	11	3	22	4	5	52
Zaanstad	1	1	-	1	4	1	13	2	-	23
Overige ²							45		2	47
Totaal	25	20	10	26	100	20	272	33	31	537

1. Tussen haakjes staat het aantal verenigingen dat per bond als doel is gesteld.

2. Bij de NBB is dit de gemeente 's-Hertogenbosch, bij de KNVB zijn dit de gemeenten Alkmaar, Amersfoort, Haarlem, Den Helder, Culemborg, Gouda, Leiden, Vlaardingen, Schiedam, Delft, Zoetermeer, Breda, 's-Hertogenbosch, Venlo, Helmond, Maastricht, Sittard/Geleen, Emmen, Groningen, Leeuwarden en Assen.

Bron: Frelie & Breedveld (2008)

De bonden en gemeenten betuigen zich enthousiast over Meedoen (Lagendijk, 2008). Het programma wordt gezien als een uitdaging en ervaren als resultaat- en uitvoeringsgericht. Daarbij hebben de partijen elkaar nodig en verloopt de samenwerking plezierig. Alle bonden organiseren centraal een aantal activiteiten en faciliteiten voor alle verenigingen, bijvoorbeeld PR, opleidingen, projectleiding en service. Daarnaast krijgen de verenigingen in meer of mindere mate de ruimte en financiën om zelf activiteiten te ontplooiën. De gemeenten brengen in het kader van Meedoen bonden en verenigingen in contact met scholen die een rol spelen in het sportstimuleringsbeleid. Daarnaast geven zij invulling en ondersteuning aan specifieke lokale initiatieven van organisaties die veel allochtone jongeren en hun ouders bereiken. Bonden en gemeenten geven aan dat ze elkaar steeds beter vinden in de samenwerking. Opbrengsten van Meedoen moeten niet alleen gevonden moeten worden in de aantallen deelnemers/leden, maar ook in versterking van beleid, organisatie en innovatie van de dienstverlening (Lagendijk 2008).

Integratie in de sport

In de periode tussen 31 december 2007 en 30 september 2008 hebben de verenigingen die bij Meedoen betrokken zijn een groei van 11.916 leden gehad, dat wil zeggen een groei van vijftien procent. Er zijn in totaal over alle bonden heen 5.764 nieuwe niet-westerse allochtonen bijgekomen en 5.937 autochtone leden in de leeftijd tot 23 jaar (zie tabel 3.10). Het aantal autochtone leden is met tien procent toegenomen, niet-westerse allochtonen met 26 procent en westerse allochtonen met 38 procent. De meeste nieuwe niet-westerse allochtonen leden zijn binnengekomen bij de KNVB, KNKF, JBN en de KNGU (zie figuur 3.6). In bijlage 4 is een tabel opgenomen met de absolute veranderingen in ledenaantal per bond tussen 31 december 2007 en 30 september 2008.

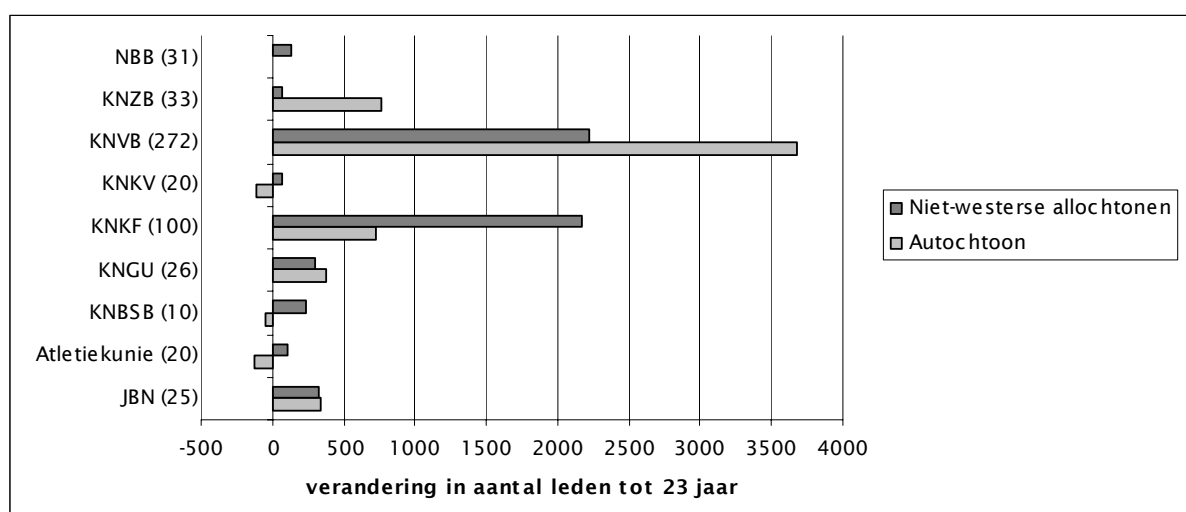
Tabel 3.10 Veranderingen in absolute aantallen leden tot 23 jaar tussen nul- en tussenmeting¹

Etniciteit	Nulmeting (31-12-2007)			Tussenmeting (30-09-2008)			Verschil		
	m	v	t	m	v	t	m	v	t
Autochtoon	41.660	16.948	58.607	45.851	18.693	64.544	4.191	1.745	5.937
Niet-westerse allochtoon	19.116	3.196	22.313	23.198	4.879	28.077	4.082	1.683	5.764
<i>Turks</i>	5.917	747	6.663	6.743	1.169	7.912	826	422	1.249
<i>Marokkaans</i>	6.005	821	6.825	7.801	1.423	9.224	1.796	602	2.399
<i>Surinaams</i>	603	511	1.114	887	652	1.539	284	141	425
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	225	146	371	466	288	754	241	142	383
<i>Overig niet-westers</i>	6.367	972	7.339	7.300	1.348	8.648	934	375	1.309
Westerse allochtoon	339	228	567	493	287	780	154	59	213
Onbekend	155	59	214	125	91	216	-30	32	2
Totaal	61.270	2.0431	8.1701	69.667	23.950	93.617	8.397	3.519	11.916

1. Door herverdeling van de KNVB tellen niet alle cijfers op tot het totaal.

Bron: Frelier & Breedveld (2008)

Niet-westerse allochtone meisjes zijn nog wel steeds ondervertegenwoordigd in de ledenopbouw bij de bonden, maar er is sprake van een inhaalslag (zie tabel 3.10 en bijlage 4). Niet-westerse allochtone meisjes vormen in de elf deelnemende gemeenten 38 procent van de bevolking. Bij de nul- en tussenmeting is dat 16 respectievelijk 21 procent van het ledenaantal bij de bonden. De tussenmeting van de verenigingsleden laat zien dat de ledenopbouw meer gaat lijken op de bevolkingsopbouw in de elf gemeenten die deelnemen in het programma Meedoen (Frelier & Breedveld, 2008).

Figuur 3.6 Verandering autochtone en niet-westerse allochtone leden tussen nul- en tussenmeting per bond in de deelnemende gemeenten (in absolute getallen)

NB. Tussen haakjes staat het aantal deelnemende verenigingen per bond.

Bron: Frelier & Breedveld, 2008

Integratie door de sport

Bij 50 van de 500 deelnemende verenigingen heeft een ‘verdiepingsstudie’ (Hoekman e.a., 2008) plaatsgevonden. Hierin was meer aandacht voor een analyse van het proces van integratie van verschillende groeperingen in de verenigingscultuur en voor de opvoedkundige waarde van de sport.

Verenigingen ontplooiën een zeer breed scala aan activiteiten voor de begeleiding van allochtone jeugd, waarbij de bondsplannen duidelijk sturend zijn. Er is sprake van een intensieve samenwerking tussen de verenigingen, gemeenten en sportbonden. Ook scholen zijn in veel projectplannen betrokken. Uit de studie blijkt dat de middelen van het project vooral worden ingezet om een deskundig verenigingskader te ontwikkelen. Daarbij wordt de trainer gezien als sleutelfiguur voor integratie binnen de vereniging en krijgt deze een opvoedkundige functie toegedicht.

Driekwart van de verenigingen heeft gedragsregels schriftelijk vastgelegd. Meestal is daarin geen aandacht voor sekse of etniciteit, omdat, zoals de verenigingen aangeven, iedereen gelijk is. In het naleven van de gedragsregels ervaren verenigingen weinig verschillen tussen allochtonen en autochtonen.

Uit de verdiepingsstudie blijkt voorts dat de sportvereniging een hechte gemeenschap vormt, waar leden zich onderling sterk verbonden voelen. De contacten tussen allochtonen en autochtonen blijven echter veelal beperkt tot de verenigingscontext. Daarbuiten wordt de vriendengroep vooral bepaald door de schoolsituatie en de wijk waarin men woonachtig is. De sociaaleconomische positie blijkt nogal eens een drempel voor allochtonen om te participeren in het vrijwilligerswerk. Kantines in sportverenigingen ogen nog erg Hollands, maar dit wordt door de meeste allochtonen niet als een serieus knelpunt ervaren. Autochtone ouders zien sport meer als onderdeel van de opvoeding dan allochtone ouders. De verenigingen geven aan dat de verschillen tussen allochtonen en autochtonen minder groot zijn dan vaak wordt geroepen.

Opvoeden door sport: sport-zorgtrajecten

Het doel van de sport-zorgtrajecten is om door middel van sport een positieve bijdrage te leveren aan de hulpverlening aan (allochtone) jongeren uit de jeugdzorg. Bij de uitvoering van de sport-zorgtrajecten wordt ingezet op een goede samenwerking tussen jeugdzorgaanbieders en sportverenigingen en een inbedding van sport in de jeugdzorg. Vijftien zorgaanbieders en 51 verenigingen hebben in nauwe samenwerking met negen sportbonden in 11 gemeenten 50 sport-zorgtrajecten ontwikkeld (zie tabel 3.11).

Inmiddels zijn bijna alle sport-zorgtrajecten gestart. Streven is dat eind 2008 alle trajecten in uitvoering zijn. Het jaar 2008 gold als opstartjaar waarin de trajecten de kans kregen om kinderziekten te verhelpen. MOgroep heeft De Combinatie Eindhoven (zorgaanbieder) gevraagd een training te ontwikkelen voor de sportverenigingen die betrokken zijn bij de 50 sport-zorgtrajecten die in uitvoering zijn. De training heeft de titel ‘Samen willen winnen’³⁶. De

³⁶ De trainers van de sportverenigingen krijgen een training over de jeugdzorg (welke specifieke ondersteuning hebben jongeren uit de jeugdzorg nodig, hoe ga je met deze

training wordt jaarlijks geëvalueerd. Doelstelling is dat de eerste helft van 2009 alle deelnemende verenigingen de trainingen hebben kunnen volgen. De effectiviteit en kritische succesfactoren van de sport-zorgprojecten worden gemonitord door de DSP-groep. Bij 9 pilots vindt een kwalitatieve verdieping plaats. De start van periodieke interviews met betrokkenen vindt plaats in het najaar van 2008³⁷.

Tabel 3.11 Aantal verenigingen in sport-zorgtrajecten per bond per 30 september 2008

	JBN	Atletiek- unie	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Amsterdam	1		1	1	1		3		2	9
Arnhem	1				1					2
Den Haag				1	1		2		1	5
Dordrecht					1	1	1			3
Eindhoven	1			1	1		1	1	1	6
Enschede	2				1	1	2		1	7
Nijmegen	1	1			1		1		1	5
Rotterdam	1		1		1		3	1	1	8
Tilburg					1					1
Utrecht					1		1			2
Zaanstad	1				1		1			3
Overige										0
Totaal	8	1	2	3	11	2	15	2	7	51

Bron: MOgroep

3.2.4 BOS: Integrale buurtaanpak en sport

In oktober 2004 is de tijdelijke stimuleringsregeling Buurt, onderwijs en sport (BOS) in werking getreden. Deze regeling is erop gericht gemeenten te ondersteunen bij hun aanpak van achterstanden van jeugdigen van 4 tot 19 jaar. Deze achterstanden kunnen zich voordoen op het gebied van gezondheid, welzijn, onderwijs, opvoeding, sport of bewegen. Naast het verminderen van deze achterstanden is de BOS-impuls erop gericht de door de buurtbewoners ervaren overlast veroorzaakt door jeugdigen, te bestrijden. De impuls beoogt een duurzaam effect, waarbij de samenwerking tussen het onderwijs, de buurtorganisaties en de sport centraal staat. Tevens wordt met de BOS-impuls beoogd op landelijk niveau de effectiviteit van interventies vast te stellen en te communiceren, zodat zoveel mogelijk gemeenten daarvan ook in de toekomst gebruik kunnen maken (TvS'05 en VWS 2006a). Projecten kennen een duur van twee tot vier jaar en worden voor 50 procent gesubsidieerd door de rijksoverheid. Ter ondersteuning van de uitvoerende partijen is

doelgroep om, hoe kun je daar als trainer op inspelen, hoe werkt indicatiestelling, hoe kan je een goede samenwerking bewerkstelligen met de zorgaanbieders, etc.). Het aanbod wordt veelal per bond vormgegeven (een aantal verenigingen tegelijk).

³⁷ Najaar 2008, 2009 en 2010 worden trainingen bezocht en gesprekken met betrokkenen gevoerd. In 2009 en 2010 worden periodieke telefonische voortgangsgesprekken gevoerd.

in de eerste jaren (2004 tot en met 2007) een ondersteuningsnetwerk opgericht met NISB, NIGZ, NIZW en X-S2 (de laatste twee organisaties zijn inmiddels opgegaan in MOVISIE)³⁸.

De BOS-regeling stelt als voorwaarde dat de gemeenten een effectmeting (nulmeting en éénmeting) uitvoeren van de eigen projecten. Het ondersteuningsnetwerk heeft daarvoor verschillende instrumenten ontwikkeld (BOS-Kompas³⁹, BOS-monitor⁴⁰, Menukaart Sport en Bewegen, Chess Checklist Effectieve Sportstimulering). In aanvulling hierop heeft Berenschot in opdracht van VWS in 2007 een (telefonische) evaluatie uitgevoerd onder 107 projecten uit de eerste en tweede tranche (Van Teulingen, 2007).

Resultaatafspraak

- Inzet van sport door school, buurt en sportorganisaties bij integrale buurtaanpak in 400 projectgebieden in 2007 (TvS'05, p38).

Planning en budget

De BOS-impuls beslaat de periode 2005-2011. Voor de gehele impuls is €84 miljoen beschikbaar op rijksniveau (inclusief monitoring en ondersteuning, in de periode 2005-2014), wat voor minimaal 50 procent gematcht dient te worden door gemeenten.

Tabel 3.12 Verdeling middelen BOS-regeling (x € 1.000)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Totaal
BOS-regeling	4.494	16.931	20.569	11.844	13.750	12.809	2.323	82.720
waarvan:								
1 ^e en 2 ^e tranche	4.494	15.963	10.424	563	473			31.917
3 ^e tranche		968	10.145	11.281	13.277	12.809	2.323	50.803

Bron: VWS

³⁸ Het netwerk ondersteunt BOS-uitvoerders met instrumentontwikkeling, kennisoverdracht (aanleggen projectendatabase, websites, helpdesks, nieuwsbrieven en themabijeenkomsten) en advies en ondersteuning bij indienen van BOS-aanvragen en -verantwoordingen en bij projectmanagement.

³⁹ Het BOS-kompas is een onderzoeksinstrument waarmee een nul-, tussen- en/of eindmeting kan worden gedaan om het gedrag van jongeren in kaart te brengen en uiteindelijk het succes van het project c.q. beleid vast te stellen. Het BOS-kompas bestaat uit drie vragenlijsten gericht op verschillende doelgroepen: ouders van kinderen (6-12 jaar), jeugd (9-12 jaar) en jongeren (12-18 jaar). 70 gemeenten hebben het BOS-kompas toegepast bij 126 projecten.

⁴⁰ Met de BOS-monitor worden vier stadia geëvalueerd; input, throughput, output en outcome. De input betreft de middelen (personeel, materieel, plannen en geld) die worden ingezet om beleidsdoelstellingen te realiseren. De throughput is de verzameling van activiteiten (ook wel interne werkprocessen genoemd) die in de betrokken organisatie worden uitgevoerd. De output omvat de prestaties, oftewel de producten, diensten en activiteiten die worden geleverd om beleidsdoelstellingen te realiseren. Outcome betreft de maatschappelijke effecten of uitkomsten die met beleidsdoelstellingen worden nagestreefd.

Voortgang en realisatie

De BOS-impuls bestond uit drie tranches. De eerste is gestart in 2005, de tweede in 2006. In de eerste tranche werden 64 projecten toegewezen, in de tweede tranche 100. Om het streefdoel van 400 projecten te halen is de BOS-regeling voor de derde tranche op een aantal punten gewijzigd. Zo is er geen limiet meer voor het aantal projecten dat een gemeente mag indienen en is de startdatum van projecten verruimd (SvS'06). Dit leidde tot een sterke stijging van het aantal aanvragen (534), waarvan de helft kon worden toegewezen (279). In totaal zijn 443 projecten toegewezen (tabel 3.13). 230 gemeenten hebben een of meer BOS-projecten (gemiddeld 1,9 project) uitgevoerd. Grotere gemeenten zijn daarin oververtegenwoordigd (zie tabel 3.14).

Tabel 3.13 Projectenoverzicht BOS-impuls

	Toegewezen	Afgewezen	Totaal	% Toewijzing
1 ^e tranche	64	5	69	93
2 ^e tranche	100	35	135	75
3 ^e tranche	279	255	534	52
Totaal	443	295	738	60

Bron: Hoyng e.a., 2007

Tabel 3.14 Projectenoverzicht BOS-impuls

Gemeentegrootte	Aantal gemeenten met BOS-projecten	Totaal aantal gemeenten	% gemeenten met bos-projecten	Aantal BOS-projecten	Aantal BOS-projecten per gemeente
<25.000	87	262	33	92	1,1
25.000-50.000	84	131	64	136	1,6
50.000-100.000	34	40	85	100	2,9
100.000-250.000	21	21	100	86	4,1
>250.000	4	4	100	29	7,3
Totaal	230	458	50	443	1,9

Bron: Hoyng e.a., 2007

Meer dan 90 procent van de projecten heeft een vierjarige projectduur, wat betekent dat aan het einde van 2008 nog maar een klein deel van de projecten is afgerond (Van Teulingen, 2007). Het gemiddelde projectbudget ligt net iets boven de €400.000 (rijks- en gemeentegelden; Hoyng e.a., 2007). De meeste projecten richten zich zowel op de jeugd in het primair onderwijs als op de jeugd in het voortgezet onderwijs. Gemeenten geven in hun projectplan aan dat ze gemiddeld met negen partners gaan samenwerken: drie buurtpartners, twee schoolpartners, drie sportpartners (lees: de sportvereniging) en één partner uit de gezondheidszorg. In bijna tweederde van de projecten is de school de organisator en krijgt een en ander vorm in het kader van een verlengde schooldag of naschoolse activiteit. Bij bijna alle BOS-aanvragen zijn sportverenigingen betrokken, maar dit is voornamelijk bij de uitvoering van het project (ibid). In het begin van de agendavorming worden de sportverenigingen vaak niet betrokken. In tweederde van de aanvragen is de GGD betrokken.

Effectmeting van BOS-projecten

Gemeenten geven op verschillende manieren invulling aan de subsidievoorwaarde voor de effectmeting van BOS-projecten. Het succes van de BOS-projecten wordt meestal afgemeten aan bezoekersaantallen van instuiven of de tevredenheid van evenementdeelnemers. De gedragsverandering die beoogd wordt is echter doorslaggevend. De vraag of het aanbod aansluit bij de leefwereld van jongeren wordt in het algemeen niet onderzocht. Voor gemeenten blijkt het lastig te volgen of daadwerkelijk groepen jongeren worden bereikt die overlast (kunnen) veroorzaken. Een veelgebruikte indicator voor overlast vormt de toe- of afname van meldingen bij de politie.

Het inrichten van de monitoring van activiteiten vraagt de nodige tijd, afstemming en inzet van gemeenten. Veel gemeenten lijken het lastig te vinden effecten en resultaten te formuleren en te meten (Van Teulingen, 2007). Gemeenten maken nog relatief weinig gebruik van gestandaardiseerde registratie-instrumenten. Inmiddels is een aantal gestandaardiseerde monitoringssystemen in omloop voor verschillende doelgroepen binnen de BOS-projecten. Duidelijk is te zien dat bij elke volgende tranche in de BOS-impuls meer aandacht wordt besteed aan monitoring en evaluatie (Hoyng e.a., 2007). Momenteel werkt NISB aan een *Monitoring- en Evaluatiewijzer voor Sport en Bewegen*. Gelijktijdig werkt TNO aan de samenstelling van enkele protocollen die door gemeenten kunnen worden gebruikt voor het vaststellen van de effectiviteit van beweegstimuleringsinterventies.

Achterstanden

Omdat nog maar weinig projecten zijn afgerond en veel gemeenten nog moeite hebben met het meten van de output en de outcome van het project, zijn er nog weinig harde, tastbare uitkomsten. Het lijkt er echter op dat de meeste achterstanden zijn afgenomen (Van Teulingen, 2007). Er worden over het algemeen meer jongeren bereikt met de activiteiten dan vooraf was beoogd.

Ondanks het feit dat veel projecten in de eerste en tweede tranche pas halverwege het project of in de opstartfase zitten, heeft 40 procent van de geïnterviewde projectleiders zijn doelstellingen (gedeeltelijk) behaald. Bij 70 procent van de projecten wordt gesteld dat de effecten duidelijk merkbaar zijn. Driekwart van de gemeenten (76%) geeft aan in voldoende tot ruim voldoende mate tevreden te zijn over de behaalde effecten (ibid).

Samenwerking en integratie sportbeleid in gemeentelijke beleid

Mede dankzij de BOS-impuls heeft sport en bewegen een explicietere en beter verankerde plaats gekregen in het lokale beleid (Hoyng et al. 2008). De meeste gemeenten (87%) betrekken al thans een andere beleidsafdeling bij de ontwikkeling van sport- en beweegbeleid (Hoyng e.a., 2008). Bij 78 procent van de gemeenten in Nederland wordt bij het sport- en beweegbeleid samengewerkt met de afdeling jeugd. Ook met de afdelingen welzijn, gezondheid en ouderen (resp. 69%, 65% en 64%) wordt al veel samengewerkt (Hoyng e.a., 2008). Van de gemeenten beschikt 58 procent, mede dankzij de BOS-impuls en de hieraan voorafgaande Breedtesportimpuls (BSI), over een sportnota. Nog eens 18 procent heeft wel beleidsdoelen ten aanzien van de sport beschreven, maar niet opgenomen in een expliciete sportnota. Een kwart van de gemeenten formuleert geen beleidsdoelen of nota's op het terrein van de sport.

Uit de evaluatie van Berenschot komt naar voren dat de betrokken partijen over het algemeen enthousiast zijn over de (vernieuwde) samenwerking (Van Teulingen, 2007). Er is minder

onderlinge concurrentie, de samenwerking is meer structureel en er worden meer afspraken gemaakt. Het kunnen delen van expertise met verschillende partijen (lokale partijen, zoals jeugdwerk, zorg, sport, buurtwerk en onderwijs, maar ook landelijke organisaties als de Johan Cruyff Foundation en de Richard Krajicek Foundation) wordt als grootste voordeel ervaren. Door de kortere lijnen is betere afstemming mogelijk. Er zijn twee zaken die als nadelig worden ervaren. Binnen de projecten ervaart 25 procent de samenwerking met sportverenigingen als lastig, mede vanwege gebrek aan professioneel kader. Meer aandacht zou moeten uitgaan naar het ondersteunen en begeleiden van sportverenigingen. Ook wordt binnen 18 procent van de projecten aangegeven dat scholen vaak weinig eigen inbreng hebben en niet zelf aan de slag gaan. Volgens de gemeenten is de reden hiervoor de werkdruk die al bestaat bij de scholen (Van Teulingen, 2007).

Om gemeenten te helpen om tot structureel sport- en beweegbeleid te komen, heeft NISB een *Beleidswijzer Sport en Bewegen* geschreven. De beleidswijzer geeft samen met de website www.menukaartsportenbewegen.nl mogelijkheden voor gemeenten om de landelijke impulsen een duurzame plaats te geven in hun sport- en beweegbeleid.

Duurzaamheid beleid

Van de gemeenten met een BOS-project verwacht 38 procent na afloop van de impuls met het project verder te gaan (Hoyng e.a., 2008; 24% in afgeslankte vorm, 14% met behoud van middelen). Bij de gemeenten met BSI-projecten lag dat iets hoger (53% gaat door, 29% in afgeslankte vorm en 25% met behoud van middelen; *ibid*). Veel BSI-projecten zijn in BOS-projecten overgegaan. Onder de gemeenten die niet hebben aangegeven dat ze de projecten gingen continueren bevinden zich veel gemeenten die daar nog geen zekerheid over konden geven. Slechts weinig gemeenten (11% bij BSI, 5% bij BOS) wisten met zekerheid te melden dat ze *geen* vervolg aan het project zouden geven.

Bij de gemeenten die (telefonisch) door Berenschot werden ondervraagd gaf 63 procent aan de intentie te hebben om het BOS-project of gedeelten daarvan voort te zetten na afloop van de projectperiode. Van de ondervraagde gemeenten geeft 80 procent aan dat het BOS-project inmiddels structureel is ingebed in het gemeentelijk beleid (Van Teulingen, 2007). Hoewel het nog te vroeg is om een finaal oordeel uit te spreken, lijken de cijfers te suggereren dat met de positieve ervaringen met de BOS-impuls (en de BSI) de sport beter verankerd is geraakt in het gemeentelijke sportbeleid. Welke betekenis dit gegroeide enthousiasme heeft voor de financiële slagkracht van de sport op lokaal niveau zal bij vervolgmetingen moeten blijken.

3.2.5 Stimuleringsregeling multifunctionele (sport)accommodaties

Op 22 april 2006 is de regeling ‘Stimulering aanpassing huisvesting brede scholen en aanpassing sportaccommodaties in verband met multifunctioneel gebruik’ in werking getreden (OCW, 2006). De regeling was een eenmalige kwaliteitsimpuls die gemeenten in staat stelde aanpassingen aan gebouwen te realiseren om deze geschikt(er) te maken voor multifunctioneel gebruik. Met als doel een meer samenhangend aanbod te creëren voor jeugd en wijkbewoners op het gebied van onderwijs, opvang, sport, cultuur en wijkvoorzieningen.

Planning en budget

VWS en OCW hebben de beschikbare gelden voor huisvesting brede scholen en sportaccommodaties gecombineerd. In totaal was voor 2006-2007 €46 miljoen beschikbaar waarvan €36 miljoen bestemd voor brede scholen en €10 miljoen voor sportaccommodaties.

Voortgang en realisatie

Aanvragen voor de regeling konden tot 1 juli 2006 worden ingediend. Er zijn voor €80 miljoen aan aanvragen voor de sportaccommodaties binnengekomen. Er zijn 39 aanvragen toegewezen. Van de 346 aanvragen zijn er derhalve 307 afgewezen. Er is bezwaar aangetekend door een handvol gemeenten.

In de huidige kabinetsperiode is ter stimulering van de vorming van brede scholen in het primair onderwijs een stimuleringsarrangement multifunctionele huisvesting ontwikkeld (OCW, 2008). In de multifunctionele huisvesting kan ook sportruimte worden ontwikkeld die niet alleen bruikbaar is voor de leerlingen, maar bijvoorbeeld ook voor wijkbewoners en voor sportverenigingen.

3.3 Gehandicaptensport

De sportdeelname van mensen met een handicap blijft nog steeds achter in vergelijking tot die van mensen zonder handicap. Het huidige beleid is erop gericht om een grotere sportdeelname bij mensen met een handicap te bewerkstelligen, omdat het kabinet sport en beweging voor de gezondheid, participatie en integratie van deze mensen juist van grote toegevoegde waarde acht. De aandacht wordt gericht op jeugd en op instellingen waar mensen wonen met een verstandelijke beperking. Waar mogelijk, wil het kabinet (sterke) sportverenigingen inzetten om het sportaanbod voor gehandicapten te verzorgen (KvS'07). Voor wat betreft het beleid voor de gehandicaptensport werkt VWS intern samen met de directie Maatschappelijke Ondersteuning en de directie Langdurige Zorg.

Resultaatafspraken

- In 2010 is het aantal mensen met een beperking binnen de georganiseerde sport toegenomen met 5 procent (TvS'05, p37).
- In 2010 voeren alle zorg- en dagvoorzieningen voor mensen met een verstandelijke handicap actief beleid ter stimulering van een actieve en gezonde leefstijl van hun bewoners (KvS'07, p15).

Planning en budget

Een deel van het bestaande budget voor gehandicaptensport (€2 miljoen per jaar) zal op een andere manier worden ingezet. Bovendien zal het totale budget worden verhoogd met €500.000 per jaar, door middel van een herschikking binnen de Sportbegroting. Tot en met 2012 is er dan een totaalbudget van €12,5 miljoen uit het overheidsbudget beschikbaar voor de versterking van de gehandicaptensport. Binnen het budget van het dossier Sportkader is €500.000 gereserveerd voor gehandicaptensport voor de periode 2008-2010.

Voortgang en realisatie

Project Organisatorische Integratie

Sportverenigingen en -bonden staan in vergelijking met vroeger meer open voor sporters met een handicap. De ontwikkeling dat de sport voor mensen met een handicap wordt ingebed in de reguliere setting, wordt ook wel organisatorische integratie genoemd. Doel is om waar mogelijk gebruik te maken van de reguliere sportinfrastructuur en om het sporten voor mensen met een handicap (beleidsmatig) in te bedden bij de reguliere sportbond en de daarbij aangesloten verenigingen.

De laatste jaren is flinke vooruitgang geboekt met het traject Organisatorische Integratie. In 2008 is bijna 80 procent van de sportbonden succesvol geïntegreerd (31 van de 40). Vijf bonden zijn gestart met het traject en vier bonden zijn nog niet gestart. De stimulerende en coördinerende activiteiten worden gecontinueerd om gehandicaptensport in Nederland in alle sporttakken te integreren bij de reguliere sportbonden (Gehandicaptensport Nederland, 2008).

Programma Gehandicaptensport 2008-2012

Gehandicaptensport Nederland en NOC*NSF hebben in opdracht van VWS een gezamenlijk programma gehandicaptensport opgesteld. Hierin staan twee aspecten centraal: het speciaal onderwijs en woonvoorzieningen voor verstandelijk gehandicapten. Bij het speciaal onderwijs zal de pilot Special Heroes⁴¹, die in Groot Gelre is uitgevoerd, als leidraad dienen. Doel van het programma is om Special Heroes landelijk uit te rollen en in te bedden in het speciaal onderwijs. NOC*NSF verzorgt hierbij het aangepast sportaanbod. NOC*NSF is hierbij enerzijds verantwoordelijk voor opleidingsmodules voor kader, gericht op de begeleiding van de doelgroep en anderzijds voor de opzet van nieuw aangepast sportaanbod en checken van de toegankelijkheid van accommodaties.

Ten aanzien van sportstimulering in wooninstellingen heeft Gehandicaptensport Nederland als doel een structureel sport- en beweegaanbod te realiseren in wooninstellingen. Ongeveer 60 procent van de mensen met een verstandelijke handicap verblijft in een woonvoorziening (bijna 47.000 cliënten). Maatwerk per specifieke instelling is hierbij van essentieel belang net als samenwerking met relevante lokale partners. Doel is dat in 2012 alle zorg- en dagvoorzieningen voor mensen met een verstandelijke handicap een actief beleid voeren ter stimulering van een actieve en gezonde leefstijl door hun bewoners. Op regionaal niveau moet sprake zijn van een structureel beweeg en sportaanbod dat toegankelijk is voor mensen met een verstandelijke handicap vanuit 25 tot 30 woonvoorzieningen. Draagvlak creëren is erg belangrijk. Dit gebeurt door 'best practices' te verspreiden en het aanbod van sport en bewegen meer bekend te maken bij

⁴¹ Special Heroes is een sportstimuleringsprogramma ontwikkeld voor het speciaal onderwijs. Dit project laat kinderen en jongeren uit het speciaal onderwijs ervaren hoe leuk sport kan zijn. De scholen voor speciaal onderwijs werken samen met reguliere sportverenigingen en lokale overheid (gemeenten) om een programma te ontwikkelen waarin diverse takken van sport, dans en andere vormen van beweging aan bod kunnen komen. Het project concentreert zich op het binnenschoolse sportaanbod, vervolgens op het naschoolse aanbod met als uiteindelijke doel om de kinderen structureel te laten sporten bij een vereniging in de buurt. Het project richt zich op alle clusters uit het speciaal onderwijs, inclusief kinderen met ADHD en autisme.

de diverse instellingen. Tevens organiseert Gehandicaptensport Nederland begin 2009 een symposium om de zorg -en sportcultuur meer samen te brengen en op elkaar aan te laten sluiten.

Sportdeelname mensen met een handicap

Als basis voor het beleid is door het Mulier Instituut in opdracht van Gehandicaptensport Nederland onderzoek uitgevoerd naar de sportdeelname van mensen met een handicap (Van Lindert e.a., 2008). Hoewel de sportdeelname van mensen met een beperking de laatste jaren is toegenomen, blijkt uit de cijfers dat de sportparticipatie van mensen met een lichamelijke handicap nog steeds achterblijft bij die van mensen zonder handicap. Dit geldt voor alle onderscheiden groepen: mensen met een motorische, visuele of auditieve handicap.

Tabel 3.15 Deelname aan sport en lidmaatschap van sportverenigingen naar mate van lichamelijke handicap, (sportende) bevolking 6 jaar en ouder en (sportende) bevolking 6-19 jaar

	Bevolking 6 jaar en ouder		Bevolking 6-19 jaar	
	Sport afgelopen 12 maanden (% bevolking)	Lid sportvereniging (% sporters)	Sport afgelopen 12 maanden (% 6-19 jarigen)	Lid sportvereniging (% 6-19 jarige sporters)
Geen handicap	82	44	92	61
Licht gehandicapt	61	25	93	53
Matig of ernstig gehandicapt	49	13	83	46

Bron: SCP (AVO 2003 en 2007)

Tabel 3.15 geeft aan dat licht lichamenlijk gehandicapte kinderen wat betreft sportdeelname geen achterstand vertonen ten opzichte van kinderen die niet gehandicapt zijn (respectievelijk 93% en 92%). Voor de kinderen die matig of ernstig lichamenlijk gehandicapt zijn, is de achterstand in sportdeelname kleiner dan voor de matig of ernstig lichamenlijk gehandicapte volwassenen (tabel 3.15).

Uit het onderzoek blijkt dat de sportdeelname van mensen met een verstandelijke handicap ook achterblijft in vergelijking tot die van mensen zonder beperking⁴².

Van alle kinderen in het speciaal onderwijs heeft 73 procent van de kinderen de afgelopen 12 maanden deelgenomen aan sportieve activiteiten buiten schooltijd (cijfer niet in tabel 3.15). Gehandicapte kinderen in het speciaal onderwijs doen daarmee minder aan sport dan gehandicapte kinderen in het reguliere onderwijs.

⁴² Van de mensen met een licht verstandelijke handicap heeft 57 procent in de afgelopen maanden aan sport gedaan. Sport is hier gedefinieerd als sportieve activiteiten. Voor de matig verstandelijk gehandicapten ligt dit percentage op 75 procent. Twee vijfde van de sporters met een verstandelijke handicap is lid van één of meer sportverenigingen (NIVEL, Panel Samen Leven/W.J.H. Mulier Instituut (voorjaar 2008)).

Uit het onderzoek blijkt verder dat mensen met een handicap minder in verenigingsverband sporten dan mensen zonder handicap. Verstandelijk gehandicapte sporters zijn vaker lid van een sportvereniging dan sporters met een lichamelijke handicap. Sporters met een matige of ernstige lichamelijke handicap zijn het minst vaak lid van een sportvereniging. Kinderen met een handicap zijn ook minder vaak lid van een sportvereniging dan kinderen zonder handicap. Bij kinderen valt op dat visueel gehandicapte kinderen veel minder vaak lid zijn van een sportvereniging dan kinderen met een andere handicap.

Voornemen is om het participatieonderzoek in 2011 te herhalen, zodat kan worden gezien of de resultaatafspraken zijn behaald.

3.4 Sportiviteit en respect⁴³

Het kabinet acht het belangrijk dat de aandacht voor waarden en normen in de samenleving niet verslapt. De sport is volgens haar bij uitstek de sector waar het belang van waarden en normen overduidelijk aanwezig is. Fair Play als grondregel, respect voor elkaar als medespeler en tegenstander, accepteren van groepsnormen en zich gebonden voelen door de spelregels van de sport zijn relevante aspecten (TvS'05). Onder de noemer 'Sportiviteit en respect' vallen de vier thema's 'Gedragscode sportiviteit en respect', 'Homo-emancipatie', 'Vrouwenemancipatie' en 'Masterplan Arbitrage'.

3.4.1 Gedragscode sportiviteit en respect

Het sportbeleid zet in op een gezonde, sportieve en (sociaal) veilige omgeving. Ook daarmee wordt de sport, van binnenuit, versterkt. Negatieve verschijnselen die zich vanuit de maatschappij voordoen, zoals beschreven in het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) *'Een gele kaart voor de sport'*, gaan niet aan de sport voorbij, maar kunnen vanwege de sport-eigen waarden en het sociale verband juist in de sport goed worden aangepakt. Met, naar verwachting, een gunstige uitstraling naar andere delen van de samenleving (KvS'07).

Resultaatafspraak

- In 2008 hebben alle sportbonden en supportersverenigingen met hun leden afspraken gemaakt over regels voor goed gedrag in de sport (TvS'05, p38).

Voortgang en realisatie

Op 3 september 2008 is de publicatie *'Weinig over de schreef, een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport'* verschenen (Tiessen-Raaphorst e.a., 2008). Het is een vervolg op eerder onderzoek van het SCP (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007). Daarin werd aandacht besteed aan de incidentie van verschillende vormen van onwenselijk gedrag in de breedtesport en aan het gevoerde beleid op dat gebied.

⁴³ In *Tijd voor sport* zijn deze programma's onder de titel 'Versterken waarden en normen door sport' geïntroduceerd.

Uit het onderzoek komt een aantal conclusies naar voren, waarvan de belangrijkste zijn:

- De beeldvorming rond amateursport is positief vergeleken met andere maatschappelijke sectoren;
- de werkelijke incidentie van onwenselijk gedrag in de sport is lager dan op basis van beeldvorming alleen kan worden verwacht;
- een kwart van de Nederlanders heeft ervaring met onwenselijk gedrag in de sport;
- voetballers en overige teamsporters hebben vaker negatieve ervaringen dan andere sporters;
- agressie en discriminatie vormen niet vaak een reden om te stoppen met sporten of het actief zijn als vrijwilliger;
- beeldvorming over sport speelt een belangrijke rol in de sportkeuze;
- sportverenigingen zijn reeds actief om onwenselijk gedrag te voorkomen of te verminderen; zo heeft iets meer dan de helft van de verenigingen een eigen gedragscode, dan wel huisregels opgesteld;
- van de sportverenigingen maakt 11 procent gebruik van de ondersteuningsmiddelen en -materialen uit landelijke campagnes. Gebruikers zijn over het algemeen positief over de gebruiksvriendelijkheid van deze materialen.

Het rapport geeft aanbevelingen voor de invulling en uitvoering van het beleid. Mede op basis van deze aanbevelingen zal, in samenspraak met justitie, nader beleid worden ontwikkeld.

3.4.2 Homo-emancipatie

Belangrijk punt in het sportbeleid is de bijdrage van de sport aan homo-emancipatie. Beleid op dit gebied wordt in *De kracht van sport* aangekondigd en uitgewerkt in de nota *'Gewoon homo zijn'* (OCW, 2007b). Homo-emancipatie maakt deel uit van het brede beleid dat gevoerd zal worden ten aanzien van sportiviteit en respect.

VWS heeft in de afgelopen jaren verschillende, relatief kleine projecten ondersteund die zich richten op verbetering van het klimaat in sportverenigingen en op agendasetting van de homosport in Nederland en Europa (Raad van Europa). Zo zijn bijvoorbeeld een speciale website, workshop en module voor opleidingen ontwikkeld uit het project van de Nederlandse Culturele Sportbond en Stichting Homosport Nederland (sHN). Daarnaast zijn er verschillende onderzoeksrapporten verschenen over de positie en acceptatie van homoseksualiteit in de sport, te weten *'Het gaat om de sport'* (Janssens e.a., 2003), *'Gewoon doen'* (Keuzenkamp e.a., 2006), *'Het voordeel van thuis spelen'* (Elling, 2007) en *'Een gele kaart voor de sport'* (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2007). Hieruit blijkt dat de georganiseerde sport niet altijd open staat voor homosporters en dat zij hun geaardheid vaak voor zich houden. Ook zijn homoseksuelen minder vaak geneigd lid te worden van een sportvereniging. Homoseksuelen doen ongeveer evenveel aan sport als heteroseksuelen, maar er zijn duidelijke verschillen in de vormen van sportbeoefening. Homoseksuele mannen beoefenen meer individuele sporten, vrouwen vaker fysiek ingestelde teamsporten. Het is niet duidelijk of deze verschillen te wijten zijn aan een homo-onvriendelijk klimaat binnen de georganiseerde sport (OCW, 2007b, p41-42).

Er wordt gestreefd naar een tolerant sportklimaat, waarin op basis van respect en gelijkwaardigheid samen wordt gesport. Hierin moet ook plaats zijn voor homoseksuele sporters.

Maatregelen (OCW, 2007b, p43)

- De staatssecretaris van VWS zal de acceptatie van homoseksualiteit in de georganiseerde sport agenderen in het overleg met NOC*NSF. Gewenst doel is een gedragscode;
- VWS zal een bijeenkomst organiseren met de sportbonden en andere partners om goede praktijkvoorbeelden uit te wisselen;
- VWS en OCW dragen zorg dat binnen sportopleidingen aandacht wordt geschonken aan seksuele diversiteit;
- VWS zal in 2008 met de ministeries van Wonen, Wijken en Integratie en Jeugd en Gezin een expertmeeting over homoseksualiteit organiseren met de partners van het programma 'Meedoen allochtone jeugd door sport';
- ambassadeurs worden ingezet ter bevordering van sportiviteit en respect;
- projecten die een tolerant sportklimaat voor homoseksuelen bevorderen worden ondersteund;
- het SCP-rapport 'Een gele kaart voor de sport' (2007) wordt vervolgd met een verdiepingsonderzoek om meer zicht te verkrijgen op ervaringen uit de praktijk;
- OCW zal een landelijk initiatief van sportorganisaties ondersteunen. Een dergelijke alliantie zal zich richten op de acceptatie van homoseksuelen.

Planning en budget

OCW financiert €100.000 per jaar voor de periode 2008-2011. Dit budget is met name bestemd voor de alliantie. De overige genoemde maatregelen worden gefinancierd door VWS. Het budget van VWS bedraagt jaarlijks €150.000 voor de periode 2008-2011.

Voortgang en realisatie

De sHN heeft in 2008 voor VWS het 'Uitvoeringsplan homo-emancipatie in de sport' (stichting Homosport Nederland, 2008) opgesteld waarin de bovengenoemde maatregelen zijn uitgewerkt. De sHN is vanaf juli 2008 verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid, VWS blijft eindverantwoordelijk. In eerste instantie verstrekt VWS een subsidie van €117.550 voor het jaar 2008. Daarna volgt een evaluatie voor de toekenning van middelen voor de periode 2009-2011.

Op donderdag 4 december 2008 hebben staatssecretaris Bussemaker en minister Plasterk (OCW) de aftrap gegeven van het homo-emancipatiebeleid in de sport middels een startbijeenkomst. Deze sportalliantie, genaamd 'Gelijkspel, gewoon homo zijn, óók in de sport', werd getekend door sHN, NOC*NSF, Nederlandse Sport Alliantie (NSA), John Blankestein Foundation (JBF), COC-Nederland en MOVISIE. 'Gelijkspel' zal zich richten op de acceptatie van homoseksualiteit in de sport, onder andere door het oprichten van een homosportersnetwerk en door mede-uitvoering te geven aan de maatregelen uit de Kabinetsnota 'Gewoon homo zijn' (lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011).

De sHN streeft ernaar om in overleg met de sport het draagvlak voor het thema homoseksualiteit in de sport te vergroten. Daarbij zijn sportbonden, opleidingsinstituten, gemeenten en pers en media belangrijke spelers in het veld. In het najaar van 2008 vindt een nulmeting plaats door middel van een aantal vragen in de Sportersmonitor. Deze wordt in 2010 herhaald als eenmeting.

3.4.3 Vrouwenemancipatie

Het emancipatiebeleid voor de periode 2008-2011 wordt beschreven in de emancipatienota *'Meer kans voor vrouwen'* (OCW, 2007c). Het beleid wordt ingezet op het creëren van meer kansen voor vrouwen op de arbeidsmarkt, meer kansen voor het talent van vrouwen uit etnische minderheden, meer kansen voor meisjes en vrouwen op een leven zonder (seksueel) geweld en meer kansen voor meisjes en vrouwen in de rest van wereld (in het bijzonder in ontwikkelingslanden).

VWS heeft op 7 maart 2008 een eigen bijlage bij de emancipatienota gestuurd aan de Tweede Kamer (VWS, 2008a). Daarin is het onderdeel sport tevens opgenomen. Belangrijk aandachtspunt hierin is de ondervertegenwoordiging van vrouwen in sportbesturen (al ligt de verantwoordelijkheid om hierin verandering aan te brengen primair bij de sportsector). Sinds 2005 loopt, met steun van VWS en OCW, het project *Vrouwen in sportbesturen* waarmee wordt gewerkt aan het vinden en behouden van vrouwen in bestuursfuncties op landelijk, regionaal en lokaal niveau. Andere aandachtspunten worden gevormd door sportdeelname van allochtone meisjes⁴⁴ en het bieden van een veilig sportklimaat. Bij dit laatste punt speelt de preventie van seksuele intimidatie en de beperking van de gevolgen daarvan een vooraanstaande rol. NOC*NSF heeft hiertoe beleid ontwikkeld⁴⁵. Tevens wordt sport steeds meer ingezet als instrument om de weerbaarheid en het zelfvertrouwen van vrouwen te vergroten⁴⁶.

Het ministerie van OCW heeft samen met VWS, SZW en WWI en met zes gemeenten een convenant afgesloten ten behoeve van het project *Duizend en één kracht; vrouwen en vrijwillige inzet*⁴⁷. In het verlengde hiervan zijn VWS en OCW een gezamenlijk project gestart; *(maatschappelijke) participatie allochtone vrouwen in de sport* (VWS & OCW, 2008).

⁴⁴ De aan *Meedoen* deelnemende sportbonden hebben onder andere als taak extra aandacht te schenken aan het werven van allochtone meisjes, bij wie de achterstand in sportdeelname het grootste is. Het is de verwachting dat in hun kielzog de werving van allochtone vrouwen voor kaderfuncties mogelijk is. Op deze manier wordt er een win-win situatie gecreëerd. Er is gekozen voor twee pilots.

⁴⁵ Ook heeft NOC*NSF een goed werkend vangnet opgebouwd om hulp en advies te bieden in geval van seksuele intimidatie. Er is een landelijk meldpunt en een poule van onafhankelijke vertrouwenspersonen en adviseurs die bij incidenten adequaat kunnen reageren. De koepel onderhoudt inmiddels uit eigen middelen deze voorzieningen en helpt nu de aangesloten sportbonden om de instrumenten te implementeren en daadwerkelijk te benutten. Ook heeft de zwembadsector met steun van VWS een keurmerk "Veilig en schoon" en een Protocol gedragsregels zwembaden uitgewerkt, waarin bestrijding van seksuele intimidatie één van de doelstellingen is.

⁴⁶ Dat gebeurt eveneens via *Meedoen allochtone jeugd door sport* en is thema in het programma *Sport en Ontwikkelingssamenwerking 2008-2011*.

⁴⁷ Het project *Duizend en één kracht* heeft als doel de instroom van 50.000 allochtone vrouwen in vrijwilligerswerk, de interculturalisatie van vrijwilligersorganisaties en versterking van de keten van inburgering, maatschappelijke participatie en betaalde arbeid.

Resultaatafspraken

Het project (*maatschappelijke*) *participatie allochtone vrouwen in de sport* kent de volgende doelstellingen:

- de sportbonden hebben na afloop van het project, in december 2011, 5.000 nieuwe vrouwelijke allochtone vrijwilligers (1 vrijwilliger op elke 5 nieuwe allochtone jeugdleden);
- na afloop van het project is het ontwikkelde allochtone vrijwilligersbeleid duurzaam verankerd binnen de sportbond;
- de sportbonden hebben functieprofielen en opleidingen op maat ontwikkeld voor deze specifieke doelgroep;
  - het project levert bouwstenen op voor andere sportbonden die ook meer vrouwelijk, allochtoon kader willen;
  - het project bewerkstelligt een samenwerking tussen de gemeente en de sportvereniging.

Planning en budget

Het project is in oktober 2008 gestart, eindigt in december 2011 en kent de volgende fasering:

1. - Pilot met twee sportbonden en twee gemeenten (oktober 2008 - oktober 2009);
- analyse en evaluatie van de pilots (oktober 2009- december 2009);
2. uitrol project onder de sportbonden uit *Meedoen allochtone jeugd door sport* en de gemeenten uit *Duizend en één kracht* (januari 2010- december 2010);
3. uitrol project onder alle sportbonden (januari 2011- december 2011)

Het project is een cofinanciering van OCW en VWS (tabel 3.16). In 2009 en 2010 vindt de subsidiëring van de bonden plaats in aanvulling op *Meedoen allochtone jeugd door sport* en vanaf 2011 wordt de subsidiering geborgd in het kader van het 'Masterplan Deskundigheidsbevordering'.

Tabel 3.16 Financiering (*maatschappelijke*) *participatie allochtone vrouwen in de sport* (in euro's)

Fase	VWS	OCW	Totaal
1	50.000	50.000	100.000
2	50.000	50.000	100.000
3	50.000	50.000	100.000

Bron: Projectplan (*maatschappelijke*) *participatie allochtone vrouwen in de sport*

Voortgang en realisatie

Inmiddels zijn de eerste gesprekken gevoerd met de bonden en gemeenten die de pilot gaan uitvoeren (KNVB, de KNGU en de gemeenten Arnhem en Amsterdam).

3.4.4 Masterplan Arbitrage

Scheidsrechters vormen een onmisbare pion in het sportveld. Scheidsrechters zorgen er niet alleen voor dat sporters zich op hun spel kunnen concentreren, ze leveren met hun autoriteit tevens een bijdrage aan de kwaliteit van het sportaanbod, meer specifiek de opvoedkundige waarde van de sport. Voor de arbitrage leunt de sport nog altijd sterk op de inzet van vrijwilligers. De afgelopen jaren echter, werd in een toenemend aantal bonden een tekort aan scheidsrechters ervaren. Het scheidsrechterskorps vormde geen afspiegeling meer van de sportende bevolking, en er was sprake van imago- en gezagsproblemen van scheidsrechters bij zowel spelers als publiek (SvS'06, p33).

Resultaatafspraken

- In 10 takken van sport waarbij arbitrage belangrijk is, worden de wedstrijden in bondscompetities in 2010 voor 90 procent geleid door daarvoor gekwalificeerde scheidsrechters (TvS'05, p37; SvS'06, p33).
- In 2010 is de samenstelling van het scheidsrechterskorps in de aangewezen takken van sport aanzienlijk veranderd door meer participatie van jeugd, allochtonen en vrouwen (SvS'06, p33).
- In 2010 is het imago van de scheidsrechter in de aangewezen takken van sport aanmerkelijk verbeterd (SvS'06, p33).

Planning en budget

Voor de periode 2006 tot en met 2011 is door VWS een bedrag van in totaal €4 miljoen beschikbaar gesteld. Eén van de voorwaarden aan de bonden om voor subsidie in aanmerking te komen, was een eigen bijdrage te leveren van minimaal 35 procent. Alle deelnemende bonden hebben aan deze voorwaarde voldaan. Voor het Masterplan Arbitrage is daardoor in totaal minimaal €6,2 miljoen beschikbaar (zie tabel 3.17).

Tabel 3.17 Financiering Masterplan Arbitrage (x € 1.000)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Totaal
VWS	586	696	713	746	642	633	4.016
Bonden (minimaal)	316	375	384	402	346	341	2.162
Totaal (minimaal)	902	1.071	1.097	1.148	988	974	6.178

Bron: VWS

Voortgang en realisatie

Het Masterplan Arbitrage is op 1 juli 2006 officieel van start gegaan. De uitvoering van het programma-management ligt in handen van NOC*NSF. Op 29 maart 2007 is het programma landelijk uitgerold met de overhandiging van 'Fluitend het veld op!' aan de staatssecretaris van VWS. *Fluitend het veld op* kent vijf thema's:

1. Verbetering klimaat/imago
2. Werving
3. Behoud en doorstroom
4. Kwaliteit/kaderontwikkeling
5. Organisatie.

Het plan van aanpak bestaat vervolgens uit twee sporen: een Masterplan per bond, en een gezamenlijke aanpak. Aan het eerste spoor nemen de bonden van alle contactsporten in teamverband deel, aangezien de problemen zich naar verhouding daar het meest voordoen (tabel 3.18)⁴⁸. De samenwerkende bonden hebben een projectplan voor gezamenlijke activiteiten opgezet en de gezamenlijke projectorganisatie ingericht.

Tabel 3.18 Partners in het Masterplan Arbitrage

Startdatum	Sportbonden	
1 juli 2006	KNVB (voetbal)	NBB (basketbal)
	KNHB (hockey)	NHV (handbal)
	KNZB (zwemmen)	NIJB (ijshockey)
Vanaf 1 januari 2007	AFBN (american football)	
	KNKV (korfbal)	
	NRB (rugby)	

Bron: *Samen voor sport*, p33

1. Imagoverbetering: sportief gedrag, ook richting de scheidsrechter

Uit een door Motivaction verrichte nulmeting⁴⁹ blijkt dat ruim de helft van de Nederlanders vaak agressie richting scheidsrechters zegt te zien. Van de Nederlanders vindt 85 procent maatregelen tegen onsportief gedrag noodzakelijk en 62 procent vindt dat de media teveel aandacht besteden aan verkeerde beslissingen van de scheidsrechter. Mede op basis van het imago-onderzoek zijn bonden begonnen met het uitwisselen van ervaringen en best practices en hebben diverse bonden eigen activiteiten/campagnes ontwikkeld. Van december 2007 tot en met april 2008 is middels de SIRE-campagne 'Geef kinderen hun spel terug' aandacht gevraagd voor deze thematiek bij publiek en verenigingen⁵⁰. Bonden zijn gestart met het monitoren van ongewenst gedrag op het veld, onder andere met gegevens over gele en rode kaarten, molestaties van scheidsrechters en gestaakte wedstrijden. Uit de resultaten blijkt dat bij verschillende bonden de percentages met betrekking tot 'zware' gevallen zijn afgenomen (zie tabel 3.19).

⁴⁸ Autosport, judo, tennis, volleybal en wielrennen hebben zich eveneens aangesloten bij de gezamenlijke aanpak. Eind 2007 en begin 2008 hebben zich daar ook de KNHS (hippische sport) en de KNBSB (base- en softball) bijgevoegd.

⁴⁹ De nulmeting wordt in 2009 en 2011 herhaald.

⁵⁰ 32 procent van de ouders merkt dat er rondom de velden over de campagne gesproken wordt, 26 procent zegt dat zij zich door de campagne zelf positiever opstelt langs de sportvelden en 16 procent merkt dat ouders elkaar meer aanspreken op gedrag langs het veld dan vóór de campagne.

Tabel 3.19 Ontwikkeling 'zware' gevallen in de arbitrage

Bond	Vorm van ongewenst gedrag	2006/2007	2007/2008	Toe-/afname
Voetbal	Rode kaarten/wegzenden	19.762	19.290	- 2,4%
	Aantal molestaties van een scheidsrechter	216	210	- 1,8%
Hockey ¹	3x geel of meer	285	345	+ 21%
	Rode kaarten aan coaches	99	92	- 7%
Korfbal	Rode kaarten	258	249	- 3,5%
	Gestaakte wedstrijden	50	47	- 6%

1. Het aantal hockeyteams is gegroeid met 6 procent.

Bron: NOC*NSF

2. Werving en behoud: 50.000 extra scheidsrechters

In samenwerking met het reclamebureau ARA is in 2007 een campagne ontwikkeld met het thema 'Scheidsrechter. Midden in de sport'. Deze campagne is op 27 februari 2008 van start gegaan en loopt in elk geval tot medio 2010⁵¹. Het doel is om netto 50.000 extra scheidsrechters voor alle deelnemende bonden tezamen te bewerkstelligen.

De registratie van het aantal scheidsrechters is bij veel bonden nog niet goed geregeld, vooral niet op de lagere niveaus. Toch geven de meeste bonden aan dat er een lichte groei van het aantal scheidsrechters op gang komt (tabel 3.20)⁵².

Tabel 3.20 Beschikbare gegevens over groei scheidsrechterskorps

Bond	Aantal ...	2006/2007	2007/2008	Toe-/afname
Voetbal	geregistreerde clubscheidsrechters	18.465	19.256	+ 4%
	cursisten basisopleiding (senioren)	1.685	1.996	+ 18%
	cursisten pupillenscheidsrechter	3.369	4.294	+ 27%
Korfbal	cursisten basismodules (senioren)	578	864	+ 50%
	cursisten jeugdscheidsrechter	95	217	+ 128%
Ijshockey	scheidsrechters	120	148	+ 23%
Waterpolo	scheidsrechters	1.359	1.473	+ 8%

Bron: NOC*NSF

⁵¹ Via een website (www.scheidsrechterworden.nl), twee radiospotjes en advertenties wordt de boodschap overgebracht dat het zijn van scheidsrechter ook een interessante tak van sport is. Bekende scheidsrechters en juryleden, van wie sommigen ook op de Olympische Spelen in Beijing actief waren, fungeren daarbij als belangrijke rolmodellen voor de arbitrage.

⁵² Vanuit het Masterplan Arbitrage is een gezamenlijk format voor een monitor met relevante gegevens opgesteld. In aanvulling hierop zijn in de Sporters Monitor 2008, een samenwerking van het Mulier Instituut met NOC*NSF en GfK, vragen opgenomen waarmee de betrokkenheid bij arbitrage kan worden gemonitord. De resultaten worden in het voorjaar van 2009 verwacht.

3. Alle jeugd doet ervaring op als scheidsrechter

De 16 deelnemende bonden wisselen ervaringen uit over de wijze waarop vooral bij de verenigingen de jeugd kan worden gestimuleerd om ervaring op te doen als scheidsrechter. Bij zes bonden⁵³ bestaat een vorm van verplichte levering van scheidsrechters per club of team. De hiervoor gehanteerde systemen zijn naast elkaar gelegd en daaruit is een aan te bevelen systeem voortgekomen.

4. Kwaliteit: beginnende scheidsrechters een goede start geven

Om het vroegtijdig afhaken van beginnende scheidsrechters te voorkomen, is een goede opleiding en begeleiding noodzakelijk. De gezamenlijke bonden hebben hiertoe een Kwalificatiestructuur Arbitrage ontwikkeld, waarmee scheidsrechters bij alle bonden in vijf niveaus ingedeeld kunnen worden.

5. Organisatie: meer topscheidsrechters op alle niveaus

Veel aandacht is besteed aan de wijze waarop met een goede organisatie, faciliteiten en begeleiding scheidsrechters tot goede prestaties kunnen komen. Er is een gemeenschappelijke vragenlijst voor de meting van tevredenheid van scheidsrechters over zaken als begeleiding, communicatie, beoordeling en faciliteiten ontwikkeld. Bij de meeste bonden heeft een eerste meting plaatsgevonden. Naar verwachting is in het eerste kwartaal van 2009 een totaaloverzicht van deze metingen beschikbaar. Verder is samen met de Stichting STOMP de cursus 'Omgaan met beïnvloedingsfactoren en weerstanden' ontwikkeld. Bijna iedere bond heeft eigen docenten hierin laten opleiden. Begin december 2008 is bovendien het eerste nummer van 'Scheids!' verschenen⁵⁴.

3.5 Sport en Ontwikkelingssamenwerking

De beleidsbrief *Een kans voor open doel. De kracht van sport in ontwikkelingssamenwerking* (BZ/O & VWS, 2008) is een belangrijke nieuwe impuls op het gebied van sport en ontwikkelingssamenwerking. Sport kan vanwege haar betekenis, populariteit en zichtbaarheid een katalysator en een veelzijdig instrument zijn voor het helpen bereiken van specifieke ontwikkelingsdoelstellingen.

Oogmerk van het sport- en ontwikkelingsbeleid is dat overheden en organisaties in ontwikkelingslanden zelf in staat zijn om de kracht van sport- en spelprogramma's optimaal en duurzaam te benutten ten behoeve van armoedebestrijding, wederopbouw en welzijn. Het beleid

⁵³ Basketball, handbal, hockey, korfbal, volleybal en waterpolo. Bij hockey is ieder lid van 16 jaar of ouder verplicht zijn of haar scheidsrechterskaart te behalen. Bij bijna alle hockeyverenigingen is dit nu ingevoerd. Daarmee heeft hockey de bovenstaande doelstelling al gerealiseerd. Bij andere bonden vindt onderzoek plaats naar de bij hen gewenste werkwijze.

⁵⁴ Dit is een gezamenlijk magazine voor de arbitrage en draagt bij aan de kennisvergroting bij scheidsrechters, het groepsgevoel onder scheidsrechters en de externe PR van de arbitrage. Het magazine zal in samenwerking met Arko Sportsmedia vier keer per jaar verschijnen. De uitgave is voor vijf jaar gegarandeerd.

zal zich concentreren op ondersteuning van sportontwikkelingsprogramma's in die landen waarmee Nederland een bijzondere relatie onderhoudt (VWS, 2007d en 2008d). Specifieke middelen zijn beschikbaar gesteld voor Nederlandse ambassades en Nederlandse sport- en ontwikkelingsorganisaties in tien landen. Het ministerie van VWS heeft NOC*NSF gevraagd een plan van aanpak op te stellen voor de inzet van deze Nederlandse organisaties.

Planning en budget

Voor de periode 2008-2011 is er €16 miljoen beschikbaar gesteld, waarvan €5,5 miljoen via de VWS-begroting. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft via de Nederlandse ambassades een geldstroom beschikbaar gesteld voor sportactiviteiten van lokale organisaties in ontwikkelingslanden. Daarnaast zijn er door VWS middelen beschikbaar gesteld voor de inzet van Nederlandse sport- en/of ontwikkelingsorganisaties bij lokale sportontwikkelingsprogramma's. De financieringsrelatie met NCDO en het programma Sport wordt binnen dit beleid gecontinueerd.

Voortgang en realisatie

NOC*NSF ontwikkelt een plan van aanpak voor de inzet Nederlandse organisaties waarin met betrekking tot het tienlandenprogramma per land doelstellingen zullen worden geformuleerd. Het gaat om de landen Zuid-Afrika, Suriname, Burkina Faso, Kenia, Zambia, Mozambique, Senegal, Guatemala, Indonesië en Bhutan. Bij de landenprogramma's voor Suriname en Zuid-Afrika wordt uitdrukkelijk rekening gehouden met de afzonderlijke samenwerkingsprotocollen die het ministerie van VWS heeft met de overheden in deze landen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken geeft daarnaast invulling aan een sportprogramma voor fragiele staten.

Bij de opstelling van de landenprogramma's gaan NOC*NSF en ambassades uit van de criteria en prioriteiten die in de beleidsbrief gesteld zijn zoals vraaggerichtheid, lokaal ownership en duurzaamheid, aandacht voor doelgroepen jeugd, vrouwen en meisjes en gehandicapten.

Voor de meeste landen geldt dat eind 2008 de programma's zijn geformuleerd en vanaf begin 2009 worden uitgevoerd. De voortgang is te volgen op www.sportdevelopment.org.

4. Presteren

Het kabinet steunt het streven van de sportsector om Nederland te laten horen bij de Top-10 landenklassering in de internationale sportwereld. Daarvoor tellen de prestaties op de wereldkampioenschappen en de (Para-)Olympische Spelen mee. Om de top-10 ambitie te helpen realiseren worden, in navolging van de sport, keuzes gemaakt. Die topsportonderdelen waarin Nederland goed presteert of goed kan presteren en die bovendien goed passen in de beleidsdoelstellingen, zullen worden ondersteund bij nationale talentontwikkelingsprogramma's, de aanstelling van coaches en organisatie van evenementen in Nederland. Welke topsportonderdelen dat zijn wordt op basis van een advies van NOC*NSF vastgesteld. De gekozen onderdelen krijgen deze status en extra steun voor vier jaar, bij voorkeur gelijk aan een (Para-)Olympische cyclus. Hetzelfde principe wordt vanuit het sportbeleid toegepast op de sportonderdelen voor sporters met een beperking (TvS'05, p51-2). Zeven programma's dragen bij aan de realisatie van de doelstelling van het topsportbeleid: 'Excelleren van talenten', 'Stipendium voor topsporters', 'Topsporters met een beperking', 'Coaches aan de top', 'Tegengaan dopinggebruik', 'Topsportevenementen' en 'Innovatie'. De positie van Nederland in de topsport landenklassering is in de begrotingen voor 2008 en 2009 benoemd tot een algemene indicator voor de voortgang van het beleid dat onder de pijler Presteren valt.

Resultaatafspraak

- In 2010 heeft Nederland een positie bij de eerste tien in de topsport landenklassering (BaS'09, p132).

Voortgang en realisatie

Topsportklimaat

De overheid investeert meer middelen in de topsport. Afgaande op het oordeel van topsporters, toptrainers/coaches en de topsportcoördinatoren van sportbonden hebben de beleidsinspanningen bijgedragen aan een beter topsportklimaat. Net als in 2002 het geval was ten opzichte van 1998, vindt een ruime meerderheid van hen dat het topsportklimaat in 2008 is verbeterd ten opzichte van vier jaar eerder (tabel 4.1).

Tabel 4.1 Beoordeling van het topsportklimaat in Nederlanders door topsporters, trainers/coaches en topsportcoördinatoren, in 2002 en 2008, in beide jaren in vergelijking met vier jaar eerder (in percentages)

	2002 vergeleken met 1998			2008 vergeleken met 2004		
	Verslechterd	Gelijk gebleven	Verbeterd	Verslechterd	Gelijk gebleven	Verbeterd
Topsporters met een A- of B-status	8	33	59	6	27	67
Trainers/coaches in de topsport	13	32	55	7	29	64
Topsportcoördinatoren bij sportbonden	4	36	61	4	22	74

Bron: Van Bottenburg, 2008

Het meest frequent wordt de organisatie van de topsport in Nederland als sterk punt van het Nederlandse topsportklimaat genoemd. Het gaat dan om zaken als; de beleidsmatige aanpak, lange termijn strategie, centrale aansturing, ambitie, gedrevenheid, resultaatgericht, duidelijkheid, durf om keuzes te maken en de kracht van de grote bonden. Ook worden de voorzieningen voor topsporters, de begeleiding door trainers/coaches, de bereidheid om geld ter beschikking te stellen voor topsport en de aanwezige kennis in ons land en de logistieke voordelen die voortvloeien uit onze kleinschaligheid veelal in positieve zin genoemd.

De beperkte financiële mogelijkheden, de soms wankelende positie van de trainer/coach en het gebrek aan (top)sportcultuur en -mentaliteit worden als zwakke punten van het topsportklimaat aangemerkt. De organisatie van de topsport wordt als verbeterpunt van het topsportklimaat gezien (bureaucratie, papierwinkel, versnippering, afhankelijkheid van vrijwilligers, gebrekkige samenwerking, het vele vergaderen). Financiële ondersteuning, talentidentificatie en trainer-/coachvoorzieningen komen als de belangrijkste aspecten naar voren die voor verbetering vatbaar worden geacht (Van Bottenburg e.a., verwacht in 2009).

Prestaties Nederlandse topsport

Het succes van het topsportbeleid wordt bepaald⁵⁵ aan de hand van drie indicatoren:

1. De Nederlandse positie op de Wereld Landenranglijst.
2. De Nederlandse positie op de medaillespiegel Olympische Zomerspelen.
3. De Nederlandse positie op de medaillespiegel Olympische Winterspelen.

De Wereld Landenranglijst is gebaseerd op het cumulatief aantal punten per land voor top-8 posities behaald tijdens het meest recente Wereld Kampioenschap van alle Categorie 1 topsportonderdelen. Onder deze categorie vallen alle Olympische programmaonderdelen plus een aantal niet-Olympische topsportonderdelen die voldoen aan criteria zoals vermeld in het Reglement Topsportonderdelen van NOC*NSF. Op 1 juli 2008 heeft Nederland een negende positie op deze ranglijst (tabel 4.2).

Tabel 4.2 Positie van Nederland op basis van de drie indicatoren van NOC*NSF

	2008	Doelstelling 2010
Wereld Landenranglijst	9 ¹	Bij de eerste tien
Medaillespiegel Olympische Zomerspelen Beijing 2008	12 ^e plaats	-
Medaillespiegel Olympische Winterspelen Turijn 2006	10 ^e plaats	-

1. Peildatum 1 juli 2008.

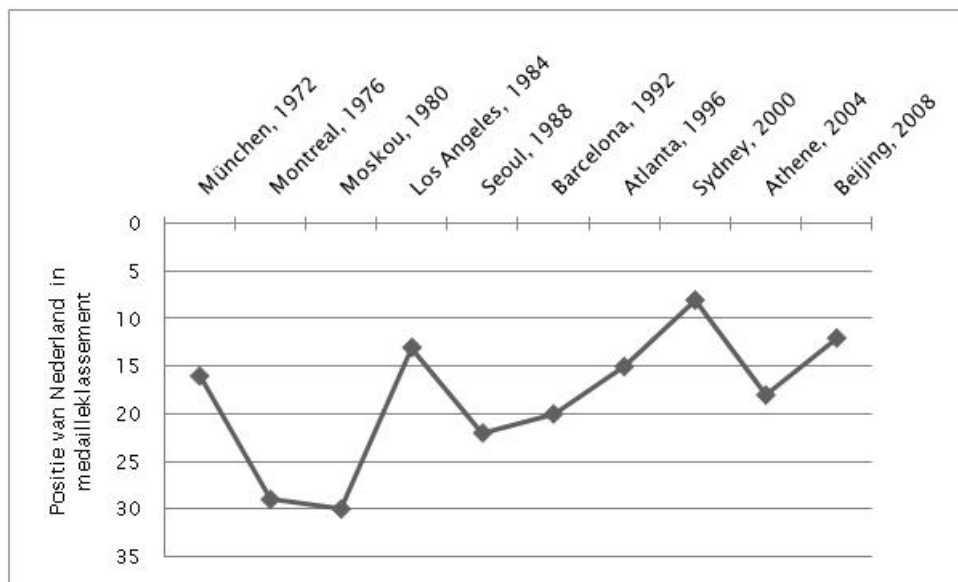
Bron: NOC*NSF

⁵⁵ WVS volgt hierin het beleid van NOC*NSF.

De positie op de Olympische medaillespiegel wordt bepaald aan de hand van de officiële medaillespiegel van het IOC, waarin de landen gerangschikt worden op respectievelijk het aantal behaalde gouden, zilveren en bronzen medailles⁵⁶. Bij de laatste Zomerspelen (Beijing 2008) behaalde Nederland de twaalfde plaats, tijdens de laatste Winterspelen in Turiijn (2006) was dat de tiende positie (zie tabel 4.2). Voor topsporters met een beperking is apart beleid opgesteld. Dit wordt nader toegelicht in paragraaf 4.3.

In de figuren 4.1 en 4.2 zijn de behaalde posities van Nederland in de medaillespiegels van respectievelijk de Olympische Zomer- en Winterspelen in de periode van 1988 tot en met 2008 weergegeven. In bijlage 5 zijn figuren opgenomen met het aantal behaalde medailles op (Para)Olympische Spelen over de periode 1972-2008.

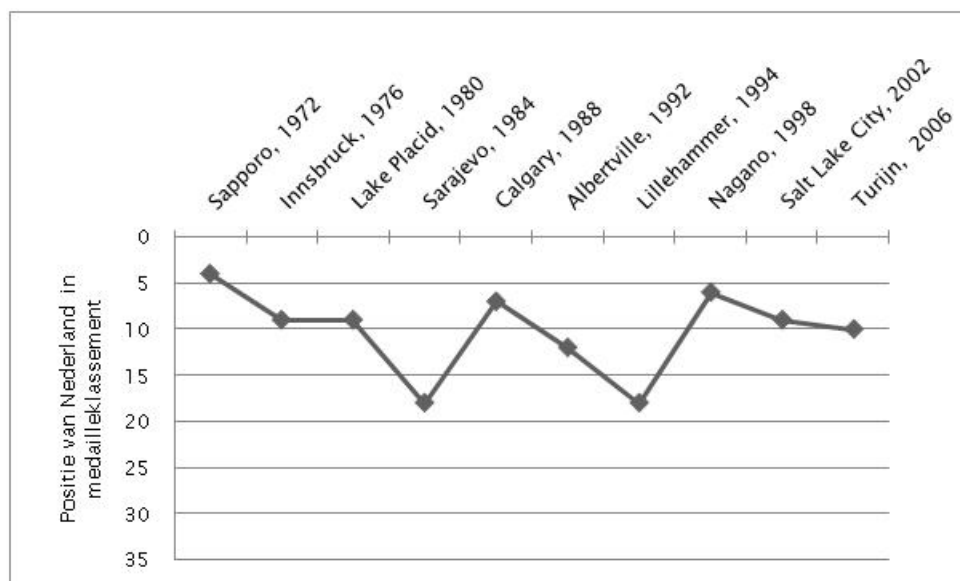
Figuur 4.1 Positie van Nederland Olympische Zomerspelen 1972-2008

Bron: IOC

⁵⁶ Voor de Olympische Spelen is een aparte index ontwikkeld die volgens dezelfde methodiek als de Wereld Landenranglijst (op grond van de laatste Spelen) wordt bepaald. Na Beijing staat Nederland in deze index als vijftiende geklasseerd. In de competitie met 203 andere landen was deze positie beter dan mocht worden verwacht louter op grond van de rangorde die Nederland mondiaal inneemt naar bevolkingsomvang en bruto nationaal product (de twee factoren waarvan de grootste invloed uitgaat op de spreiding van Olympische medailles over de deelnemende landen (NOC*NSF in Van Bottenburg, 2008).

Figuur 4.2 Positie van Nederland Olympische Winterspelen 1972-2006

Bron: IOC

4.1 Excelleren van talenten⁵⁷

Het herkennen en ontwikkelen van talent, het verbinden van breedte- en topsport, kan naar opvatting van het kabinet nog veel beter. Het kabinet kiest voor een programmatische aanpak die uitgaat van een brede persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling van de jeugdige sporters. Deze sporters zijn op hun weg naar de top soms in een kwetsbare periode. Het beleid zet in op professionele begeleiding (TvS'05, p53). Het mogelijk maken dat talenten kunnen excelleren op internationaal niveau is zowel in 2008 als 2009 een beleidsonderwerp dat extra aandacht krijgt (BaS'08 en BaS'09).

Resultaatafspraken

- In 2010 zijn er naar verwachting 30 à 40 bondsplannen gerealiseerd, zijn er vijf extra LOOT-scholen⁵⁸, is bij de 12 Olympische netwerken een uniform basispakket voor regionale

⁵⁷ In *Tijd voor sport* is dit programma verdeeld over drie deelonderwerpen: 'Talentherkenning en regionale talentontwikkeling', 'Talentontwikkeling en onderwijs' en 'Nationale talentontwikkelingsprogramma's'. Aangezien er overlap is tussen deze onderwerpen, zijn ze in dit hoofdstuk onder één paragraaf beschreven, met als titel 'Excelleren van talenten' op basis van *De kracht van sport*.

⁵⁸ LOOT staat voor Landelijk Overleg Onderwijs en Topsport. Een LOOT-licentie wordt toegekend door het Ministerie van OCW, het Ministerie van VWS biedt alleen financiële ondersteuning. In plaats van over het minimumaantal LOOT-scholen dat er is, wordt er tegenwoordig gesproken over een beter dekkend landelijk netwerk van LOOT-scholen in 2010. Het aantal van 25 waar in *Samen voor sport* naar gestreefd wordt, is daarnaast reeds behaald (Bron: Stichting LOOT).

begeleiding van talenten ingevoerd en is een model voor MBO-LOOT⁵⁹ ontwikkeld (SvS'06, p38)⁶⁰.

- 20 procent meer talenten, met en zonder beperking, heeft uitzicht op de top (KvS'07, p25)⁶¹.
- Er wordt in 2008/2009 een aantal Centra voor Topsport en Onderwijs (CTO's), evenwichtig over het land verspreid, ingericht.
- In 2008 wordt de reeds gestarte pilot talentcoaches uitgebreid met tien extra talentcoaches (KvS'07, p12).

Planning en budget

De eerste verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het programma ligt bij de sportbonden. Het programmamanagement ligt in handen van NOC*NSF. Daarnaast zijn bij onderdelen van het programma NLcoach, Olympische Netwerken, Stichting LOOT en het Ministerie van OCW betrokken. De plannen van de sportbonden en de Olympische netwerken worden voor vier jaar gesteund, in de periode 2007-2010. Dat geldt ook voor de coördinerende taken van NOC*NSF en de uitvoering van de landelijke taken van de Stichting LOOT. Het programma wordt in 2010 geëvalueerd. Tussentijds vindt monitoring plaats van verschillende onderdelen.

In *Tijd voor sport* is er voor de periode 2007-2010 een jaarlijks budget van €4,8 miljoen beschikbaar gesteld (totaal: €19,2 miljoen). In *De kracht van sport* (en de begroting voor 2008) is dit met ingang van 2008 met €2,5 miljoen verhoogd (eerste tranche) en is de periode verlengd tot 2012. In de begroting voor 2009 is er nogmaals een verhoging van €2,5 miljoen per jaar vanaf 2009 toegezegd (tweede tranche) en wordt de financiering tot 2013 toegekend (zie tabel 4.3). Deze twee tranches komen vanuit de Intensivering Sport van het Coalitieakkoord.

Tabel 4.3 Geraamde uitgaven programma Talentontwikkeling (in miljoenen euro's)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Tijd voor sport</i>	4,8	4,8	4,8	4,8			
<i>De kracht van sport, Begroting 2008</i>		2,5	2,5	2,5	7,3	7,3	
<i>Begroting 2009</i>			2,5	2,5	2,5	2,5	9,8
Totaal	4,8	7,3¹	9,8	9,8	9,8	9,8	9,8

1. Voor de pilot talentcoach is een bedrag beschikbaar van € 1,1 miljoen in 2008, waarvan € 100.000 voor het algemene programma van NOC*NSF.

Bron: VWS

⁵⁹ In *Samen voor sport* wordt gesproken over een LOOT-MBO model, deze term is echter vervangen door MBO-LOOT (Bron: Stichting LOOT).

⁶⁰ In *Tijd voor sport* is de resultaatafspraken geformuleerd dat er in 2007 20 LOOT-scholen in Nederland zijn en dat de MBO-opleidingen voor sport en bewegen vergelijkbare faciliteiten voor talentvolle sporters bieden (TvS'05, p52).

⁶¹ Een vergelijkbare doelstelling staat in de begroting voor 2008 (p113). Een eerdere doelstelling is: een gericht nationaal talentontwikkelingsprogramma leidt tot een toename van 10 procent van het aantal talentvolle sporters (TvS'05, p52).

Voortgang en realisatie

Bondsplannen

NOC*NSF heeft voor de financiering van de bondsplannen in samenwerking met de sportbonden een certificeringssysteem ontworpen. Aan de hand van dit instrument worden de bondsplannen voor talentontwikkeling beoordeeld op transparantie en kwaliteit. Alleen gecertificeerde plannen komen in aanmerking voor subsidie. In 2008 vindt financiering plaats van 79 programma's, uitgevoerd door 42 sportbonden, die op basis van het certificeringssysteem zijn beoordeeld (tabel 4.4). Op grond van de ervaringen in 2007 is dit certificeringsinstrument in 2008 samen met een werkgroep van bonden bijgesteld. Dit nieuwe instrument dient als basis voor de certificering en subsidiëring van de bondsplannen voor de periode 2009-2012.

LOOT-scholen⁶²

Op 1 september 2008 zijn er 27 scholen in het Voortgezet Onderwijs met een LOOT-licentie (bron: Stichting LOOT). Volgens de beleidsregel VO-scholen met een LOOT-licentie van het Ministerie van OCW (2007a) wordt geen maximumaantal LOOT-scholen meer als doelstelling gehanteerd, maar worden licenties uitgereikt op basis van kwaliteit en aanbod van talent in een regio. Daarbij wordt gestreefd naar een goede landelijke dekking. Het ministerie van VWS biedt financiële ondersteuning aan de Stichting LOOT voor de realisatie en begeleiding van de LOOT-scholen.

DSP-groep heeft in opdracht van NOC*NSF onderzocht welke maatregelen en vervolgstappen nodig, wenselijk en haalbaar zijn om tot een effectieve en transparante structuur voor topsport in het MBO te komen (Blom & Duijvestijn, 2008). In het adviesrapport staan benodigde maatregelen op een drietal vlakken en een stappenplan om tot implementatie van een MBO-LOOT model te komen (zie bijlage 6).

Olympische netwerken

In 2007/2008 is gestart met het steunen van twaalf Olympische netwerken. Zij dienen een uniform minimumpakket aan facilitaire begeleiding te leveren aan de talenten in hun werkgebied. Vanaf 2009 wordt deze activiteit opnieuw voor twee jaar gesubsidieerd. Doel is om te bepalen wat het optimale pakket aan facilitaire dienstverlening aan talenten is. Per jaar is hiervoor € 600.000 beschikbaar.

Aantal talenten

Een nulmeting van het aantal talentvolle sporters (internationale talenten, nationale talenten en beloften) van NOC*NSF wees uit dat er op 1 september 2007 2.700 talentvolle sporters in Nederland zijn. Deze meting geldt als uitgangspunt voor de realisering van de resultaatafspraak

⁶² Op een LOOT-school krijgen sporttalenten in de leeftijdsgroep van 12-18 jaar de kans topsport en onderwijs te combineren. Een LOOT-licentie wordt aan een school toegekend door het Ministerie van OCW voor een periode van vier jaar. Een school kan deze licentie aanvragen waarbij aan het criterium van tenminste 40 geïndiceerde LOOT-leerlingen moet worden voldaan. Van dit criterium kan worden afgeweken indien er minimaal 10 LOOT-leerlingen zijn en deze licentie de regionale spreiding bewerkstelligt. De aangevraagde nieuwe licentie mag niet leiden tot een verlies van meer dan 10 procent van de LOOT-leerlingen bij één van de omliggende LOOT-scholen (OCW, 2007a).

dat er een stijging van 20 procent is van het aantal talentvolle sporters. Uit de eenmeting blijkt dat er in 2008 2.500 talentvolle sporters zijn (tabel 4.4). Deze metingen zijn gedaan op grond van de met de bonden vastgestelde sporttakspecifieke talentprofielen⁶³.

Centra voor Topsport en Onderwijs

Het doel van CTO's is het scheppen van een optimale situatie voor de beste sporters om hun talenten tot ontwikkeling te brengen. De kern bestaat eruit dat de functies sporten/trainen, leren en wonen zo efficiënt mogelijk worden gecombineerd opdat de sporters niet alleen hun sportieve talenten kunnen ontwikkelen, maar zich ook goed kunnen voorbereiden op de periode na hun sportcarrière. De eerste locaties zullen Heerenveen, Amsterdam, Eindhoven en Arnhem (Papendal) zijn.

Tabel 4.4 Overzicht realisatie doelstellingen programma Talentontwikkeling

	2007	2008	Doelstelling 2010
Aantal bondsplannen	35 ¹	42 ²	30 à 40 per jaar
Aantal talentvolle sporters	2700 ³	2500 ³	+ 20%

1. In 2007 zijn er 35 bondsplannen gerealiseerd en 71 gecertificeerde opleidingsprogramma's.

2. In 2008 zijn er 42 bondsplannen gerealiseerd en 79 gecertificeerde opleidingsprogramma's.

3. Stand van zaken per 1 september.

Bron: NOC*NSF

Talentcoaches

In 2007 is een pilot talentcoaches gestart bij de bonden voor judo, tafeltennis en watersport (met elk 2 fte's). In 2008 is deze pilot, vanuit extra beschikbare middelen die in *De kracht van sport* zijn toegezegd, uitgebreid naar in totaal 12 bonden (badminton, tennis, roeien, volleybal, wielrennen, honkbal, turnen, zwemmen en voetbal). Er zijn nu 26 talentcoaches (20 fte's) bij 12 sportbonden aangesteld. Voor deze coaches is een collectief programma door NOC*NSF ingericht, met aandacht voor fysieke training, mentale training en het vak van talentcoach. In 2009 is er vanuit *De kracht van sport* ruimte voor nog eens 20 extra talentcoaches, die echter niet deelnemen aan de pilot. De screening van de bonden die zouden kunnen deelnemen is gestart (bron: NOC*NSF). Doelstelling van de pilot talentcoach is om in een aantal jaren (tot en met 2011) vast te stellen aan welke specifieke eisen en voorwaarden het vak van talentcoach moet voldoen. Daartoe is door NOC*NSF een begeleidingsstructuur ingericht.

⁶³ Wellicht is het realistischer om in de toekomst uit te gaan van het jaargemiddelde aangezien er gedurende het jaar grote fluctuaties optreden.

4.2 Stipendium topsporter

Topsporters komen steeds vaker bij de rijksoverheid en het bedrijfsleven in dienst om zo hun topsportcarrière en maatschappelijke carrière goed te combineren. Tal van topsporters, of hun ouders, moeten veel geld investeren in de topsportcarrière omdat de sporter de topsport niet met werk kan combineren. De almaar toenemende internationale concurrentie dwingt topsporters fulltime met sport bezig te zijn om aan de top te komen en te blijven (TvS'05).

Resultaatafspraken⁶⁴

- In 2010 doen 350 A-sporters, inclusief die met een beperking, een beroep op de stipendiumregeling (TvS'05, p52).
- In 2010 worden 50 jonge nationale toptalenten ondersteund (TvS'05, p52).

Planning en budget

In 2006 en 2007 heeft VWS respectievelijk €5,3 miljoen en €2,4 miljoen besteed aan de stipendiumregeling. Voor de periode 2008-2014 is een bedrag van ruim €5,4 miljoen per jaar beschikbaar.

Voortgang en realisatie

Het kabinet heeft in 2001 een vervangende inkomensregeling ingevoerd, de stipendiumregeling voor A-topsporters (sporters die tot de 'top 8 van de wereld' behoren). Het stipendium is bedoeld voor sporters die de A- of HP-status (High Potential Status) hebben en minder dan het bruto minimumloon verdienen. De hoogte is gerelateerd aan het bruto inkomen en kan oplopen tot maximaal 70 procent van het wettelijk minimumloon op basis van een 23-jarige (NOC*NSF, 2006). Eind 2006 is de stipendiumregeling gewijzigd. Er is een ruimere bijverdienregeling gekomen voor extra inkomsten die worden gebruikt om na afloop van de actieve topsportcarrière een brug te slaan naar beroep of studie⁶⁵. Daarnaast wordt de hoogte van het stipendium gekoppeld aan de omvang van het door de sporter gevolgde trainings- en wedstrijdprogramma: loon naar prestatie. Het stipendium is gekoppeld aan een voltijdtrainingsprogramma. De topsporter kan maximaal 125 procent van het minimumloon verdienen (stipendium = overig inkomen uit arbeid).

In 2007 zijn er 17 volledige stipendia voor High Potentials en 312 voor A-sporters.

In 2008 (tot en met augustus) zijn er 20 volledige stipendia voor High Potentials en 314 voor A-sporters (zie tabel 4.5).

⁶⁴ In de begroting voor 2009 (p133) staat: [een bijdrage aan het Fonds voor de Topsporter] is bedoeld voor het uitkeren van 375 stipendia aan A-topsporters en nationale toptalenten met een inkomen dat lager is dan het minimumloon, zodat zij zich vrij kunnen maken voor hun sportcarrière.

⁶⁵ In 2006 is de topsportspaarregeling geïntroduceerd en per 1 januari 2007 in werking getreden. Naast de uitbreiding van de bijverdienmogelijkheid (tot 125% van het minimumloon) als genoemd onder stipendiumregeling biedt de topsportspaarregeling sporters meer mogelijkheden om geld bij te verdienen door sportgelden op een geblokkeerde spaarrekening opzij te zetten voor de periode na het beëindigen van de sportcarrière. Jaarlijks kan bruto € 50.000/netto € 30.000 worden gespaard, met een maximum in totaal van netto € 30.000. De bruto-bedragen tellen dan niet mee voor de in een jaar geldende bijverdienregeling.

Tabel 4.5 Aantal stipendia per soort sporter

			Doelstelling
	2007	2008 ¹	2010
Aantal A-sporters	312	314	350
Aantal jonge nationale toptalenten	17	20	50

1. Gemiddeld aantal over januari tot en met augustus 2008.

Bron: Fonds voor de Topsporter

De regeling is onderzocht en blijkt goed te functioneren. Mede door de invoering van de stipendiumregeling zijn meer sporters in staat gesteld om fulltime met sport bezig te zijn. Uit tabel 4.6 valt op te maken dat het percentage A-sporters dat topsport met ander betaald werk combineert, sinds 1998 beduidend is afgenomen. Het aantal trainingsuren is vanaf 1998 opgevoerd en topsporters zijn meer dagen per jaar op trainingsstage. Dit blijkt in sterkere mate te gelden voor topsporters met stipendium dan voor topsporters zonder stipendium (Van Bottenburg 2008, zie ook Roques & Van den Heuvel, 2004).

Tabel 4.6 Vergelijking van topsporters met een A-status in 1998, 2002 en 2008, ten aanzien van leeftijd, opleiding, trainingsintensiteit, werkzaamheden en inkomen

	1998	2002	2008
Gemiddelde leeftijd topsporters met A-status	26,9	27,2	28,4
% A-topsporters met HBO/WO als hoogste opleiding	35%	39%	45%
Gemiddeld aantal uur dat A-topsporter traint per week	17,4	19,5	22,3
Gemiddeld aantal dagen trainingsstage van A-topsporters per jaar	34	48	60
% A-topsporters dat topsport combineert met ander (betaald) werk	47%	39%	35%
Gemiddeld aantal uur dat (werkende) A-topsporter ander betaald werk verricht	28	25	22
Gemiddeld bruto jaarinkomen topsporters met een A-status	onbekend	€ 26.725	€ 22.167

Bron: Van Bottenburg, 2008

4.3 Topsporters met een beperking

Wat voor topsporters zonder handicap geldt, geldt voor de topsporters met een handicap evenzo: de wens om het hoogst mogelijke niveau te behalen. Zowel door VWS als door NOC*NSF wordt een inclusief beleid gevoerd ten aanzien van de topsport. De voorzieningen, programma's (zoals de impuls voor het excelleren van talenten en coaches aan de top) en faciliteiten die beschikbaar zijn (gekomen) voor topsporters staan zowel open voor de valide als de minder valide topsporters. In vrijwel alle sportnota's wordt daarbij wel de kanttekening geplaatst dat in het topsportbeleid rekening moet worden gehouden met de afwijkende ontwikkelingsfase die de gehandicaptensport inneemt ten opzichte van de valide topsport.

De lange termijn ambitie voor de deelname aan de Paralympische Spelen is een top-10 positie. Voor de Paralympische Spelen 2008 was echter een top-25 positie als doel gesteld en met een 19^e plaats in de medaillespiegel ruimschoots gehaald. De komende edities zal de doelstelling geleidelijk op gelijke hoogte met de ambitie worden gebracht. De bijdrage van de Nederlandse

gehandicaptensport op het hoogste internationale podium staat niettemin nog steeds onder druk. Initiatieven dienen ontplooid te worden om deze druk te ontlopen en de ambities waar te gaan maken. Het niveau van de sport vereist een steeds professionelere benadering van zowel sporter, het te volgen programma en de begeleiding. Deze aandachtspunten worden bevestigd in de evaluatie van de Paralympische Spelen van Athene in 2004⁶⁶.

Resultaatspraak

- De prestaties van topsporters met een handicap bij Europese Kampioenschappen, Wereldkampioenschappen en de Paralympische Spelen op een hoger niveau brengen (KvS'07, p14).

Planning en budget

Na de Paralympische Spelen van Athene heeft VWS (Motie van Aartsen) een extra impuls gegeven aan de gehandicaptentopsport van €750.000 voor de periode tot en met 2008. Deze middelen zijn vanuit VWS additioneel ten opzichte van de reguliere middelen voor topsport die 'gehandicaptensport-inclusief' zijn zoals de regelingen 'Gezond aan de top', 'Coaches aan de top' en 'Talentontwikkeling'.

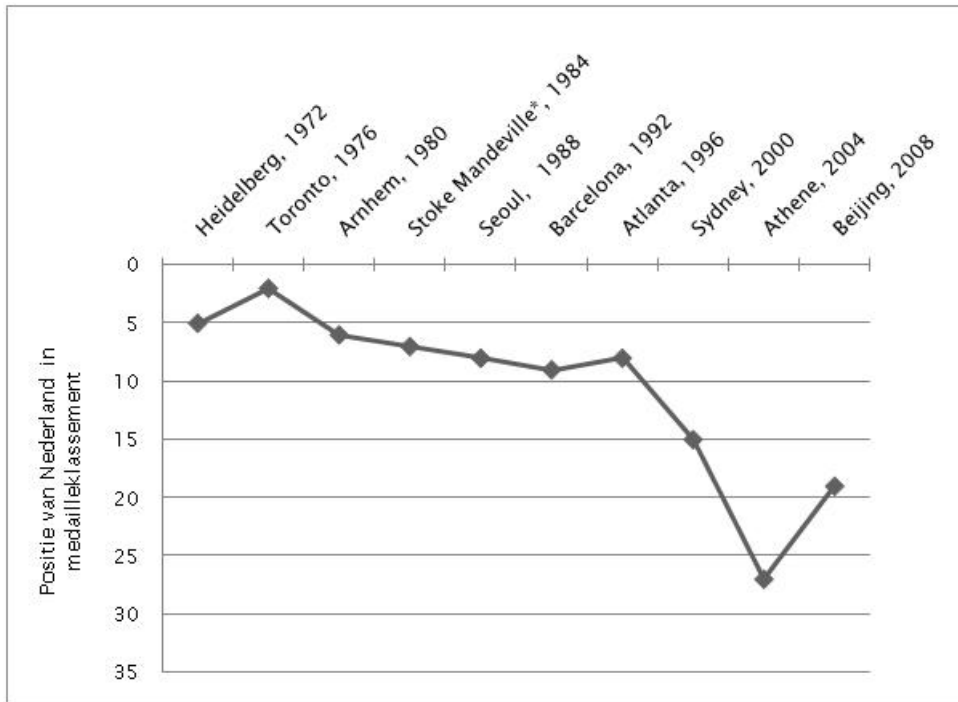
Voortgang en realisatie

Nederland heeft 22 medailles gewonnen bij de Paralympische Zomerspelen in Beijing in 2008. De Nederlandse Paralympische sporters veroverden 5 keer goud, 10 maal zilver en 7 keer brons. Daarmee is een 19de plaats behaald in het medailleklassement. In 2004 was dit nog een 27ste plaats, ondanks dat er in dat jaar meer medailles zijn behaald (29; zie figuren 4.3 en 4.4 en bijlage 5 voor de behaalde medailles bij de Paralympische Spelen in de periode 1972-2008). De voorlopige conclusie is dat de inspanningen tot intensivering van topsportprogramma's (o.a. fulltime programma zwemmen, tafeltennis, zitvolleybal en atletiek) en professionalisering van begeleiding (7 fte's aan coaches aangesteld in 2008) deze ontwikkeling positief ondersteund hebben.

Met NOC*NSF wordt overleg gepleegd om het topsportbeleid voor gehandicapten te optimaliseren. Afsproken is dat de resultaten van de Paralympische Spelen te Beijing benut worden om na te gaan of specifieke beleidsaanpassingen nodig en mogelijk zijn waar het gaat om het "inclusieve" beleid met betrekking tot de gehandicaptentopsport. Vervolgacties worden mede gebaseerd op een grondige evaluatie van de Paralympische Spelen 2008 die door NOC*NSF wordt vormgegeven. Deze evaluatie is naar verwachting eind 2008 beschikbaar.

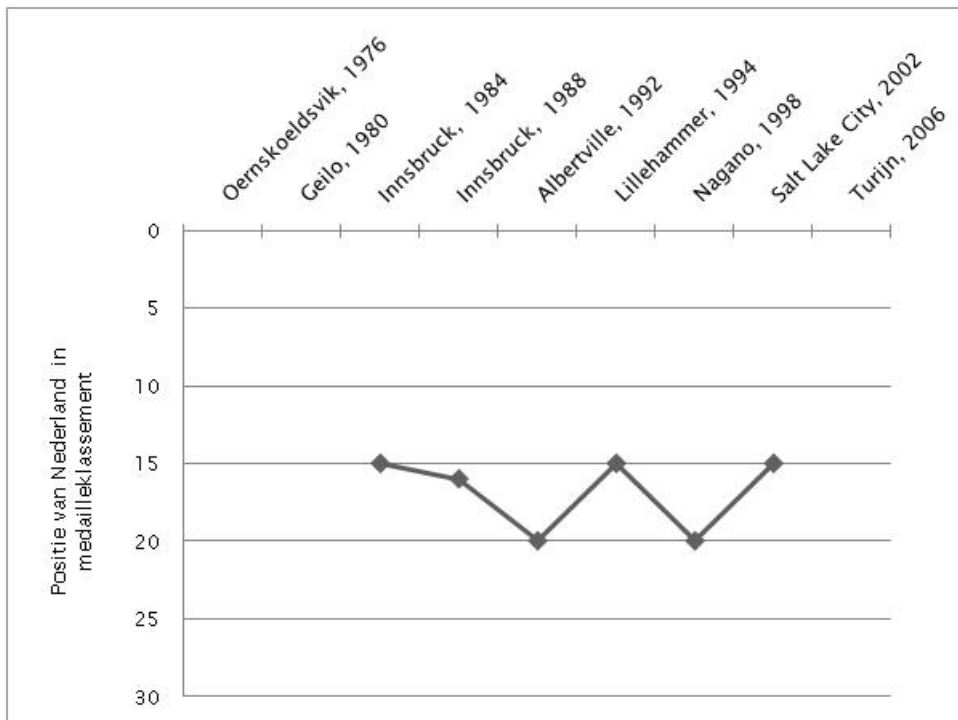
⁶⁶ Bron: NOC*NSF Topsport (2005). *Evaluatie Paralympische Spelen Athene 2004*, Arnhem: NOC*NSF Topsport.

Figuur 4.3 Positie van Nederland Paralympische Zomerspelen 1972-2008

Bron: IOC

Figuur 4.4 Positie van Nederland Paralympische Winterspelen 1976-2006

Geen deelname van Nederland in Oernskoeldsvik, Geilo en Turijn.

Bron: IOC

4.4 Coaches aan de top

De overheid acht de inzet van topcoaches als de sleutel voor succes. Het opleiden en tewerkstellen van topcoaches is een groot knelpunt. Vanuit sportbeleid wordt onderkend dat het uitermate lastig is om topcoaches voor de Nederlandse sport te behouden. Voor sportbonden is het moeilijk goede coaches vast te houden. Gerenommeerde topcoaches zien in het buitenland of bedrijfsleven meer zekerheid en een betere toekomst en vertrekken daardoor. Hierdoor gaat veel hoogwaardige begeleiding, kennis en expertise verloren. Samen met de sportsector wil de rijksoverheid hier verandering in brengen. Met het programma 'Coaches aan de top' treft de sportsector voorzieningen waarmee topcoaches zich fulltime aan de training, coaching en begeleiding van topsporters kunnen wijden. Het programma wordt uitgevoerd door NOC*NSF en wordt ingevoegd in het Topsportprogramma van de georganiseerde sport (SvS'06, p42).

Resultaatafspraak

- Met ingang van 2007 worden ongeveer 75 topcoaches van geselecteerde topsportonderdelen ondersteund (TvS'05, p52; SvS'06, p42).

Planning en budget

Het programma 'Coaches aan de top' loopt vier jaar (2007-2010). Er worden meerjarige toezeggingen gedaan voor maximaal vier jaar. De duur van de toezegging is afhankelijk van het internationale wedstrijdprogramma en gekoppeld aan grote evenementen zoals Olympische Spelen, Paralympische Spelen of Wereldkampioenschappen. Voor de periode 2007-2014 is in totaal €36 miljoen beschikbaar; €4,5 miljoen per jaar voor het Topcoach programma.

Voortgang en realisatie

Topcoaches

Via de regeling 'Coaches aan de top' wordt een financiële bijdrage aan bonden verstrekt ter versterking van het coachvak. Deze subsidie is bedoeld voor het betalen van een basissalaris conform de CAO sport en het financieren van het vergroten en delen van de kennis van coaches die werken met sporters in een categorie 1 topsportonderdeel bij de 'top 8' of 'met zicht op de top 8'. De bond, sporters en de betreffende coach(es) zijn verplicht bereid en beschikbaar te zijn om een fulltime programma te realiseren en uit te voeren. Voor paralympische coaches bestaat deze verplichting niet. De financiële bijdrage aan de bond voor de coach varieert van €40.000 tot €55.000 bij een arbeidsovereenkomst, afhankelijk van de hoogte van het salaris van de coach (NOC*NSF, 2007b). Op 1 september 2007 waren er 60,5 fte's aan topcoaches gerealiseerd in 67 aanstellingen. Twaalf maanden later zijn dit 78 aanstellingen met een totaal van 72,6 fte's (zie tabel 4.7).

Tabel 4.7 Aantal ondersteunde topcoaches van geselecteerde topsportonderdelen¹

	2007	2008	Doelstelling 2010
Aantal topcoaches (aantal fte)	67 (60,5)	78 (72,6)	75

1. Cijfers in september 2007 en september 2008.

Bron: NOC*NSF

4.5 Tegengaan dopinggebruik

Doping leidt tot competitievervalsing, is ongezond voor de sporter en tast de geloofwaardigheid, en daarmee de voorbeeldwerking, van topsporters aan. Door de mondialisering van de topsport heeft het antidopingbeleid bij uitstek een internationale dimensie. Met de oprichting van het Wereld Anti-Doping Agentschap (WADA) in 1999 hebben sportorganisaties en overheden een signaal afgegeven voor een gezamenlijke aanpak (TvS'05). Al een aantal jaren is WADA bezig om de regelgeving rond doping in de wereld te harmoniseren. Per 1 augustus 2004 hebben alle internationale sportbonden de Wereld Anti-Doping Code geaccepteerd en zich daarmee gecommitteerd aan dezelfde basisprincipes voor het anti-dopingbeleid⁶⁷.

In *De kracht van sport* wordt aangegeven dat het antidopingbeleid wordt voortgezet en op onderdelen wordt aangescherpt. Continuering van het beleid betekent ook het handhaven van de verantwoordelijkheidsverdeling. De sport is primair verantwoordelijk om het gebruik van doping tegen te gaan en de overheid om de handel in doping te bestrijden. De overheid blijft de sport daarbij substantieel ondersteunen en blijft eveneens, zowel financieel als bestuurlijk, bijdragen aan WADA. Ook de actieve rol bij de uitvoering van conventies van de Raad van Europa en van UNESCO wordt voortgezet.

Het beleid wordt op twee onderdelen aangescherpt:

- in internationaal verband wordt aangedrongen op een betere coördinatie tussen overheden en opsporingsinstanties inzake de handel in doping;
- in samenwerking met NOC*NSF komt er op nationaal niveau een kleinere testing pool (ongeveer 800 topsporters) waarbinnen het aantal targetcontroles⁶⁸ aan de hand van vooraf gestelde criteria wordt vergroot. Targetcontroles zijn ook beschikbaar buiten de testing pool.

Het beleid is opgezet en wordt uitgevoerd in samenspraak met de ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Justitie en Buitenlandse Zaken.

Resultaatafspraak

- Het aantal sanctioneerbare zaken van dopinggebruik in de Nederlandse topsport is vanaf 2007 jaarlijks minder dan 1 procent (TvS'05, p52).

Planning en budget

Door middel van beschikking binnen de Sportbegroting is het budget voor de periode 2008-2012 verhoogd met €0,4 miljoen naar €2 miljoen per jaar⁶⁹. In 2006 en 2007 is respectievelijk €1,6 miljoen en €1,4 miljoen gerealiseerd.

⁶⁷ Bron: <http://gds.dopingautoriteit.nl/Informatiebonden>.

⁶⁸ Targetcontroles kunnen slechts in specifieke gevallen en op basis van vooraf vastgestelde criteria worden uitgevoerd. In 2007 zijn deze criteria geactualiseerd en verder verruimd waardoor targetcontroles nog breder kunnen worden ingezet.

⁶⁹ De kosten die gemaakt worden voor de jaarlijkse dopingcontroles (meer dan 2.000) die de Dopingautoriteit uitvoert, worden door VWS en NOC*NSF gefinancierd. Daarnaast worden de overige activiteiten van de Dopingautoriteit (zoals juridische advisering, voorlichting en wetenschappelijk onderzoek) nagenoeg geheel door VWS gefinancierd.

Voortgang en realisatie

Beleidsontwikkeling

In 2007 zijn, zowel op nationaal als op internationaal niveau, belangrijke besluiten genomen die in de komende jaren zullen bijdragen aan de verdere versterking van het anti-dopingbeleid in Nederland. In november 2007 is nieuw anti-dopingbeleid vastgesteld in de algemene ledenvergadering van NOC*NSF. Onderdeel van dit besluit is de verkleining van de zogenaamde Geregistreerde Testing Pool, waardoor zowel de preventie als de controle van nationale en internationale topsporters in de komende jaren aanmerkelijk geïntensiveerd zal kunnen worden. Tegelijkertijd werd in 2007 intensief gewerkt aan de herziening van de World Anti-Doping (WAD) Code. De herziende WAD Code, die in november 2007 werd vastgesteld, vormt een basis voor de verdere uitbouw van de mondiale dopingbestrijding.

In 2007 is voorts de Internationale Conventie tegen Doping in Sport van Unesco in werking getreden, die eind 2006 door de Nederlandse overheid is geratificeerd, met medegelding voor Aruba. De Conventie bindt overheden formeel aan de missie van WADA. Een kernbepaling uit de Conventie is dat State Parties vrij zijn in hun keuze van het beleidsinstrumentarium om de conventieverplichtingen na te komen. Hiervoor had tijdens de onderhandelingen met name de Nederlandse overheid zich sterk gemaakt.

Kwaliteitsborging

In september 2007 verkreeg de Dopingautoriteit opnieuw het vereiste ISO-certificaat 9001:2000 voor alle activiteiten en procedures, voor de duur van drie jaar.

Dopingcontroles

Dopingcontroles worden uitgevoerd door de Dopingautoriteit. In 2007 heeft de Dopingautoriteit in totaal 2.729 urinecontroles uitgevoerd. Van dit totaal zijn 2.267 dopingcontroles als onderdeel van het Nationaal programma uitgevoerd (bij 32 Olympische sportbonden en 16 niet-Olympische sportbonden). Op basis van opdrachten is voor WADA, internationale federaties, buitenlandse NADO's en Nederlandse sportorganisaties en sportevenementen daarnaast een aantal van 462 dopingcontroles uitgevoerd. Het totale aantal van 2.729 dopingcontroles voor de Nederlandse sport en sportorganisaties is een daling van 3,4 procent ten opzichte van 2006 (2.825 dopingcontroles, zie tabel 4.8) (De Dopingautoriteit, 2008a). Op basis van laboratoriumonderzoek werd in 47 gevallen aangifte van een dopingovertreding gedaan. Daarnaast werd in 9 gevallen medewerking aan de dopingcontrole geweigerd. Het totaal aantal overtredingen komt daarmee op 56 (De Dopingautoriteit, 2008b).

Tabel 4.8 Sancties op dopinggebruik

	2006 ⁷⁰		2007		Doelstelling 2010
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Percentage
Sancties excl. weigeringen	41	1,5	47	1,7	< 1
Sancties incl. weigeringen	52	1,8	56	2,1	< 1
Totaal aantal controles	2825		2729		

Bron: De Dopingautoriteit

4.6 Topsportevenementen⁷¹

Het kabinet is van opvatting dat de organisatie van topsportevenementen in Nederland bijdraagt aan de ontwikkeling van de topsport, de economie, Holland Promotie, nationale trots (het “Oranje gevoel”), evenals aan de sportstimulering en het vrijwilligerswerk. De organisatie van topsportevenementen is voorbehouden aan de sportbonden die de evenementen door de internationale sportorganisatie krijgen toegewezen. Ook in het evenementenbeleid wordt de top-10-ambitie doorgevoerd. Vanaf 2007 verleent de rijksoverheid alleen financiële steun aan evenementen voor geselecteerde topsportonderdelen en die tevens deel uitmaken van de evenementenkalender van NOC*NSF (SvS’06, p43).

Resultaatafspraak

- Jaarlijks kunnen gemiddeld 15 topsportevenementen van senioren, jeugd, of mensen met een beperking met steun van het rijk in Nederland worden georganiseerd (TvS’05, p52).

Planning en budget

In 2006 heeft VWS voor dit programma €3,9 miljoen gerealiseerd, in 2007 was dit €4,6 miljoen. De prognose voor 2008 is een uitgave van €3,1 miljoen, voor 2009 is €4,2 miljoen begroot en voor de periode 2010 tot en met 2014 is dat jaarlijks €4,8 miljoen. Het totale budget komt daarmee op €39,9 miljoen. Een projectsubsidie voor een topsportevenement bedraagt ten hoogste 30 procent van de kosten voor voorbereiding en organisatie van een evenement met een maximum van €500.000. Daarnaast is er ook een projectsubsidie van een evenementenaccommodatie mogelijk van ten hoogste 30 procent van de kosten en niet meer dan €1,5 miljoen. Het betreft een aanpassing van de accommodatie voor de realisatie van een topsportevenement.

Voortgang en realisatie

In 2008 is vooralsnog voor 18 topsportevenementen die in dit jaar worden georganiseerd een subsidie toegezegd⁷² (zie tabel 4.9 en bijlage 7). Daaronder valt bijvoorbeeld het Europees Kampioenschap Zwemmen dat in Eindhoven is gehouden. Omdat in de zomer van 2008 de

⁷⁰ In de Startrapportage (Van den Heuvel & Van Schendel, 2008) waren andere cijfers opgenomen, gebaseerd op de destijds beschikbare informatie.

⁷¹ In *Tijd voor sport* was de titel ‘Topsportevenementen en -accommodaties’ geformuleerd, in *Samen voor sport* is dit gewijzigd in ‘Topsportevenementen’.

⁷² Stand van zaken op 14 oktober 2007.

Olympische Spelen in Beijing zijn gehouden, zijn er dit jaar minder Wereldkampioenschappen georganiseerd. Daardoor valt het aantal gesubsidieerde topsportevenementen lager uit dan vorig jaar. In tabel 4.10 staan een aantal grote te verwachten evenementen voor de komende jaren.

In 2007 zijn er 6 haalbaarheidsonderzoeken uitgevoerd en 9 bids uitgebracht⁷³. In 2008 is er één haalbaarheidsonderzoek gesubsidieerd en worden er 6 bidverzoeken ondersteund. In bijlage 7 staat een overzicht van de haalbaarheidsonderzoeken, bidprocedures en organisatie van topsportevenementen in 2007 en 2008.

Tabel 4.9 Door VWS gesubsidieerde topsportevenementen

	2007	2008 ¹	Doelstelling 2010
Jaarlijks aantal ondersteunde topsportevenementen	21 ²	18	Gemiddeld 15

1. Stand van zaken op 14 oktober 2007.

2. Dit getal wijkt af van het getal in de Starrapportage (Van den Heuvel & Van Schendel, 2008). Daarin is het aantal subsidies dat in 2007 is toegekend opgenomen i.p.v. het aantal evenementen dat in dat jaar is georganiseerd.

Bron: VWS

Tabel 4.10 Geplande topsportevenementen in Nederland 2009, 2010 en 2011

2009	2010	2011
WK Veldrijden (Hoogerheide)	WK Schaatsen allround (Heerenveen)	WK Baanwielrennen (Apeldoorn)
WK Judo (Rotterdam)	WK Zwemmen gehandicapten (Eindhoven)	
Grand départ Vuelta (Assen)	WK Turnen (Rotterdam)	

Bron: VWS

Olympisch Plan 2028

De Olympische Spelen vormen een sportevenement in de 'buitencategorie'. Geen ander sportevenement trekt zoveel deelnemers, toeschouwers en media aandacht als de Olympische Spelen. Het organiseren van een dergelijk evenement kan een grote sportieve, economische en maatschappelijke betekenis hebben voor een land (SvS'06, p44). Zelfs van het toewerken naar het binnenhalen van een dergelijk evenement, het zogeheten voorbereiden en opstellen van een bid, kan een belangrijke stimulans uitgaan. NOC * NSF heeft de afgelopen jaren gewerkt aan een haalbaarheidsstudie om te bezien welke investeringen met een dergelijk plan zijn gemoeid, welke uitdagingen het uitvoeren van een dergelijk plan met zich meebrengen en wat de omvang zou

⁷³ Bij aanvraag van subsidie voor een topsportevenement kan een haalbaarheidsonderzoek worden uitgevoerd. Hierbij wordt onderzoek gedaan naar de omstandigheden voor het (succesvol) organiseren van een topsportevenement. Dit geeft inzicht in eventuele knelpunten die bij de organisatie van het evenement ontstaan. Hieruit volgt een onderbouwde rapportage met advies of het al dan niet verantwoord is om het beoogde evenement te organiseren. Bij een positief advies volgt gewoonlijk de bidprocedure: de presentatie en lobby van een onderbouwd voorstel voor de succesvolle organisatie van een topsportevenement. Het verwachte eindresultaat is dan toewijzing door de Internationale Federatie.

kunnen zijn van de daaruit voortvloeiende revenuen. De kosten van het plan werden geraamd op €2 miljoen. VWS heeft hieraan in 2006 een bijdrage geleverd van €0,4 miljoen en stelt in 2009 nog eens €250.000 beschikbaar. Verder is de voormalige directeur Sport benoemd tot programmamanager rijksoverheid Olympisch Plan 2028. De verwachting is dat het 'OP 2028' aankomend voorjaar gereed zal zijn, waarna het kabinet zich zal buigen over het in deze te voeren beleid. Uitgangspunt voor VWS is dat investeringen in de Olympische Spelen alleen te rechtvaardigen zijn als deze ten goede komen aan de gehele sport, de sportinfrastructuur in zijn volle breedte, en niet alleen aan de topsport.

4.7 Innovatie

De waarde van kennis en innovatie voor de sport is in het verleden gebleken uit de ontwikkeling van sportproducten zoals de klapschaats, hersteldrank en koelende kleding. Vele kansen voor innovatieve toepassingen in de sport kunnen nog worden benut (SvS'06).

Resultaatafspraken

- Producten en diensten voor sporters en coaches in topsport en breedtesport, waaronder gevalideerde hulpmiddelen en apparaten om sportprestaties te meten (SvS'06, p47).
- Producten, faciliteiten en diensten om mensen te stimuleren tot een actieve levensstijl en sportdeelname; als spin off hiervan ontstaan ook producten voor gebieden zoals fitness, health en well-being (SvS'06, p47).

Planning en budget

De activiteiten in het kader van de innovatie vinden plaats binnen een innovatieprogramma van het speciaal daartoe opgerichte en mede door VWS gefinancierde InnoSport NL. Met de subsidiëring van InnoSportNL heeft het ministerie van VWS een belangrijke impuls willen geven aan het tot stand brengen van vernieuwingen en innovaties in de sport.

Het innovatieprogramma van InnoSportNL kent een looptijd van vijf jaar (2007-2011). Het budget voor dit programma bedraagt minimaal €30 miljoen (over vijf jaar). De helft daarvan wordt door de overheid gefinancierd, de andere helft door de particuliere sector (bedrijven, sport- en kennisorganisaties). De overeengekomen verdeling daarbij is dat de overheid de vaste kosten van InnoSportNL (en de InnoSportLabs) financiert en 42 procent van de projecten-portfolio, en dat 58 procent van de projectenportfolio extern wordt gefinancierd.

Voortgang en realisatie

Na de oprichting van de stichting InnoSportNL en het vaststellen van het definitieve businessplan (eind 2006) startte het innovatieprogramma. InnoSportNL gaat uit van de vraagsturing en de behoefte van de sport zelf, en koppelt dit aan bedrijfsleven en kennisinstellingen. Met deze werkwijze streeft InnoSportNL de volgende doelen na:

- Sport: verbetering van (sport-)prestaties en bijdragen aan de ambitie van Nederland om bij de beste tien landen van de wereld op sportgebied te horen. Vergroting van gezonde sportparticipatie.
- Bedrijfsleven: economische groei door het realiseren van nieuwe business.
- Kennis: structurele versterking van de Nederlandse kennisinfrastructuur.

Het instituut kent vier programmalijnen:

1. *Sportstimulering en sportfaciliteiten.*

De belangstelling voor het ontwerpen, bouwen en investeren in hoogwaardige sportaccommodaties is sterk toegenomen, onder andere door de mogelijke kandidatuur van Nederland voor de Olympische Spelen van 2028. Een tweede ontwikkeling heeft te maken met het flexibiliseren van sportaccommodaties. Dit zou een significante bijdrage kunnen leveren aan het faciliteren van (inter)nationale sportevenementen. Ten derde kan door het combineren van diverse functies (entertainment, topsport, fitness, wellness, werken en vergaderen) van een sportaccommodatie een multifunctionele en meer rendabele faciliteit worden gemaakt. Op dit moment is men voor dit innovatiegebied op zoek naar een geschikte programmamanager.

2. *Prestatiemonitoring en sportinformatiesystemen.*

Binnen deze programmalijn ligt de focus op het genereren van nieuwe kennis en middelen waarmee de analyse van data kan worden omgezet in nuttige informatie voor trainingssturing op zowel de korte als langere termijn. Het beter verzamelen en analyseren van data zal het doelgerichter en meer individueel op maat trainen en coachen bevorderen.

3. *Talentontwikkeling en gezondheid.*

Met het systeem van talentontwikkeling wil InnoSportNL opleidingsprogramma's beter kunnen sturen waardoor er minder talent verloren gaat en het aanwezige talent beter kan worden begeleid.

4. *Sportproducten.*

Het doel van deze programmalijn is om gebruikersbehoeftes, prestatieparameters, meetmethoden en technische mogelijkheden optimaal te vertalen naar prestatiebevorderende producten of systemen, bijv. sportmaterieel, beschermingsmiddelen en kleding.

Ten behoeve van het uitvoeren van bovengenoemde programmalijnen wordt over het land een aantal zogenaamde InnoSportLabs® gecreëerd, waar sport, bedrijfsleven en kennisinstellingen gericht aan projecten werken. Op dit moment zijn er twee InnoSportLabs in werking, te weten “De Tongelreep” en “Thialf”. InnoSportNL is in overleg met het NOC*NSF om op Nationaal Sportcentrum Papendal een InnoSportLab te starten.

Met ingang van 1 september 2008 is George de Jong benoemd tot directeur van InnoSportNL. De Jong is de opvolger van Jan Willem van der Wal, die eerder in 2008 afscheid nam.

Volume en financiering

Tot op heden wordt 61 procent van de InnoSportNL projecten extern gefinancierd, dat is meer dan begroot. Qua volume loopt de projecten-portfolio iets achter op een jaarlijks gemiddelde van €5,2 miljoen per jaar (verwacht voor eind 2008: €4,6 miljoen). Dit heeft te maken met opstart- en aanlooptijden van projecten en met het opbouwen van de organisatie. Voor 2009 en 2010 wordt een hoger dan gemiddeld projectvolume verwacht, waarmee het innovatieprogramma op schema ligt.

Concrete projecten

In tabel 4.11 is een overzicht van de uitgevoerde, lopende en momenteel in opstart zijnde projecten van 2007/2008 tot en met 1 oktober 2008 opgenomen. In bijlage 8 staat informatie over de inhoud van deze projecten. Daarnaast zijn er op 1 oktober 2008 19 projectaanvragen in behandeling.

Tabel 4.11 Projecten InnoSportNL

Naam project	Datum
BMX	Afgerond december 2007
Technologiescan object tracking	Afgerond mei 2008
Technologiescan Voetpositie-registratie	Afgerond mei 2008
Spierondersteuning d.m.v. kleding	Tussentijds stopgezet mei 2008 ⁷⁴
Kantelvoetenbord	Tussentijds stopgezet mei 2008 ⁷⁵
Sport in de wijk in Amsterdam	Afgerond mei 2008
Handbike	Afgerond september 2008
Koelen in Beijing	Afgerond september 2008
Alles voor Goud	Afgerond september 2008
Haalbaarheid klaprocket	Lopend, november 2009
Zwemstart-monitoring	Lopend, juni 2009
Laser-trainer	Lopend, oktober 2008
SwimCam	Lopend, december 2009
Geavanceerde notatieanalyse voetbaleredivisie	Lopend, september 2009
TopBob 2010	Lopend, maart 2010
Nationaal TalentVolgSysteem	Lopend, december 2010
Snelle schaats	Lopend, december 2011
Efficiëntie schaatsen	Lopend, december 2012
Haalbaarheid zwemvin	In opstart, mei 2009
Haalbaarheid peakskate	In opstart, mei 2009
Geavanceerde trainingsanalyse handbal	In opstart, december 2011
SwimmersTimePoint+	In opstart, april 2009 (eerste fase)
TurnTrainersCockpit	Plan in ontwikkeling, nog geen uitvoering
Foot Print Floor netsporten	Plan in ontwikkeling, nog geen uitvoering
Innovatieve concepten voor sportaccommodaties (opzet programma met serie van projecten)	Plan in ontwikkeling, eerste project in opstart

Bron: InnoSportNL

⁷⁴ Stopgezet vanwege niet passeren inhoudelijke mijlpaal: onvoldoende aantoonbaar effect op de sportprestatie.

⁷⁵ Stopgezet vanwege niet passeren inhoudelijke mijlpaal: onvoldoende aantoonbaar effect op de sportprestatie.

5. Slotbeschouwing

In deze tussenrapportage monitoren we de ontwikkelingen en de voortgang van het rijksportbeleid, zoals dat is vastgelegd in de nota *Tijd voor sport* (VWS, 2005) maar ook in de beleidsbrief *Kracht van sport* (VWS, 2007d). De tussenrapportage maakt deel uit van een doorlopend monitoring- en evaluatieproject. Daartoe is begin 2008 al een startrapportage (Van den Heuvel & Van Schendel, 2008) verschenen en zal in 2010 een eindrapportage verschijnen. Die laatste meting zal een meer evaluatief karakter kennen. Zowel de metingen in de startrapportage als in deze tussenrapportage zijn beperkt gebleven tot het inventariseren van een (cijfermatige) stand van zaken. In beide gevallen gebeurde dat aan de hand van bestaande informatie. Er zijn geen additionele enquêtes gehouden of verdiepende analyses gepleegd.

In deze slotbeschouwing vatten we de belangrijkste bevindingen samen en trachten we over de diverse programma's en initiatieven heen de punten te benoemen die de huidige beleidslijn typeren. We starten met een korte beschrijving van de koers die met het beleid is ingezet. Vervolgens kijken we naar de wijze waarop het beleid is georganiseerd en naar de stand van zaken bij de verschillende onderdelen van het beleid. Aan het einde van het hoofdstuk trekken we conclusies ten aanzien van de voortgang die is geboekt bij het behalen van de doelstellingen, en doen we aanbevelingen om het proces van monitoring en evaluatie te verbeteren.

Koersbepaling

Rijksportbeleid heeft van oudsher een 'complementair' karakter. De verantwoordelijkheid voor het in stand houden van voorzieningen ligt, meer bijvoorbeeld dan bij de cultuur⁷⁶, bij lagere overheden en dan met name bij gemeenten. Daar ook ligt verantwoordelijkheid voor het welzijn van burgers, onder meer in het kader van de WMO. Verder wordt de sport in belangrijke mate gekenmerkt door zelforganisatie. Sporters organiseren zich in verenigingen, verenigingen in bonden en bonden laten hun belangen behartigen door koepelorganisaties waarvan NOC*NSF de bekendste maar niet de enige is⁷⁷. De laatste jaren is een toename te zien van organisaties die bereid zijn om een maatschappelijke rol op zich te nemen, ook ten aanzien van sport en bewegen (zoals de diverse 'foundations', waaronder de Johan Cruyff Foundation en de Richard Krajicek Foundation). Het sportbeleid heeft daarnaast raakvlakken met diverse aanpalende beleidsterreinen, waarvan onderwijs (met een rol voor de lichamelijke opvoeding) en gezondheidszorg (preventieve gezondheidszorg en sportblessures) de belangrijkste zijn. In dat licht is het niet verbazingwekkend dat het rijksportbeleid over relatief bescheiden middelen beschikt, en dat het beleid vooral 'voorwaardenscheppend, vertegenwoordigend en coördinerend' is (Van der Poel, 2006).

⁷⁶ Denk aan de rijksmuseum, het Nationaal Ballet, de Koninklijke Bibliotheek en de financiering van de publieke omroep.

⁷⁷ Denk ook aan Fit!vak, een branche organisatie van fitnesscentra, of de Nederlandse Sport Alliantie (NSA), die diverse organisaties op het terrein van de sport op basis van een specifieke levensovertuiging samenbrengt.

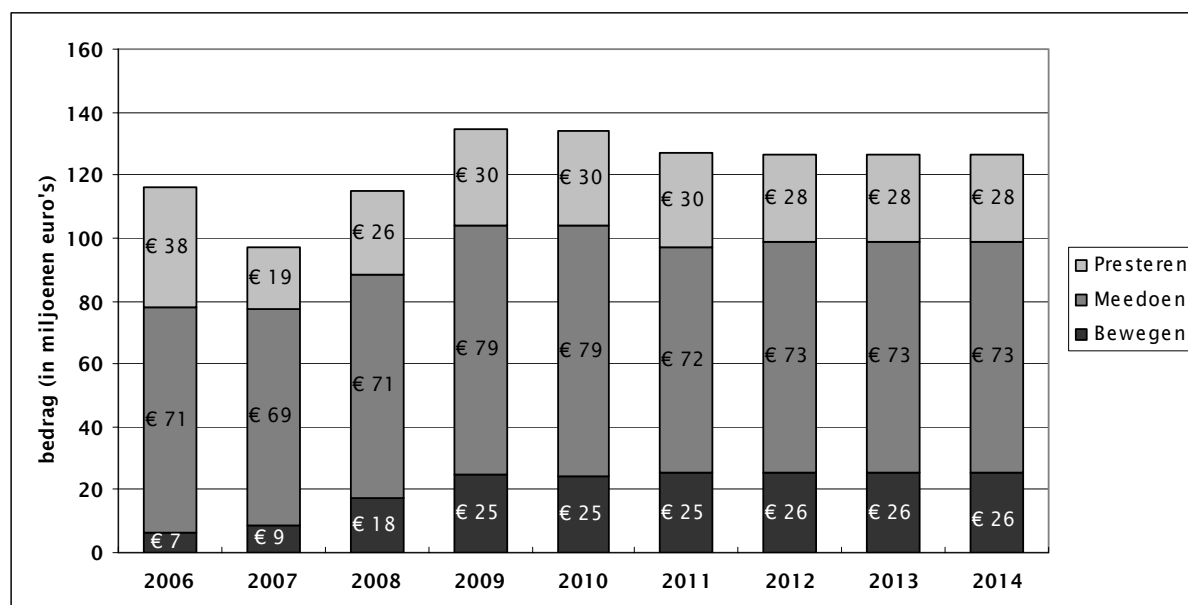
Herkenbare lijnen en nieuwe paden

Deze beperkte middelen nopen ook om in het beleid duidelijke keuzes te maken. In *Tijd voor sport* was het beleid opgebouwd rond drie pijlers: bewegen, meedoen en presteren. Die lijn is in latere jaren vastgehouden, met als kanttekening dat bewegen steeds meer in het teken van gezondheid is komen te staan en dat er in *De kracht van sport* verschuivingen zijn opgetreden in het gewicht dat aan bepaalde thema's is toegekend. Thema's die in *De kracht van sport* meer gewicht hebben gekregen zijn ondermeer: versterking van de sportvereniging, homo-emancipatie in de sport, gehandicaptensport, normen en waarden, sport en ontwikkelingssamenwerking, het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen en talentontwikkeling.

Voor veel van de thema's waar thans op wordt ingezet, geldt dat die thema's al langer tot het rijksportbeleid behoren. De aandacht voor jeugd, gehandicapten en het sporten en bewegen van 'lagere SES-groepen' past in de langlopende aandacht van het rijksportbeleid voor dergelijke achterstandsgroeperingen (Breedveld, 2006). Daartoe kunnen ook aandacht voor de positie van allochtonen en homo- en vrouwenemancipatie in de sport worden gerekend, al is de aandacht voor sommige van deze thema's groter dan ooit.

Vernieuwend is de aandacht voor de topsport binnen het rijksportbeleid. Bijna een kwart van het VWS sportbudget gaat in de periode 2006-2014 richting een betere begeleiding van talenten, het aanstellen van coaches, betere financiële randvoorwaarden voor topsporters en coaches, en meer mogelijkheden voor topsporters om hun sport te combineren met hun schoolloopbaan (figuur 5.1). Dat was niet eerder het geval. Evenmin gebeurde het eerder dat de overheid zich duidelijk opstelde achter de ambities die 'de sport' op dit terrein formuleert, en die ook tot de hare rekent (vgl. Van Bottenburg, 2008).

Figuur 5.1 Financiële bijdrage VWS per beleidspijler, 2006-2014

NB. De bedragen voor 2006 en 2007 zijn realisatiecijfers, voor 2008 is de prognose opgenomen en voor 2009-2014 staan begrotingscijfers vermeld.

Bron: VWS

Stimuleren van het aanbod van en door sportorganisaties

Het beleid concentreert zich op het prikkelen, stimuleren en ondersteunen van organisaties die sport aanbieden, ofwel de ‘soft-’ en ‘orgware’ in de sport. Dat gebeurt door middelen ter beschikking te stellen voor een select aantal innovatieve projecten (de ‘proeftuinen’, ‘beweegkuur’, InnoSportNL), door op grotere schaal op nauw omschreven plaatsen initiatieven op te starten (Meedoen, Masterplan Arbitrage) of door bredere regelingen te maken en deze geleidelijk ingang te laten vinden (NASB, de Impuls brede scholen, sport en cultuur - die nadrukkelijk bedoeld is om sportverenigingen te versterken). Relatief weinig aandacht gaat uit naar de sportaccommodaties, de ‘hardware’ van de sport⁷⁸ en naar een meer directe beïnvloeding van de sporter zelf⁷⁹. Daarbij zij opgetekend dat de verantwoordelijkheid voor sportaccommodaties primair bij gemeenten ligt⁸⁰, en dat het budget op rijksniveau ook niet toereikend is voor grootschalige investeringen op dit terrein. Dat de overheid zijn doelstellingen probeert te realiseren via het stimuleren van het aanbod past in een beleidsoptiek waarin veel aandacht is voor de rol van intermediairs en aanbieders in het veld in het bewerkstelligen van veranderingen in het sport- en beweeggedrag, dat van oudsher tot het domein van de vrije keuze wordt gerekend (Van der Poel, 2006).

Paraplubenadering

Het beleid zet vooral in op het opzetten van goed te realiseren en te managen programma’s en projecten. Voorbeelden daarvan zijn het programma Meedoen, de proeftuinen, het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen, het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs, maar ook de stimuleringsmaatregelen BSI en BOS. Het beleid kiest daarbij partners die uiteenlopende werkterreinen hebben en vaak verschillende opvattingen hebben over definities en prioriteiten (lichamelijke opvoeding versus sport, bewegen versus sport, spelplezier versus gezondheid). Enerzijds ligt hieraan ten grondslag dat het er voor het rijksbeleid nauwelijks meer toe doet welke gedaante een activiteit krijgt of onder welke noemer die activiteit moet worden geschaard. Of mensen hun fietsen nu labelen als sport of als bewegen, is voor het behalen van de doelstellingen in het kader van het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen sec niet meer relevant. Beleidspartners en organisaties in het veld (beroeps- en koepelorganisaties) zijn hierin soms een andere mening toegedaan. Zij vragen aandacht voor hun domeinspecifieke punten en zetten soms vraagtekens bij de ruime begripsbepaling in het beleid⁸¹. De gekozen ‘paraplubenadering’ voorkomt echter dat partners zich niet herkennen in het beleid en daar afstand van nemen, en dat veel tijd en energie op gaat aan principe- en definitiekwesties. Vooralsnog heeft dat ook niet betekend dat sport in het hele pallet aan bewegingsactiviteiten in het kader van de preventieve gezondheidszorg inwisselbaar wordt geacht voor om het even welke andere beweegactiviteit. Het gaat bijna altijd om sport én bewegen (zie het NASB en Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs). Daarmee lijkt er voldoende erkenning te zijn voor het feit dat sport van meer betekenis kan zijn dan alleen voor de preventieve gezondheidszorg.

⁷⁸ Uitzonderingen vormen de investeringen in nationale (A-)topsportaccommodaties in het kader van het evenementenbeleid en de impuls gericht op multifunctionele accommodaties (zie paragraaf 3.2.5).

⁷⁹ Met als uitzondering de bijdrage aan het Jeugdsportfonds, de media campagne 30 minuten bewegen, en, in zekere zin, de Stipendiumregeling voor Topsporters.

⁸⁰ En voor het onderwijs bij OCV.

⁸¹ Zo werd *Tijd voor sport* door sportkoepel NOC*NSF aanvankelijk ook wel gekscherend aangeduid als een ‘beweegnota’.

Organisatie en proces

Werken met tijdelijke programma's en projecten

De Impuls brede scholen, sport en cultuur beoogt een structurele maatregel te zijn. Als de impuls is beëindigd, nemen gemeenten de financiering van de combinatiefuncties over. Ook de Stipendiumregeling voor topsporters is een structurele maatregel, waarvoor de financiering afkomstig is uit het Fonds voor de Topsporter.

Veel van het recent uitgevoerde beleid is echter opgezet rond kleine, tijdelijke stapjes voorwaarts. De focus op tijdelijke, overzienbare programma's en projecten heeft als voordeel dat het de beleidsmatige risico's verkleint en zo partners gemakkelijker verleidt om mee te doen. Mede hierdoor hebben de afgelopen jaren veel initiatieven het licht gezien.

De keerzijde van projectmatig werken is dat de continuïteit niet is gewaarborgd en het gevaar dat projectmoeheid ontstaat. Zowel de BSI als de BOS impuls laten zien dat zorgen over beklijving van de projecten deels terecht zijn (vgl. paragraaf 3.2.4). Gemeenten hebben, ondanks enthousiasme over de bereikte resultaten, moeite om middelen te vinden om projecten te blijven steunen. Verder gaat er veel energie zitten in het aanvragen en verantwoorden van subsidies. Om de administratieve lasten te verminderen is bij de meest recente stimuleringsmaatregelen (Meedoen, NASB, Impuls brede scholen, sport en cultuur) de verantwoordingsplicht verlegd van de inhoud naar het (eind)resultaat.

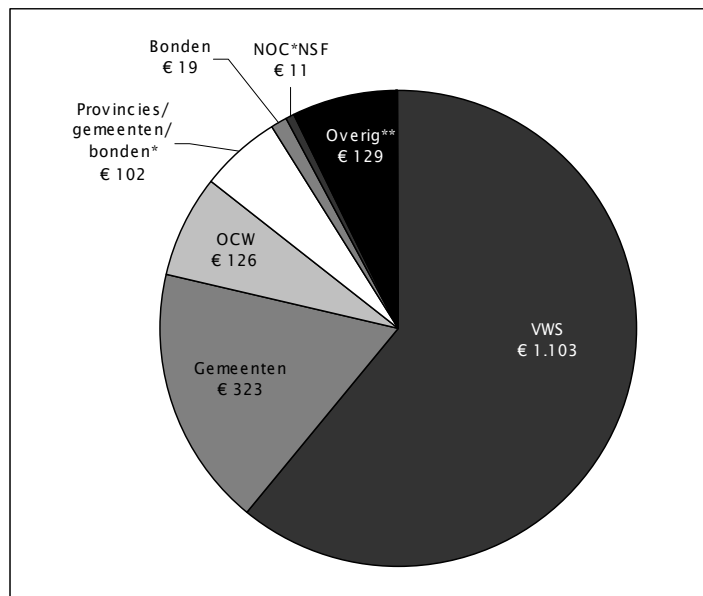
Met het werken met korter en langer durende programma's en projecten is veel in werking gezet, maar ontbreken ook de mogelijkheden om op grote, ambitieuze thema's (zoals de invoering van vakleerkrachten in het PO, de herintroductie van bewegingsonderwijs in het MBO, de erkenning van sportgeneeskunde als medisch specialisme of de instelling van een fonds voor gym- en sportaccommodaties) een echte doorbraak te bewerkstelligen. Het verlaten van de te ambitieuze 90 procent doelstelling van de Alliantie School & Sport en de vertaling daarvan in het meer overzichtelijke Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs vormt daarvan een treffend voorbeeld.

Beleidsnetwerk

Dankzij genoemde 'paraplubenadering' is het beleid succesvol in het betrekken van partners bij het beleid. De afgelopen jaren is het ministerie van VWS erin geslaagd om de interesse voor sportbeleid bij andere departementen te vergroten. In toenemende mate 'zien' ook andere departementen de mogelijkheden om sport in te zetten voor het realiseren van hun beleidsdoelstellingen. Met OCW, WWI, SZW, EZ en BuZa zijn verschillende (succesvolle) trajecten uitgezet. Ook binnen het departement zelf staat de sport niet op een eiland en wordt met verschillende directies samengewerkt (onder andere gezondheid, ouderenbeleid, maatschappelijke ontwikkeling). Mede hierdoor is het beleid meer ingebed in het kabinetsbeleid, getuige ook het feit dat de sport expliciet is genoemd in de Troonrede van 2008. Ook andere overheden (gemeenten) en organisaties in het veld (NOC*NSF, maar ook VNG/VSG, organisaties op het terrein van onderwijs en cultuur en uitvoeringsorganisaties als NISB en MOVISIE) worden in toenemende mate betrokken in het beleid (Van der Poel, 2006, 2008). Veelal gebeurt dat in de vorm van convenanten of bestuurlijke afspraken. De leerervaringen die in de Alliantie School & Sport zijn opgedaan, worden nu onder andere toegepast in het platform Sport, Bewegen en Onderwijs. Mede hierdoor bedragen de middelen die door anderen aan het budget van VWS

worden toegevoegd, thans 40 procent van het voor het sportbeleid beschikbare budget (figuur 5.2).

Figuur 5.2 Bijdragen VWS en cofinancierders aan middelen voor het sportbeleid 2006-2014 (in miljoenen euro's)

* Cofinanciering geeft de bijdragen aan die door andere organisaties dan VWS zijn toegezegd voor concrete beleidsonderdelen van het VWS sportbeleid. Die bedragen vormen veelal een (beperkt) onderdeel van wat door die organisaties aan sport wordt uitgegeven. Zo zijn de totale uitgaven van gemeenten aan sport, of van OCW (gymleraren), een veelvoud van de bedragen die hier worden genoemd voor de periode 2006-2014 (vgl. Goossens, 2008). Cofinanciering voor de BOS-impuls komt van de deelnemende provincies, gemeenten en bonden gezamenlijk.

** Bij de programma's 'Topsportevenementen' en 'Innovatie' wordt voor cofinanciering een beroep gedaan op bedrijven, gemeenten, provincies, sport- en kennisorganisaties.

Bron: VWS

Sturen op hoofdlijnen

Het rijkssportbeleid krijgt meer en meer vorm volgens het *4R model* van Schnabel. In dat model schetst de overheid de *Richting* waarin het beleid zich moet ontwikkelen, laat ze *Ruimte* aan partners om het beleid vorm te geven, geeft ze *Resultaten* aan die ze daarbij verwacht, en leggen partners *Rekenschap* af of dit ook is gelukt (Schnabel, 2001).

Rekenschap afleggen blijkt in de praktijk echter geen gemakkelijke opgave. Binnen de financieringsstromen richting gemeentelijke overheden is de verantwoordingsplicht van gemeenten geleidelijk aan versoepeld. Gemeenten krijgen meer mogelijkheden om de middelen naar eigen inzicht te besteden, zonder daar apart over te hoeven rapporteren. De sport is daar trouwens niet uniek in. Vermindering van regeldruk is een kabinetbreed standpunt. Voor BSI en BOS-projecten gold nog dat middelen dienden om specifieke projecten te ondersteunen, waar een projectaanvraag aan ten grondslag lag en waarover ook (gedetailleerd) moest worden gerapporteerd. In het kader van het programma Meedoen is een inspanningsverplichting opgenomen voor bonden en gemeenten, maar zijn geen bindende afspraken gemaakt over

doelstellingen en monitoring (niet in ieder geval met de gemeenten), hetgeen in de praktijk tot meer diversiteit in timing en opzet van rapportages heeft geleid dan vanuit evaluatie- en sturingsoptiek wenselijk mag worden geacht.

Voor de Impuls brede scholen, sport en cultuur zijn middelen ter beschikking gesteld en afspraken over cofinanciering geformuleerd. Het instrumentarium voorziet echter enkel in een zeer lichte toetsing van het door de partners gevoerde beleid en de daarmee bereikte resultaten. Voor het NASB wordt aan meewerkende partijen gevraagd om zich achter de doelstellingen van het NASB te scharen en ‘hun medewerking te verlenen aan evaluatief onderzoek’ c.q. ‘hun achterban te stimuleren dit evenzo te doen’ (VWS, 2008c). Dit veronderstelt een grote mate van vertrouwen in de partijen met wie wordt samengewerkt. Meewerkende partners krijgen de nodige ruimte, niet alleen om hun beleid vorm te geven maar ook om rekenschap af te leggen, bijvoorbeeld over de afgesproken cofinanciering en de bereikte resultaten. Het aggregeren van lokale resultaten tot een nationaal totaalbeeld wordt door de diversiteit in rapportagevormen en het gebrek aan uniformiteit daartussen ernstig bemoeilijkt.

Smartdoelstellingen

In de nota *Sport, bewegen en gezondheid*, uit 2001, werd binnen het sportbeleid een begin gemaakt met het formuleren van cijfermatige beleidsdoelstellingen. Dit gebeurde aan de hand van de toen net geïntroduceerde VBTB-systematiek⁸² (Van den Heuvel, 2006). Waar mogelijk werden indicatoren opgesteld om de Middelen, de Activiteiten, de Prestaties en de Effecten te meten (het MAPE model; deze vier stadia in het beleidsproces worden ook wel aangeduid met de termen *input, throughput, output* en *outcome*).

Het vormgeven van het beleid binnen een beleidsnetwerk heeft er mede toe bijgedragen dat steeds nadrukkelijker pogingen worden ondernomen om tot heldere resultaten te komen en daar ook rekenschap over af te leggen (cnf. het *4R-model*). Zo zijn onder andere algemene ‘output’/‘outcome’ beleidsdoelstellingen geformuleerd ten aanzien van de sportdeelname, het beweeggedrag en de top-10 ambitie. Op programma niveau zijn vaak specifieke ‘throughput’ doelstellingen opgenomen (zoals het aantal aan te stellen combinatiefunctionarissen of het aantal meewerkende verenigingen in het programma Meedoen).

Het formuleren van zogeheten ‘smart’ doelstellingen⁸³ is echter nog niet binnen alle programma’s gemeengoed of in dezelfde mate doorgevoerd. Input en throughput worden thans veelal adequaat gemonitord. In sommige gevallen is ook de output helder geoperationaliseerd. Het stellen van heldere indicatoren ten aanzien van de outcome (de effecten van het beleid) blijkt echter nog erg lastig en komt in de praktijk nog weinig voor (vgl. ook Bakker e.a., 2007, Hoyng e.a. 2008, Van Teulingen, 2007 ten aanzien van de BOS-impuls).

Het werken met indicatoren en kengetallen blijkt in de praktijk ook niet altijd even gemakkelijk. Niet alle doelstellingen laten zich even gemakkelijk ‘smart’ definiëren. Ontwikkelingen gaan

⁸² Van Beleidsbegroting Tot Beleidsverantwoording.

⁸³ Smart staat voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden.

soms beduidend sneller (of langzamer) dan verwacht, waardoor doelstellingen tussentijds moeten worden bijgesteld. Gegevensreeksen hebben te maken met trendbreuken⁸⁴ waardoor cijfers veranderen, doelstellingen om onderzoeksmatige redenen moeten worden bijgesteld, of soms ook onduidelijk is of een doelstelling nu werkelijk is gehaald. De lage frequentie van sommige statistieken⁸⁵ impliceert dat belangrijke kengetallen soms pas jaren na het gevoerde beleid beschikbaar komen of betrekking hebben op een andere periode dan de periode waarin beleid werd gevoerd. Verder laat de operationalisering van doelstellingen soms nog te wensen over, wat tot discussies leidt in het veld⁸⁶.

Van heldere resultaatafspraken en streefdoelen gaat een wervende kracht uit. Eenmaal gecommuniceerd, kunnen de doelstellingen een ‘eigen leven’ gaan leiden. Om die reden is het van belang om meer energie te steken in het formuleren van smartdoelstellingen. Een te ambitieus geformuleerde doelstelling (zoals de ‘90% doelstelling’ van de Alliantie School & Sport) schiet zijn doel voorbij en voegt weinig toe aan het beleidsproces.

Evenmin is het trouwens wenselijk om beleidsinspanningen alleen te richten op datgene wat zich gemakkelijk laat operationaliseren of meten. Ook zaken die niet gemakkelijk in een cijfer zijn te ‘vangen’, zoals een verenigingscultuur of de organisatie van een sportevenement dat mensen écht in beweging krijgt, kunnen van grote maatschappelijke/beleidsmatige betekenis zijn.

Doelbereiking

Op het moment van opstellen van deze tussenrapportage, medio december 2008, is de nota *Tijd voor sport* drie jaar oud, het bijbehorende uitvoeringsprogramma twee jaar oud en *De kracht van sport* een jaar oud. Wat valt er dan al te zeggen over de voortgang in het gevoerde beleid? We beperken ons hier tot een aantal van de grotere beleidsonderdelen, in de wetenschap dat veel projecten nog maar ternauwernood zijn gestart, en kijken vooralsnog niet naar de outcome (de effecten van het gevoerde beleid). Daarbij vergeten we evenmin dat het beleid zoals opgetekend in genoemde nota's, veelal voortbouwt op het beleid zoals dat in eerdere nota's is gevoerd.

Op het niveau van de middelen (input) valt te constateren dat er op de lange termijn een duidelijke toename van de middelen valt waar te nemen. De rijksuitgaven aan sport liggen thans structureel op een beduidend hoger niveau dan voor de nota *Tijd voor sport* (Goossens, 2008).

Op het niveau van activiteiten (throughput) valt te zien dat het beleid redelijk op koers ligt. De meeste voorgenomen initiatieven zijn van start gegaan of staan op het punt om van start te gaan. Bij programma's als de proeftuinen, BOS, Meedoen, NASB, Masterplan Arbitrage, talentcoaches en InnoSportNL ligt de uitvoering op koers, al heeft het opstarten van de projecten dikwijls meer

⁸⁴ Bijvoorbeeld omdat definities wijzigen of de dataverzameling verandert, bijvoorbeeld omdat die moet worden uitbesteed aan een ander bureau. Dat gebeurde onder andere met de reeks OBiN-cijfers, die een belangrijke rol spelen in het monitoren bij de pijler Beweging & Gezondheid, en – in mindere mate – bij de reeks AVO-cijfers die een soortgelijke rol spelen voor de pijler Meedoen.

⁸⁵ Eens in de drie of vier jaar is geen uitzondering.

⁸⁶ Dat geldt bijvoorbeeld voor de doelstellingen in het Meedoenprogramma of voor het gebruik van de term beweegnorm, die eerst verwees naar het aandeel mensen dat voldeed aan de zogeheten Nederlandse Norm Gezond Bewegen, en later naar het aandeel mensen dat voldeed aan de ‘Combinorm’ (vgl. Van der Poel, 2008).

voeten in de aarde gehad dan was verwacht. Zeker geldt dat ook voor de Impuls brede scholen, sport en cultuur die in 2008 van start ging. De voor 2008 beoogde en met gemeenten afgesproken throughput doelstellingen zijn bij lange na niet gerealiseerd. Het aankomende jaar zal moeten uitwijzen of hier slechts sprake was van een trage start of dat de regeling gewoon lastig is om uit te voeren, zelfs als het geld beschikbaar is.

Op het niveau van de beleidsprestaties (output) is het beeld, voor zover daarover zo kort nadat sommige projecten van start zijn gegaan een uitspraak kan worden gedaan, verdeeld. Enerzijds zijn er beleidsonderdelen waar de ontwikkelingen snel gaan, soms sneller dan verwacht. Dat geldt bijvoorbeeld voor het beweeggedrag van burgers en voor de sportdeelname⁸⁷. Zowel het beweeggedrag als de sportdeelname ontwikkelen zich in gunstige zin, al lijkt de groei bij het beweeggedrag wat af te vlakken en zijn er elementen in het beweeggedrag die zorgen baren (zoals de daling in het aandeel mensen dat de 'fitnorm' haalt). Binnen het programma Meedoen lijkt redelijk succes te worden geboekt ten aanzien van het betrekken van allochtone jeugd bij de sport. Of de top-10 ambitie al is bereikt hangt mede af van de indicator waarop het sportbeleid zich baseert en het moment waarop dat gemeten wordt, maar het sportklimaat wordt door zowel sporters als coaches steeds hoger gewaardeerd (vgl. Van Bottenburg, 2008).

Aan de andere kant zijn er ook doelstellingen geformuleerd waarvan de realisatie verder weg lijkt dan ooit. Dat geldt bijvoorbeeld voor de algemene beleidsdoelstellingen om meer sporters lid te laten worden van een sportvereniging en meer mensen te betrekken bij het sportvrijwilligerswerk. In beide gevallen gaan de ontwikkelingen juist de andere kant op. Er worden naar verhouding minder sporters lid van sportverenigingen en het aandeel mensen dat zich als vrijwilliger voor de sport inzet blijft op zijn best stabiel⁸⁸. De Alliantie School & Sport zal er niet toe leiden dat in 2010 op 90 procent van alle scholen voor elke leerling een dagelijks sportaanbod binnen en buiten de schooluren wordt bereikt, wel dat het pad voor de Impuls brede scholen, sport en cultuur en voor een nauwere samenwerking tussen de sport en het onderwijs werd geëffend.

Om de doelstelling zoals die van de Alliantie School & Sport te bereiken waren veel meer middelen nodig geweest dan het (beperkte) budget dat daar nu voor beschikbaar was, of dat beschikbaar is voor het daaropvolgende Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs. Alleen al de investeringen in geschikte gymaccommodaties had in de honderden miljoenen gelopen (Van der Poel, 2008). Voor het realiseren van een dergelijk ambitieuze doelstelling kan niet worden volstaan met een tijdelijke impuls of alliantie. Wellicht dat het in 2009 te verwachten Olympisch Plan 2028 voor een dergelijke doorbraak zorg kan dragen.

⁸⁷ Sportdeelname kan zowel gezien worden als een output van beleid als als een outcome. In *Tijd voor sport* waren er ten aanzien van de sportdeelname nog geen bevolkingsbrede beleidsdoelstellingen geformuleerd. Hetzelfde geldt voor doelstellingen ten aanzien het lidmaatschap van sportverenigingen of de deelname aan sportvrijwilligerswerk. In de begroting van 2008 zijn die doelstellingen voor het eerst wel opgenomen, als 'algemene beleidsdoelstellingen'. Hiermee lijken deze doelstellingen nu het karakter te krijgen van een 'output' doelstelling. In het kader van de starrapportage (Van den Heuvel en Van Schendel, 2008) golden dit nog als 'outcome' doelstellingen.

⁸⁸ Waarbij aangetekend dat deze statistieken de verschillen weergeven tussen 2003 en 2007 - dus grotendeels voordat het huidige beleid van start ging.

Conclusie

De afgelopen jaren is er veel geïnvesteerd in het sportbeleid. Het beleid slaagt er door het benoemen van concrete en realistische programma's in om partners aan zich te binden en het beleid te relateren aan doelstellingen binnen andere beleidsterreinen. De functie van de Directie Sport wordt er daarin steeds meer een waar *richting* wordt gegeven en *ruimte* wordt geboden. Er wordt progressie geboekt in het bepalen van 'smart' *resultaten* en het afleggen van *rekenschap*, al zijn er op dit punt ook zorgen (zoals bij de verantwoording en 'zichtbaarheid' over gemeentelijke investeringen in sportbeleid; Van der Poel, 2008).

In de verschillende nota's en beleidskaders wordt een indrukwekkende reeks van maatregelen en initiatieven genoemd, waarvan het merendeel van start gegaan is of van start gaat. Met de throughput lijkt het beleid op schema te liggen, als is het zorgwekkend dat tot nu toe minder fte's aan combinatiefuncties zijn gerealiseerd dan was beoogd en afgesproken. Ten aanzien van de prestaties, de output, is er sprake van een mengeling van gunstige en minder gunstige ontwikkelingen. Prestaties in de topsport, het beweeggedrag en de sportdeelname ontwikkelen zich in gunstige zin, de verenigingssport en het sportvrijwilligerswerk in ongunstige zin. De sportvereniging profiteert vooralsnog onvoldoende van de toegenomen vraag (vgl. Breedveld e.a., 2008). Evenmin hebben de bestaande programma's nog tot gevolg gehad dat meer mensen zich als sportvrijwilliger zijn gaan inzetten. Om die doelstellingen wel te realiseren lijkt het wenselijk om hier de komende jaren meer in te investeren, of op zijn minst om adequaat te blijven volgen of de nu ingezette programma's in de nabije jaren wel bijdragen aan een omkering van de neerwaartse trend. Voor de topsport geldt dat ook omringende landen meer (zijn) gaan investeren en dat bovendien zeer gericht doen (Van Bottenburg, 2008). Dit kan betekenen dat, om de geformuleerde doelstellingen te bereiken, ofwel de investeringen mee omhoog moeten ofwel dat gericht moet worden geïnvesteerd (ibid).

In een aantal gevallen bleek het niet goed mogelijk om te monitoren in hoeverre het beleid de resultaten boekt die ze had gesteld, bijvoorbeeld omdat de benodigde gegevens vooralsnog ontbreken (zoals bij sportblessures).

Het proces om te komen tot een resultaat gericht sportbeleid (Van den Heuvel, 2006) lijkt zijn tweede fase in te gaan. De principes ervan worden breed geaccepteerd en in toenemende mate toegepast. In de tweede fase wordt het zaak om meer ervaring op te doen in het gebruik, vooral in de wisselwerking tussen onderzoek en beleid. Om te kunnen sturen op kengetallen en indicatoren is een grotere investering gewenst in het vooraf opstellen van werkelijk 'smart' doelstellingen en adequate monitorinstrumenten. Diffuse en moeilijk meetbare concepten als sportdeelname en beweeggedrag stellen daarbij hoge eisen aan de beschikbare data⁸⁹.

Eisen die het huidige niveau van dataverzameling soms te boven gaan, en gerichte investeringen vergen in beleidsondersteunend onderzoek - zeker als ook het doel wordt om de outcome (de effecten) van het beleid te meten (Bakker, 2007, Van der Poel, 2008). Het samen optrekken met

⁸⁹ Sport is geen eenduidig gedefinieerd begrip. Wat voor de een sport is, is voor de andere bewegen - of recreatie. Dat maakt het lastig om te meten hoeveel mensen aan sport doen en stelt daarom hoge eisen aan de dataverzameling en vooral aan de consistentie daarvan in de tijd - opdat er geen trendbreuken ontstaan (Breedveld, 2006).

lokale partners (gemeenten) maakt het wenselijk om meer inzicht te krijgen in de inrichting en effectiviteit van gemeentelijk beleid, en de verschillen die zich dienaangaande voordoen tussen gemeenten. Daarbij dient beter gebruik te worden gemaakt van de wens van gemeenten om zelf ook inzicht te verkrijgen in de effectiviteit van het gevoerde beleid. Uit zichzelf ontberen gemeenten echter de middelen om een gemeenteverstijgend instrument te ontwikkelen. Het rijk dient het voortouw te nemen om hierin een structuur aan te reiken die afdoende verleidend is voor gemeenten om er hun medewerking aan te verlenen, en de gegevensverzameling niet slechts te zien als een verantwoordingsplicht.

De cijfermatige stand van zaken in deze tussenrapportage leert dat het beleid in sommige gevallen goed op weg is, in andere gevallen nog maar ternauwernood de opstartfase is ontstegen. Eind 2010 zal er meer duidelijkheid zijn of het beleid erin is geslaagd om zijn doelstellingen te verwezenlijken. Een uitgebreidere evaluatie zal dan moeten uitwijzen waarom sommige aspecten van het beleid wel succesvol zijn geweest, en andere wellicht niet.

Referenties

- Algemene Rekenkamer (2008). *Topsport in Nederland*, Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Annema, P. & M. van Bottenburg (2008). *Concurrerend topsportklimaat bepaalt medaillekans*, De Volkskrant, 26 juli 2008.
- Bakker, I., S. de Vries, N. Bekkema, M. Klein Velderman & M. Hopman-Rock (2007). *Evaluatie van de BOS-impuls: verkennend onderzoek met betrekking tot de achterstandsgebieden leefbaarheid, sociale samenhang en overlast en tevredenheid, samenwerking en continuering*. Leiden: TNO.
- Bekker, R. (2006). *Sportbesturen: werk aan de winkel!*, Toespraak van Roel Bekker, Secretaris-Generaal van het Ministerie van VWS, tijdens het derde Nederlandse Sportcongres op 22 april 2006.
- Bernaards, C., H. Toet & A. Chorus (2008). *Zorgkosten van een onvoldoende lichamelijk actieve leefstijl en sportblessures*. In: Breedveld, K., C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst, *Rapportage Sport 2008*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Blom, S. & P. Duijvestijn (2008). *Combineren van topsport met studie. Een inventarisatie van situatie en knelpunten rond de combinatie van topsport en onderwijs*, Amsterdam: DSP-groep.
- Bottenburg, M. van (2008). *Topsport*. In: Breedveld, K., C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst, *Rapportage Sport 2008*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bottenburg, M. van (red.) (verwacht in 2009). *Op jacht naar goud. Ontwikkelingen in het topsportklimaat in Nederland, 1998-2008*, Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Breedveld, K. (2006). *Epiloog*. In: Breedveld, K. & A. Tiessen-Raaphorst, *Rapportage Sport 2006*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Breedveld, K. C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst (2008). *Rapportage Sport 2008*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bussemaker, J. (2007a). *Meer geld voor sportverenigingen*, Toespraak van Jet Bussemaker, Staatssecretaris van het Ministerie van VWS, tijdens het Sportbestuurders congres op 21 april 2007 op Papendal.
- Bussemaker, J. (2007b). *Wetgevingsoverleg 27 oktober*, Tweede Kamer Den Haag.
- Dopingautoriteit (2008a). *Dopingautoriteit Jaarverslag 2007*, Capelle aan den IJssel: Dopingautoriteit.
- Dopingautoriteit (2008b). *Persbericht 22 februari 2008*, Capelle aan den IJssel: Dopingautoriteit.
- Dorgelo, A., M. Stiggelbout & G. Molleman (2008). *BOS-projecten in de krachtwijken. Lessen voor een succesvolle aanpak van Buurt- Onderwijs en Sport- (BOS-)projecten op het thema overgewicht*, Woerden: Nationaal Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie.
- Duijvestijn, P. (2007). *De sociale infrastructuur van de 40 'krachtwijken' in beeld. Quick Scan Welzijn, Sport, Cultuur, Onderwijs en Zorg*, Amsterdam: DSP-groep.
- Duijvestijn, P. & S. Blom. (2008). *Naar een effectieve en transparante topsportstructuur in het MBO. Analyse, advies en implementatie*, Amsterdam: DSP-groep.
- Elling, A. (2007). *Het voordeel van thuis spelen: sociale betekenissen en in- en uitsluitingsmechanismen in sportloopbanen*, Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/W.J.H. Mulier Instituut/Universiteit van Tilburg.
- Frelier, M., S. Nuijten & K. Breedveld (2008). *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport, nulmeting per 31 december 2007*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Frelier, M. & K. Breedveld (2008). *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport, tussenmeting per 30 september 2008*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

- Gehandicaptensport Nederland (2008). *Sporters onder sporters. Speciale uitgave: 8 jaar Organisatorische Integratie belicht (2000-2008)*, Sloteditie, Bunnik: Gehandicaptensport Nederland.
- Goossens, R. (2008). Economie van de sport. In: Breedveld, K., C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst, *Rapportage Sport 2008*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Heuvel, M. van der (2006). Naar een resultaat gericht sportbeleid. Kengetallen in de sport. In: Breedveld, K. & A. Tiessen-Raaphorst, *Rapportage Sport 2006*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Heuvel, M. van den (2007). *Evaluatie en monitoring VWS-nota Tijd voor Sport. Instrumentontwikkeling en plan van aanpak, 2006-2010*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Heuvel, M. van den & M. van Schendel (2008). *Startrapportage monitoring en evaluatie van Tijd voor Sport, Samen voor Sport en de Kracht van Sport*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoekman, R., F. Kemper & M. Frelief (2008). *Sport en integratie: vanzelfsprekend, maar niet vanzelf*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoyng, J., C. Roques en G. Halewijn (2007). *Inventarisatie BOS-impuls. Analyse van de input van BOS-impulsprojecten*. Bennekom: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen.
- Hoyng, J., Halewijn, G., Kemper, F. & Hoekman, R. (2008). *Lokaal sportbeleid de maat genomen*, Bennekom: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen.
- Janssens, J., A. Elling & J. van Kalmthout (2003). *Het gaat om de sport: een onderzoek naar de sportdeelname van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Jepma, I.J. & A.L. van der Vegt (2006). *Aandacht voor sport en bewegen in het basis- en voortgezet onderwijs*, Utrecht: Sardes.
- Kalmthout, J. van & J. Lucassen. (2008). *Verenigingsmonitor 2007. De stand van zaken bij sportverenigingen in het perspectief van modernisering*, Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/W.J.H. Mulier Instituut.
- Keuzenkamp, S., D. Bos, J.W. Duyvendak & G. Hekma (2006). *Gewoon doen: acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kloet, S.J., I. Vriend, A. Bruinsma & C.R. van der Togt (2008a). *Sportblessurepreventiebeleid VWS, Jaarplan 2008*, Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Kloet, S.J., I. Vriend, W. Schoots, A. Bruinsma, K. Post & C.R. van der Togt (2008b). *Sportblessurepreventie 2008 tot en met 2011; Een plan van aanpak voor vraaggestuurde preventie en zorg*. Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Kusters, J.J.M. & A. Rosenboom (2008). *Alliantie School & Sport. Samen werken is samen sterker*, Den Haag/Nieuwegein: Alliantie School & Sport/Arko Sports Media.
- Lagendijk, E. (2008). *Tussenstand Meedoen allochtone jeugd door sport zomer 2008*, Amsterdam: DSP-groep.
- Lindert, C. van, M. de Jong & R. van den Dool (2008). *(On)beperkt sportief. Monitor sportdeelname van mensen met een handicap 2008*, 's-Hertogenbosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Ministerie van Algemene Zaken (2007). *Samen werken, samen leven. Beleidsprogramma Kabinet Balkenende IV 2007-2011*, Den Haag: ministerie van Algemene Zaken.
- Ministerie van Buitenlandse Zaken/ Ontwikkelingssamenwerking & Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008). *Beleidsnotitie 'Een kans voor open doel. De kracht van sport in ontwikkelingssamenwerking'*, Den Haag: ministeries van BZ/O en VWS.

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2006). *Regeling stimulering aanpassing huisvesting brede scholen en aanpassing sportaccommodaties in verband met multifunctioneel gebruik*, Den Haag: ministerie van OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007a). *Beleidsregel VO-scholen met een LOOT-licentie*, Den Haag: ministerie van OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007b). *Gewoon homo zijn. Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011*, Den Haag: ministerie van OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007c). *Meer kansen voor vrouwen. Emancipatiebeleid 2008-2011*, Den Haag: ministerie van OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007d). *Samen leven kun je leren. Plan van aanpak voor de invoering van de maatschappelijke stage in het Voortgezet Onderwijs*, Den Haag: ministerie van OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2008). *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2008*, Den Haag: ministerie van OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap & Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007). *Bestuurlijke afspraken Impuls brede scholen, sport en cultuur*, Den Haag: ministeries van OCW en VWS.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap & Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008). *Beleidskader Sport, Beweging en Onderwijs*, Den Haag: ministeries van OCW en VWS.
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2007). *Actieprogramma Iedereen doet mee*, Den Haag: ministerie van SZW.
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2008). *Nationaal strategische rapportage sociale bescherming en insluiting Nederland 2008*, Den Haag: ministerie van SZW.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2005). *Tijd voor sport – Beweging, Meedoen, Presteren*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006a). *BOS-impuls. Tijdelijke stimuleringsregeling buurt, onderwijs en sport*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006b). *Programma Meedoen allochtone jeugd door sport 2006-2010. Kamerstuk*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006c). *Samen voor sport. Uitvoeringsprogramma van de kabinetsnota "Tijd voor sport – Beweging, Meedoen, Presteren"*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006d). *Tijd voor sport: Meedoen allochtone jeugd door sport. Kamerstuk*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007a). *Aankondiging van de impuls voor brede scholen, sport en cultuur. Koersbrief*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007b). *Actualisatie van het ouderenbeleid, beleidsbrief*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007c). *Actualisatie van het ouderenbeleid, bijlage*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007d). *De kracht van sport*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007e). *Preventiebeleid voor de volksgezondheid, brief*, Den Haag: ministerie van VWS.

- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2007f). *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2008*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008a). *Bijlage bij de VWS-brief 'Emancipatiebeleid'*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008b). *Circulaire 2009 (S/BRE-SP-2868723)*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008c). *Kaderstellende afspraken Impuls Nationaal Actieplan Sport en Bewegen*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008d). *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2009*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2008e). *Voortgang sportbeleid. Kamerstuk*, Den Haag: ministerie van VWS.
- Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, minister voor Jeugd en Gezin & Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties (2007). *Alcoholbeleid. Brief*, Den Haag: ministerie van VWS, minister voor J&G en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport & Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2008). *Projectplan "(maatschappelijke) Participatie allochtone vrouwen in de sport"*, Den Haag: ministeries van VWS en OCW.
- Minister voor Jeugd en Gezin (2007). *Alle kansen voor alle kinderen. Programma voor jeugd en gezin 2007-2011*, Den Haag: minister voor J&G.
- Minister voor Wonen, Wijken en Integratie (2007a). *Actieplan Krachtwijken. Van Aandachtswijk naar Krachtwijk*, Den Haag: minister voor WWI.
- Minister voor Wonen, Wijken en Integratie (2007b). *Deltaplan Inburgering: Vaste voet in Nederland*, Den Haag: minister voor WWI.
- NOC*NSF (2006). *Fluitend het veld op! Subsidieaanpak voor de gezamenlijke aanpak Masterplan Arbitrage 2006-2010*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2007a). *Presentatie Toekomst van de Sportvereniging*, Eindhoven 13 november 2007.
- NOC*NSF (2007b). *Voorzieningen Topcoaches*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (en Gehandicaptensport Nederland) (2008). *Uitdagend sportaanbod voor gehandicapten binnen de reguliere sport*, Arnhem/Bunnik: NOC*NSF/Gehandicaptensport Nederland.
- Oberon (2007). *Brede scholen in Nederland. Jaarbericht 2007*, Utrecht: Oberon.
- Ooijendijk, W.T.M., A.M.J. Chorus & G.C.W. Vos (2007). *Advies Actualisering Beleidsdoelen Nota Tijd voor Sport*, Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Poel, H. van der (2006). *Ontwikkelingen in het sportbeleid*. In: Breedveld, K. & A. Tiessen-Raaphorst, *Rapportage Sport 2006*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).
- Poel, H. van der (2008). *Ontwikkelingen in het sportbeleid*. In: Breedveld, K., C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst, *Rapportage Sport 2008*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).
- Roques, C. & M. van den Heuvel (2004). *Evaluatie stipendiumregeling A-sporters, 's-Hertogenbosch*: W.J.H. Mulier Instituut.
- Ross, C. (2008). *Beweegrede*. Toespraak Clémence Ross, directeur Nederlands Instituut voor Sport en beweging, op 15 september 2008 bij Ministerie van Algemene Zaken

- Schnabel, P. (2007). *Bedreven en gedreven. Een heroriëntatie op de rol van de rijksoverheid in de samenleving*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2008). *Persbericht Weinig over de Schreef*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Sociaal Geografisch Bestuurkundig Onderzoek (2008). *Eenmeting Combinatiefuncties*, Den Haag: Sociaal Geografisch Bestuurkundig Onderzoek.
- Stichting Homosport Nederland (2008). *Uitvoeringsplan homo-emancipatie in de sport, 'Gewoon doen'*, Amsterdam: stichting Homosport Nederland.
- Teulingen, Y. van (2007). *Rapportage monitor 1^e en 2^e tranche tijdelijke stimuleringsregeling buurt, onderwijs en sport*, Utrecht: Berenschot.
- Tiessen-Raaphorst, A. & K. Breedveld (2007). *Een gele kaart voor de sport. Een quick scan naar wenselijke en onwenselijke praktijken in en rondom de breedtesport*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tiessen-Raaphorst, A., J. Lucassen, R. van den Dool & J. van Kalmthout (2008). *Weinig over de schreef. Een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vereniging voor Sportgeneeskunde en de Federatie van Sportmedische Instellingen (2008). *Beleidsplan Vereniging voor Sportgeneeskunde en Federatie van Sportmedische Instellingen 2008-2011*, Bilthoven: Vereniging voor Sportgeneeskunde en de Federatie van Sportmedische Instellingen.
- Verweij, A. F. van der Lucht & M. Droomers (2008). *Gezondheid in veertig Krachtwijken*, Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.
- Voogt, J. (2007). *Tijdelijke Commissie Brede Analyse. Eindrapport*, Enschede: SLO.
- Weerden, J. van, Schoot, F. van der & B. Hemker (2008). *Balans van het bewegingsonderwijs aan het einde van de basisschool 3. Uitkomsten van de derde peiling in 2006*, Arnhem: Cito.

Bijlage 1: Aanvullende informatie NASB

Extra informatie over de ondersteuningstrajecten vanuit NISB

Inleiding

Deze gegevens hebben met name betrekking op de ondersteuning en communicatie van het NASB vanuit NISB. De belangrijkste indicatoren daarbij zijn:

- Bekendheid intermediaire organisaties met:
  - o impuls
  - o doelgroep te-weinig-actieven
  - o kansrijke interventies
- Goede voorbeelden van NASB-gemeenten
- Input en bereik ondernomen activiteiten
- Tevredenheid intermediairen over ondersteuning vanuit NISB

Om zo veel mogelijk aan te sluiten bij wensen en behoeften van verschillende stakeholders en intermediaire organisaties, zijn in 2008 verschillende behoefte-inventarisaties uitgezet. De resultaten hiervan zijn gebruikt als input voor bijeenkomsten en ondersteuningsmaterialen.

Waar worden evaluatiegegevens vandaan gehaald?

De verschillende organisaties en mensen waarmee wordt samengewerkt en waarbij tevens wordt geëvalueerd:

- NISB registraties en medewerkers
- Adviseurs provinciale sportraden
- Gemeente ambtenaren Sport & bewegen, Gezondheid en Welzijn
- Interventie-eigenaren
- Intermediaire organisaties:
  - o Regionaal (GGD, ROS, etc.)
  - o Lokale professionals

Ondernomen activiteiten (input)

Tot 1 oktober 2008 heeft NISB in het kader van NASB de volgende activiteiten ondernomen:

- 3 landelijke regiobijeenkomsten voor gemeenten
- 1 bijeenkomst voor interventie-eigenaren
- Tweedaagse training adviseurs
- 3 terugkombijeenkomsten adviseurs
- 2 keer met stand op congres
- Website
- Interventieoverzicht (2e druk sept. '08)
- 3 keer nieuwsbrief verzonden
- 2 mailings naar alle gemeenten

Resultaten

De resultaten tot nu toe (tot en met juli 2008) zijn alleen weer te geven voor bereik van communicatie- uitingen en tevredenheid van de regioadviseurs.

Bereik:

- 92 gemeenten aanwezig op regiobijeenkomsten
- 180 gemeenten geabonneerd op nieuwsbrief (tot en met juli 2008)
- 77 reacties op quickscan (tot en met juli 2008)
- 12000 hits op de website (tot en met juli 2008)
- 12 adviseurs Provinciale sportraden
- 4 extra NASB adviseurs
- 10 samenwerkingsovereenkomsten met interventie-eigenaren

Tevredenheid adviseurs:

- NASB wordt in andere gesprekken en presentaties meegenomen
- Het NASB leeft bij adviseurs naar eigen zeggen

Plannen voor de komende tijd

De monitoring en evaluatie vanuit NISB richt zich vooral op input (wat is gedaan), effectmaten als bereik en tevredenheid en processen. In de onderstaande tabel is aangegeven wat er de komende jaren gaat gebeuren.

Welke Manier	Planning	Wat	Resultaten beschikbaar
TNO -monitor professionals	Oktober 2008 (tot 2012 jaarlijks)	Kwantitatief vragenlijst onderzoek naar: 1) Bekendheid met NASB, website 2) aandacht voor te-weinig-actieven in beleid en projecten 3) tevredenheid over ondersteuning	1 ^e meting begin 2009, etc.
TNO procesevaluatie	Oktober 2008 - mei 2009	Kwalitatief onderzoek naar succes en verbeterpunten bij het opstarten van 4 NASB gemeenten	Mei 2009
Registraties	Doorlopend 2008-2012	1) aantal bijeenkomsten, nieuwsbrieven, acties, etc. 2) NISB contacten met gemeenten en vragenregistratie	Per vastgestelde update datum
Procesevaluaties Adviseurs	Doorlopend 2008-2012	Vaste feedbackmomenten: 1) schriftelijk invullen Excel-sheet 2) telefonische terugkoppeling	Per vastgestelde update datum
Evaluatieformulieren bijeenkomsten	Doorlopend bij iedere bijeenkomst	Vragenlijst met: 1) tevredenheid op onderdelen 2) verbeterpunten	Per vastgestelde update datum
Evaluaties interventie-eigenaren	Vanaf oktober 2008	1) vaste feedbackmomenten per email en telefonische vragenlijst 2) jaarlijkse verantwoording met behaalde implementatieresultaten	1 ^e update januari 2009

Bron: NISB

Bijlage 2: Aanvullende informatie Sportblessures

Blessurepreventie en internet

Website	Toelichting
www.voorkomblessures.nl (Consument en Veiligheid)	Geeft advies op maat en sportspecifieke informatie over primaire blessurepreventie via Internet. Doelgroep: georganiseerde en ongeorganiseerde sporters (18-35 jaar).
www.sportblessuremelden.nl (https://bis.pgdata.nl) (TNO)	Met name gericht op de web-based registratie van sportblessures via het Blessure Informatie Systeem (BIS) en geeft informatie over optimale zorg en preventie van sportblessures via internet. Doelgroep: sportbonden, sportverenigingen en hun sporters.
www.sportzorg.nl (VSG)	Richt zich op verantwoord sporten en gezond bewegen door advisering en begeleiding van sporters en zorg rond een blessure. Met name gericht op secundaire en tertiaire preventie. Doelgroep: sporters en organisaties (afnemers en aanbieders van sportzorg).
www.sport.nl (NOC*NSF)	Met name gericht op algemene blessurepreventie. Doelgroep: sporters, trainers, verenigingen.
www.veiligheid.nl (Consument en Veiligheid)	Geeft veiligheidsadviezen over algemene blessurepreventie (sporttakoverstijgend), veilig bewegingsonderwijs en veiligheid van sportaccommodaties.

Bron: Kloet e.a. (2008a)

Activiteiten 2008

Preventieve activiteiten	Inhoud
Surfen naar Sportblessurepreventie	Aanvullende activiteiten: - Uitbreiden www.voorkomblessures.nl voor de sport schaatsen; - technische verbetering site; - effectonderzoek naar online advies-op-maat.
Eenduidige informatievoorziening	Komen tot aanbevelingen voor een aanpak waarin eenduidig en up-to-date gecommuniceerd wordt over alle aspecten van sportblessurepreventie door analyse van het informatieaanbod.
Preventie van enkelblessures	Stimulering van het gebruik van preventieve maatregelen bij in ieder geval voetballers en een tweede sport als pilot. Aandacht voor voorlichting.
Veiligheid in het bewegingsonderwijs	De module "Veiliger Bewegingsonderwijs" op het Voortgezet Onderwijs wordt actief onder de aandacht gebracht bij alle VO-scholen.
Veilig paardrijden	Hier wordt invulling aan gegeven door de KNHSF.
Veilig schaatsen	Hier wordt invulling aan gegeven door de KNSB.
Ad hoc preventie activiteiten	Werkgroep beoordeelt eventuele verzoeken/aanvragen.
Monitoring en evaluatie	
Epidemiologische informatie sportblessures	Verbeteren van de epidemiologische gegevens op het gebied van sportletsels, uitvoeren van aanvullende registraties en analyseren van specifieke typen sportblessures.
Veiligheidsbarometer	Inzicht krijgen in de doelgroep sporters t.a.v. hun denken en handelen in relatie tot sportblessurepreventie en veranderingen die in de loop van de tijd optreden.
Blessure Informatie Systeem	Sportbonden, verenigingen en organisaties inzicht bieden in het aantal en soort sportblessures, achterliggende oorzaken en mogelijkheden voor preventie.
Kennis- en netwerkontwikkeling en coördinatie	Gebruik maken van bestaande materialen, draagvlak creëren, afstemming tussen bestaande instrumenten en sites, centraal stellen van bewustwording zorgconsument, ketenzorg en keten-denken, informatie gedifferentieerd vanuit zorgvraag. Ondersteuning door Platform Sportblessurepreventie.

Bron: Kloet e.a. (2008b)

Bijlage 3: Aanvullende informatie Nieuwe sportmogelijkheden: proeftuinen

Proeftuin	Typering	Doelgroep	Innovatief aanbod	Algemene informatie
SportZ	Sportvarianten, naschoolse opvang VO en PO, niet gebonden aan locatie, op sportdependencies; onderwijsbegeleiding.	Jeugd 6-11 jr., jeugd 12-18 jr.	Buitenschoolse opvang met sport als kernactiviteit en opgezet door vier samenwerkende sportverenigingen.	Met SportZ zetten de Nijmeegse sportverenigingen sportdependencies op in de wijken. Daarmee komt de sport naar de jongeren toe. Binnen deze sportdependencies verzorgen de Nijmeegse sportverenigingen in samenwerking met andere aanbieders sportaanbod dat aansluit bij de behoefte van de doelgroep (6-18 jaar). Naast het sportaanbod wordt ook onderwijsbegeleiding geboden. Er wordt gewerkt vanuit een groeimodel, startend met vier sportverenigingen die vanuit drie sportdependencies opereren en eindigend met zestien sportverenigingen en negen sportdependencies. Aan de finish van het project heeft Nijmegen een dekkend aanbod voor de gehele stad.
Sportvarianten voetbal (Sportpark Saestum)	Sportvarianten voetbal. Gericht op jeugd, gezin en bedrijfssport, in samenwerking met onderwijs, welzijn, bedrijfsleven en andere sportverenigingen.	Jeugd, allochtonen, senioren, gezinnen en wijkbewoners, werknemers, talenten meisjes.	Voetbalfitness Roodrunners Boardingvoetbal Voetbalcircus Panna Bedrijvencompetitie Bedrijvenclinic Voetbalvaria	Voetbalvereniging Saestum richt zich op het aanbieden van sportvarianten binnen voetbal gericht op jeugd, gezin en bedrijven. Vooral 'voetbalFUNpark' met allerlei soorten voetbalvelden (panna, boarding, beach) is een vernieuwend concept.
De Pelikaan	Maatschappelijk ondernemend centrum voor sport en bewegen. North (Noorse activiteiten) and South (beachsporten). Benutten buitengebied. Koppeling met onderwijs. Flexibele lidmaatschapsvorm. Bedrijfssport. Structureel methodisch sportaanbod naschoolse opvang.	Jeugd en jongeren van 4-19 jr., ouders, G-sporters, werknemers, sporters 40+ en senioren 55+.	Nordic Walking 2 Sportdagen voor mensen (jongeren 16-18 jaar) met een beperking Realisatie Beachsport accommodatie.	Door intensieve samenwerking van verenigingen op sportcomplex De Pelikaan in Zwolle ontstaat een sterk en gevarieerd sportaanbod. Lifetime sport krijgt hier twee gezichten: North (Noorse activiteiten) en South (beachsporten). Er is directe betrokkenheid vanuit verschillende onderwijsinstututen (leerwerk- en stageplek) in de omgeving. Veel aandacht gaat in Zwolle uit naar mensen met een beperking en ouderen. Daarnaast wordt gewerkt aan maatwerk voor naschoolse opvang en bedrijfssport.
LISSO	Digitale vereniging watersport. Regionale samenwerking. Virtueel sportaanbod.	Jeugd 10-18 jaar, jeugdige sporters met beperking, studenten.	Indoor watersportactiviteiten met andere verenigingen die normaal niet deze sport beoefenen. Waterevents met basisschoolleerlingen. Onderzoeksrapport en belevingsconcept RU on Board. Door NHTV.	In een aantal clusters van gemeenten, verenigingen en scholen willen drie watersportbonden schoolwatersport vernieuwen en structureel aanbieden. Te denken valt aan vakoverstijgende indoorsportprogramma's, nieuwe spelvormen, virtueel sportaanbod, digitale vereniging, watersporten tijdens schooltijd, schoolsatellietverenigingen en watersporten na schooltijd. Door het maatwerk in aanbod voor de jeugd, wordt watersporten toegankelijk qua

			Communicatieplan. Mytyschool roeien in Eindhoven. Brainstormdag voor het creëren van randvoorwaarden voor innovatieve manier van inzetten van vrijwilligers als link tussen de watersportschool en de verenigingen.	beleving en uitdaging en tijdsinvestering. Uiteindelijk zal dit bijdragen tot blijvende sportdeelname.
Schoolsportvereniging	Sportvereniging terug in de wijk (achterstandswijk), andere organisatievormen gericht op scholen. Alternatieve competities.	Kinderen van 4 t/m 12 jaar.	Oprichting schoolsportverenigingen.	Sportverenigingen komen in Rotterdamse achterstandswijken waar geen of weinig verenigingen aanwezig zijn, naar de kinderen toe! Op en rond scholen bieden sportverenigingen na schooltijd structureel trainingen aan. Na het volgen van een aantal proeftrainingen in de betreffende tak van sport volgt er een ouderbijeenkomst. Hierna besluiten de kinderen samen met hun ouders of ze lid willen worden van de vereniging. Op den duur zullen de kinderen die lid zijn geworden ook in de competitie uit komen voor hun club. Op deze manier worden kinderen in de basisschoolleeftijd bereikt en lopen ze sneller warm voor het lidmaatschap bij een sportvereniging. Een schoolsportvereniging biedt tenminste vier takken van sport.
Sportconnexion	Sportworks (bedrijfssport). Vrouwensportvereniging. SportCollege.	VMBO jongeren, allochtone vrouwen/meisjes, werknemers.	Beeball (Sportcollege Domstad Dodgers) / Sportaanbod op vmbo scholen. Bedrijfsoftball (Sportworks Domstad Dodgers) / Sportaanbod voor werknemers. Softbalclinics (Ladysports Domstad Dodgers) / Sportaanbod voor allochtone vrouwen en meisjes. Girls to Sport. Allochtone dames, moederskind. Allochtone dames, senioren. Panna (straat) voetbal. Meiden(vrouwen)voetbal. evenement Grappling Time Weerbaarheid zelfverdediging Grappling	In de wijk Kanaleneiland wordt een multifunctionele wijkvoorziening gerealiseerd, waarin sport centraal staat. Voor de participerende organisaties ligt er een uitdaging de voorziening tot dé ontmoetingsplaats van de wijk te maken. Specifiek wordt ingezet op het inlopen van achterstanden van meisjes en vrouwen.

Grenzeloos in beweging	Een constant vernieuwend aanbod voor het hele gezin onder 1 dak van 9 - 9 uur. Airflow voor sporters met visuele beperking.	Gezin, visuele beperking.	Airflow Guppiegym Gezinssport	Flik Flak professionaliseert de organisatie, innoveert het sportaanbod, bindt nieuwe mensen en vergroot haar maatschappelijke rol. De belangrijkste hobbel wordt in 2007 overwonnen als de nieuwe accommodatie in gebruik wordt genomen. Flik Flak werkt aan doorlopend vernieuwend aanbod voor het hele gezin onder één dak. Speciale aandacht zal uitgaan voor sporters met een visuele beperking.
Sportboulevard Enschede	Arrangementen, 360 dagen aanbod, van 8.00 tot 24 uur. Flexibele lidmaatschapsvorm, gezamenlijke marketing.	Iedereen uit de wijken.	E-sports (Sportgames en Wii-games) Sport Zapp Card Padel tennis	Sportboulevard Enschede is een samenwerkingsverband van 13 verenigingen, 18 basisscholen, een particulier gezondheidscentrum en de gemeente Enschede. De verenigingen bieden samen 15 verschillende takken van sport aan op hun accommodaties aan de Geessinkweg. De boulevard ligt in een groenzone met veel sportvoorzieningen. Men zet in op product vernieuwing, aantrekkelijke aanbestedingsvormen, toevoeging van sporttakken en samenwerking binnen sportaanbod. Resultaat moet worden: 365 dagen aanbod, flexibele lidmaatschapsvormen, een gezamenlijke marketing, naschoolse opvang, huiswerkbegeleiding en vraaggericht sportaanbod in buurt en wijken. Jong, oud, autochtoon/allochtoon en chronisch ziek kan straks kiezen uit maatwerk in aanbod.
Sportbank	Sportvarianten o.a. beachhockey. Gezamenlijk aanbod. Koppeling groeiambitie met maatschappelijke functies.	Senioren, gehandicapten, jeugd.	Maatschappelijk Sportprogramma "Moeder en Kind dagen" Footvolley (en nieuw aanbod Ladies Day opstartfase juni 2008).	Nieuwe Nederlanders sporten minder dan 'oude' Nederlanders. De SportBank wil nieuwe Nederlanders stimuleren om te gaan sporten via vernieuwing van het sportaanbod. Hiervoor is samenwerking tussen sportverenigingen uit verschillende werelden cruciaal. Kernwoorden zijn: verenigingen helpen verenigingen, vrijwilligers helpen vrijwilligers, sporters helpen sporters. Er wordt een start gemaakt met kennismakingsbijeenkomsten van verschillende besturen en commissies. Daarnaast wordt sportuitwisseling van jeugd en ouders gestimuleerd en komt er zomersportkamp FUNBRIGDE voor kinderen uit uiteenlopende werelden. Overigens, uitwisseling heeft ook plaats tussen verschillende sportgroeperingen onderling als tussen beleidsmakers.
Sport & Leisure Park	Outdoor, toerisme arrangementen. Trendy en traditionele sporten worden gemixed. Samenwerking met commerciële	Iedereen.	In ontwikkeling.	Parkstad heeft een bovengemiddelde vergrijzing en achterblijvende bewegingsontwikkeling. Fietsen en wandelen is hier ondervetegenwoordigd. Een aantal sportverenigingen wil hier iets tegen doen. Samen zien de verenigingen voldoende kansen. Door product vernieuwing, aantrekkelijker aanbestedingsvormen en uitbreiding van het

	sportondernemer.			productenpakket wordt het aanbod sterker. Gekozen wordt voor opvallend maatwerk, bijvoorbeeld in de vorm van outdoor toerisme arrangementen waarbij een mix van trendy en traditionele sporten wordt gecombineerd. Geïnvesteed wordt nu vooral in organisatiestructuren en betere randvoorwaarden. Uiteindelijk zal er samenwerking met commerciële sportondernemers worden gezocht.
Vereniging als winkel en leerbedrijf	Combi van nieuwe sportvormen. Urban en beachvormen. Vereniging als leerplek.	Jongeren 14-18 jr., ouderen van 25-45 jr.	Clubkoers De vereniging als winkel en leerbedrijf.	Deze proeftuin voedt structurele samenwerking tussen verenigingen, onderwijsinstellingen en bonden. Sportbonden reiken verenigingen nieuwe bedieningsconcepten aan, die zij in hun 'sportwinkel' kunnen aanbieden. De vereniging is tevens het leerbedrijf door als praktijkleerplek te functioneren voor ROC/LOOT/HBO.
Clubfit	De 'fitted' vorm van traditionele balsporten in een wellnessachtige sfeer aangeboden.	35+	In ontwikkeling.	Door een modern en gevarieerd aanbod komen potentiële en bestaande leden van sportverenigingen in de regio Amsterdam in aanraking met zes (alternatieve vormen van) verschillende takken van sport. Het beoefenen van balsporten wordt in een fitnessachtige setting (fittesten, conditionele oefeningen, dieetadvies, etc.) aangeboden. Sportverenigingen uit de regio Amsterdam werken in een unieke setting samen om dit aanbod te verzorgen.
Sportdorp	Het project 'Sportdorp' is erop gericht dat er in vier dorpskernen een sportplek wordt gecreëerd waar elke inwoner een leven lang betrokken is; als actieve sporter of als vrijwilliger in de sport. Sport wordt daarbij dóór en vóór de dorpsinwoners georganiseerd. Het sportaanbod wordt vernieuwd; voor een bredere doelgroep, met nieuwe sporten, met nieuwe sportvarianten, met andere sportgerelateerde activiteiten en een faciliterend sportaanbod binnen de kinderopvang.	Alle bewoners van de dorpskernen; Opende, Blijham, Siddenuren en Eenrum/Weheden-Hoorn.	In ontwikkeling. Nu gestart met onderzoek naar behoefte vernieuwend sportaanbod.	De hoofddoelstelling van het project 'Sportdorp' is verhoging van de sport- en beweegdeelname van de inwoners van de vier dorpskernen. Naast deze hoofddoelstelling zijn er nog drie algemene doelstellingen geformuleerd: Realiseren van aantrekkelijk nieuw sport- en beweegaanbod in plattelandsgemeenten aansluitend bij de wensen en interesses van de verschillende doelgroepen en dit aanbod hechten aan de lokale sportverenigingen of nieuw op te zetten samenwerkingsverbanden. Oprichten van een nieuw te ontwikkelen organisatie-model om opgezette samenwerkingsverbanden te continueren. Inzicht krijgen in de succes- en faalfactoren van het concept 'Sportdorp', zodat nieuwe projecten daar gebruik van kunnen maken.

Duursport Noord Holland	Duursporters binden. Aanbod gebaseerd op evenementen, duursportdag en duursportcentrum.	Iedereen.	In ontwikkeling.	De in deze aanvraag participerende verenigingen zijn allen in meer of mindere mate gericht op het ondersteunen van duursporters en (potentiële) deelnemers aan bedoelde evenementen. Dit gebeurt in het algemeen nog veelal binnen de kaders van de diverse takken van sport. De sporters, echter, beoefenen in toenemende mate juist meerdere takken van sport. Duursporten die binnen dit projectplan vallen zijn: Hardlopen, Fietsen, Wandelen, Schaatsen, Triatlon, Wielrennen, skeeleren en Nordic Walking.

Bijlage 4: Aanvullende informatie Meedoen (allochtone jeugd door sport)

In onderstaande tabel staan de absolute veranderingen in het aantal leden per bond tussen 31 december 2007 (nulmeting) en 30 september 2008 (tussenmeting) weergegeven.

Absolute veranderingen in aantal leden tot 23 jaar per bond tussen nul- en tussenmeting¹

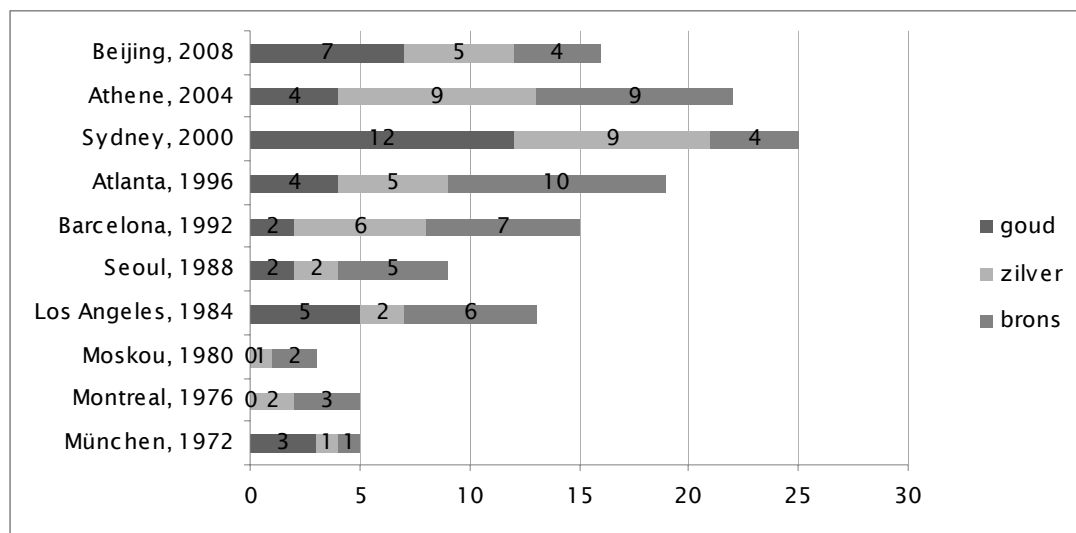
Etniciteit	JBN	Atletiek -unie	KNBSB	KNGU	KNKF	KNKV	KNVB	KNZB	NBB	Totaal
Autochtoon	333	-128	-54	670	729	-111	3.723	766	9	5.937
Niet-westerse allochtoon	324	108	233	336	2174	64	2323	65	137	5.764
<i>Turks</i>	75	4	0	81	489	28	482	27	63	1.249
<i>Marokkaans</i>	51	25	1	22	873	10	1.377	30	10	2.399
<i>Surinaams</i>	79	15	14	67	235	6	0	-13	22	425
<i>Antilliaans/Arubaans</i>	25	25	156	36	122	10	0	7	2	383
<i>Overig niet-westers</i>	94	39	62	130	455	10	418	14	40	1.262
Westerse allochtoon	104	10	-4	0	78	-1	-1	21	5	212
Onbekend	-127	0	0	0	81	-5	0	53	0	2
Totaal	634	-10	175	1.006	3.062	-53	5.905	905	151	11.773

Bron: Frelier & Breedveld (2008)

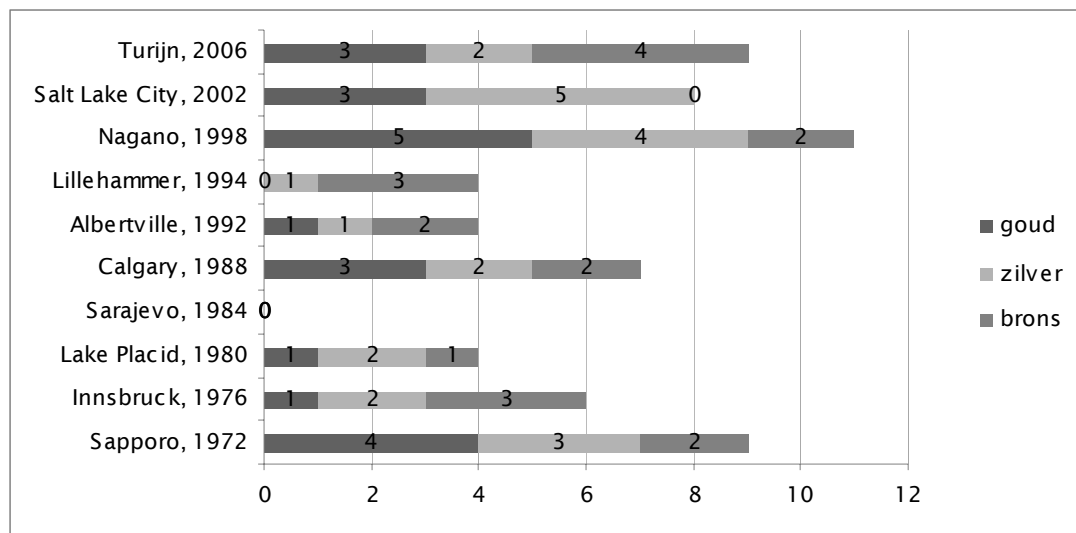
Bijlage 5: Aanvullende informatie Presteren

Behaalde medailles Olympische Zomerspelen 1972-2008

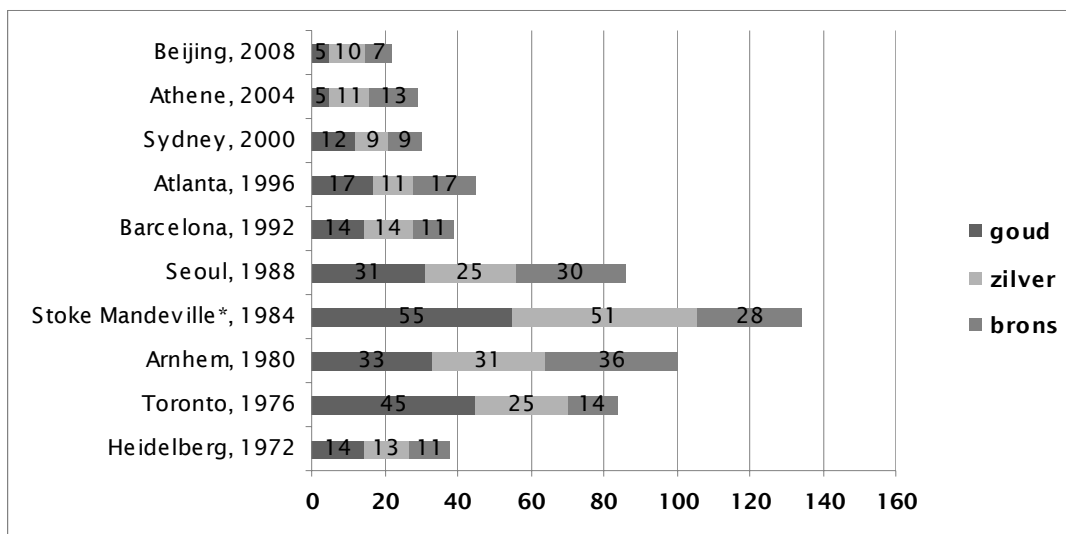
Bron: IOC

Behaalde medailles Olympische Winterspelen 1972-2006

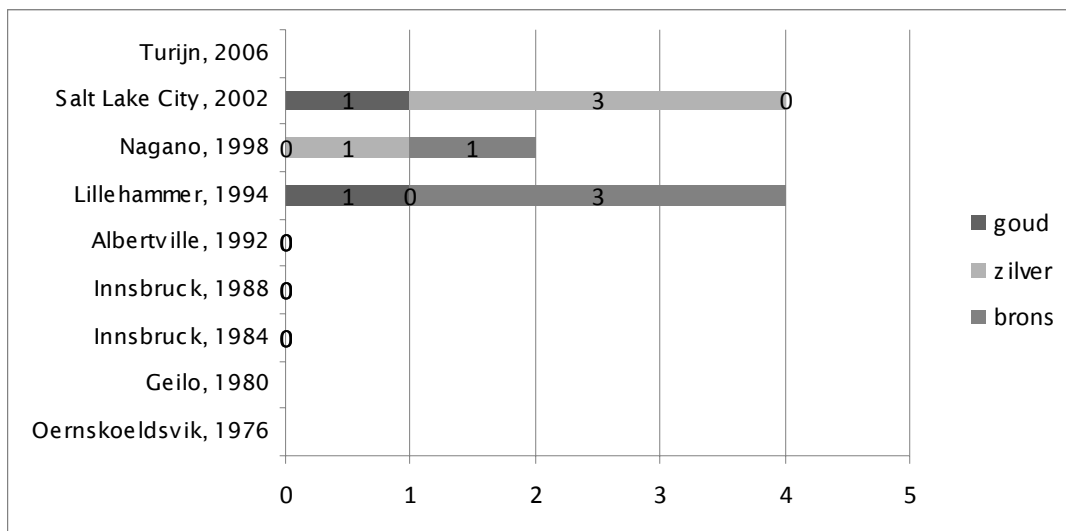
Bron: IOC

Behaalde medailles Paralympische Zomerspelen 1972-2008

Bron: IOC

Behaalde medailles Paralympische Winterspelen 1976-2006

Bron: IOC

Bijlage 6: Aanvullende informatie MBO-LOOT

1. Meer duidelijkheid en flexibiliteit voor topsporters in onderwijswet- en regelgeving

Het meest genoemde knelpunt op het gebied van topsport en MBO is de wet- en regelgeving. Sporters, topsportcoördinatoren en studiebegeleiders lopen aan tegen de 850 urennorm en de verplichte praktijkstages. DSP-groep acht drie maatregelen noodzakelijk. De eerste maatregel betreft het expliciteren en communiceren van wettelijke ruimte en mogelijkheden. Bij de MBO-instellingen met topsportbeleid bestaat een breed gedeelde behoefte aan meer duidelijkheid over mogelijkheden voor meer onderwijsflexibiliteit. Daartoe dient een document ontwikkeld te worden waarin de mogelijkheden op een rij worden gezet. Op de tweede plaats ligt de sleutel voor het wegnemen van problemen rond de urennorm en stages gedeeltelijk bij de MBO-instellingen zelf. De maatregelen die genomen kunnen worden, vergen zowel op organisatorisch als op financieel vlak veel van de instellingen. De derde maatregel betreft financiële tegemoetkoming vanuit de sport. De sport dient zich op te stellen als mede-probleemeigenaar, zeker waar het de sporters met een officiële topsportstatus of talentstatus betreft. Op termijn dient wellicht de vierde maatregel, een beleidsregel MBO-LOOT, ingezet te worden. Daar is de tijd echter nu nog niet rijp voor. De drie voorgestelde maatregelen moeten eerst breed worden geïmplementeerd en uitgetoet.

2. Landelijke coördinatie en afstemming op het gebied van MBO en topsport

Om de coördinatie en afstemming te verbeteren, intensiveren en professionaliseren stelt DSP-groep een combinatie van twee maatregelen voor. Het gaat om de oprichting van een centraal coördinatie- en informatiepunt MBO-LOOT en de ontwikkeling van een kwaliteits-, c.q. certificeringssysteem MBO-LOOT. Er bestaat veel behoefte aan een transparant en vergelijkend overzicht van de geboden topsportfaciliteiten per MBO-instelling. Hier ligt een belangrijke taak voor het coördinatie- en informatiepunt. MBO-instellingen die voldoen aan een aantal minimale criteria komen bij het certificeringssysteem in aanmerking voor het MBO-LOOT-certificaat. Naar schatting zouden op dit moment circa vijf MBO-instellingen in aanmerking komen voor het certificaat. Nog eens tien instellingen zijn op de goede weg.

3. Meer samenwerking tussen sport en MBO

DSP-groep stelt een tweetal maatregelen voor om de samenwerking tussen MBO-onderwijs en sport te bevorderen. De eerste maatregel is al eerder aan bod gekomen en betreft de financiële tegemoetkoming vanuit de sport. Loopbaanbegeleiding voor geïndiceerde topsporters en talenten vormt de tweede maatregel. Is er behoefte aan een (loopbaan)adviseur die de sporter begeleidt, met hem/haar meedenkt en die zowel voor onderwijs als sport aanspreekpunt vormt en genoemde samenwerking kan bevorderen.

Planning

Het MBO-veld in het algemeen en de deelnemers aan de pilot MBO-LOOT in het bijzonder dringen aan op snelle besluitvorming. Het onderwerp staat op de agenda en er is voedingsbodemp aanwezig. In de tabel op de volgende pagina is een stappenplan opgenomen, waarin de verschillende maatregelen zijn geprioriteerd. Tevens is per stap aangegeven welke partijen naar inzicht van DSP-groep primair aan zet zijn. Het betreft geen blauwdruk. Het zal duidelijk zijn dat de implementatie van het stappenplan tijd nodig heeft.

Tabel Stappenplan tot implementatie MBO-LOOT

Stap	Maatregelen/acties	Sleutelorganisatie(s) c.q. initiatiefnemer
1	Oprichting van centraal Coördinatie- en informatiepunt MBO-LOOT	NOC*NSF en MBO Raad
2	Ontwikkeling van kwaliteit-/certificeringsstelsel MBO-LOOT	Coördinatiepunt MBO-LOOT in oprichting
3	Onderzoeken van huidige wettelijke ruimte en mogelijkheden voor afstandsleren en evc's ⁹⁰ in de sport	Coördinatiepunt MBO-LOOT i.o. i.s.m. Ministerie van OCW
4	Breed communiceren van wettelijke ruimte en mogelijkheden voor afstandsleren en evc's in de sport	Coördinatiepunt MBO-LOOT i.o. i.s.m. Ministerie van OCW
5	Communiceren van mogelijke interne maatregelen bij de MBO-instellingen zelf	Coördinatiepunt MBO-LOOT i.o.
6	Centraal indiceren van topsporters aan de hand van de NOC*NSF statussen (A, B en HP) en de NOC*NSF talentprofielen	NOC*NSF i.s.m. bonden en Olympisch Netwerk
7	Ontwikkelen van financieringsregeling t.b.v. aangepaste/extra onderwijsfaciliteiten voor geïndiceerde topsporters	NOC*NSF i.s.m. Coördinatiepunt MBO-LOOT
8	Loopbaanbegeleiding voor geïndiceerde topsporters	NOC*NSF i.s.m. Olympisch Netwerk
9	Eventuele uitwerking en invoering beleidsregel MBO-LOOT (afhankelijk van resultaten stap drie, vier en vijf.	Initiatief: ministerie van OCW i.s.m. Coördinatiepunt MBO LOOT

Bron: Blom & Duijvestijn (2008)

⁹⁰ Evc's = elders verworven competenties.

Bijlage 7: Aanvullende informatie Topsportevenementen

Overzicht van haalbaarheidsonderzoeken, bidprocedures en organisatie van topsportevenementen in 2007 en 2008

2007	2008
<i>Haalbaarheidsonderzoeken</i>	
WK Goalbal 2010	EK Volleybal heren 2011
WK Voetbal 2018	EK Waterpolo 2012
WK Zwemmen voor gehandicapten 2010	
EK Atletiek 2014	
EK Dressuur 2011	
EK Handbal dames 2012	
<i>Bidprocedures</i>	
EJK Pétanque 2008	WJK Roeien 2011
EJK Lifesaving 2008	WK Baan 2011
EJK Volleybal 2009	WK Zeilen 2011
EK Badminton Landenteams 2008	EK Dressuur 2011
WK Goalbal 2010	EK Waterpolo 2012
WK Roeien 2011	
WK Tafeltennis 2011	
WK Vierspannen 2008	
WK Zwemmen voor gehandicapten 2010	
Europees Jeugd Olympisch Festival 2013	
<i>Organisatie van topsportevenementen</i>	
WJK Softbal dames	WJK Beachvolleybal
WK Dammen	WK Triathlon lange afstand
WK Darts	WK Motorcross Valkenswaard
WK MX1 en MX2 (motorsport)	WK MX1 en MX2 (motorsport)
WK Laser radial (zeilen)	WK Cadet
EJK Atletiek	World Cup Dressuur
EJK Honkbal	WK Vierspannen
EJK Softbal dames	EJK Lifesaving
EJK Skeelers	EJK Pétanque
EJK 420-470 klasse (zeilen)	EK Baanwielrennen
EJK Yngling (zeilen)	EK Badminton landenteams
EJK Acrogym	EK Fietscross
EK Baanwielrennen	EK Enduro (motorsport)
EK Beachvolleybal	EK Rugby dames
EK Fietscross indoor	EK Squash landenteams
EK Fietscross outdoor	EK Zwemmen
EK Turnen	OKT Europese Meerkamp atletiek
OKT Judo	FBK Games 2008
OKT Volleybal dames (pre)	
FBK Games 2007	
NEC Wheelchair Tennis Masters	

Bron: VWS

Gebruikte afkortingen:

EJK	Europees Jeugd Kampioenschap
EK	Europees Kampioenschap
FBK	Fanny Blankers Koen
OKT	Olympisch Kwalificatie Toernooi
WJK	Wereld Jeugd Kampioenschap
WK	Wereldkampioenschap

Bijlage 8: Aanvullende informatie Innovatie

Overzicht van de projecten in de periode 2007 tot en met oktober 2008

Naam project	Inhoud
BMX (Afgerond december 2007)	De ontwikkeling van een BMX fiets met een derailleur systeem met twee versnellingen. In eerste instantie kan het systeem handmatig worden ingeschakeld. Een volgende versie kan wellicht automatisch, op toerental ingeschakeld kunnen worden.
Technologiescan object tracking (Afgerond mei 2008)	Doel: beschikbaar maken van overzicht van technologieën waarmee posities van objecten in de tijd kunnen worden geregistreerd, beoordeeld op bruikbaarheid voor specifieke (dan wel groepen van) sporten, technische haalbaarheid/betrouwbaarheid, ontwikkelingsduur, kosten en het geven van advies.
Technologiescan Voetpositie-registratie (Afgerond mei 2008)	Doel: beschikbaar maken van een overzicht van technologieën waarmee voetposities en -oriëntaties in de tijd kunnen worden geregistreerd, beoordeeld op bruikbaarheid voor specifieke (dan wel groepen van) sporten, technische haalbaarheid/betrouwbaarheid, ontwikkelingsduur, kosten en het geven van advies.
Spijerondersteuning d.m.v. kleding (Tussentijds stopgezet mei 2008) ⁹¹	Doel: inzicht krijgen in het effect van mechanisch (spier)ondersteunende kleding op prestaties bij (baan)wielrenners.
Kantelvoetenbord (Tussentijds stopgezet mei 2008) ⁹²	Doel: een kantelvoetenbord ontwikkelen voor gebruik bij het roeien dat beoogd is om de racetijd over 2 kilometer structureel te verbeteren.
Sport in de wijk in Amsterdam (Afgerond mei 2008)	Doel: ontwikkelen van een rekenmodel sport-wijk waarde relatie in Amsterdam met bijbehorend software-programma.
Handbike (Afgerond september 2008)	Doel: realisatie van hoogwaardige handbikes die door gebruik van composiet materiaal stijver en lichter zijn dan hun voorgangers (ingezet tijdens Paralympische Spelen Beijing 2008).
Koelen in Beijing (Afgerond september 2008)	Beijing kent een heet en vochtig klimaat. Om een topprestatie neer te zetten onder deze omstandigheden is het belangrijk het lichaam koel te houden. Dit kan door het lichaam te koelen voor, tijdens en na inspanning. Het koelsysteem moet in staat zijn het thermisch comfort te verhogen en het herstel na de inspanning te bevorderen.
Alles voor Goud (Afgerond september 2008)	In dit tv programma worden innovaties die in de afgelopen jaren in de top- en breedtesport zijn gerealiseerd bij een breed publiek onder de aandacht gebracht. Productiemaatschappijen Double2 en Palazzina hebben i.s.m. InnoSportNL hiervoor een programmaformule opgezet.
Haalbaarheid klapracket (Lopend, november 2009)	Doel: toetsen van de haalbaarheid van een idee om de functionaliteit van een tenniscracket te verbeteren en de blessurekans van de speler te verminderen, door een aanpassing aan het handvat.
Zwemstart-monitoring (Lopend, juni 2009)	Doel: ontwikkeling van een systeem waarmee de start gedetailleerd en geautomatiseerd kan worden geanalyseerd en advies kan worden gegeven over verbeterpunten. Twee producten zullen ontstaan: start analyzer en start optimizer.

⁹¹ Stopgezet vanwege niet passeren inhoudelijke mijlpaal: onvoldoende aantoonbaar effect op de sportprestatie.

⁹² Stopgezet vanwege niet passeren inhoudelijke mijlpaal: onvoldoende aantoonbaar effect op de sportprestatie

Laser-trainer (Lopend, oktober 2008)	De laser-trainer is een laser-lichtspot die op baan of veld wordt geprojecteerd en door de sporter wordt gevolgd tijdens de training. Doelstelling van het project is om de hardware, software en user-interface te ontwikkelen.
SwimCam (Lopend, december 2009)	Doel: ontwikkelen van een mobiel camera-systeem, waarmee drie-dimensionale analyses van zwemtechniek kunnen worden gemaakt en het uitvoeren van onderzoek naar relaties tussen zwemtechniek, drukverschillen en zwemsnelheid, waarmee de trainingspraktijk kan worden ondersteund.
Geavanceerde notatieanalyse voetbaleredivisie (Lopend, september 2009)	Doel: 1) het realiseren van een model dat (voor de gehele eredivisie en per club) relaties beschrijft tussen enerzijds factoren als het spelsysteem, thuis/uit spelen, spelers, veldposities, enz., via tussenliggende factoren als spelprestatie (kwaliteit passing, eigen helft/helft tegenstander, tempo van serie van acties, enz.), doelpogingen/verijdelde doelpogingen, doelpunten/tegendoelpunten, en anderzijds succes (winst/verlies, verschil) en 2) het realiseren van een database.
TopBob 2010 (Lopend, maart 2010)	Doel: 1. Tools ontwikkelen om de prestatie van de bob te kunnen simuleren, meten en evalueren. 2. Kennis genereren over de (stuur)dynamische, aerodynamische en glijweerstand eigenschappen van de bobslee en vervolgens daaruit een eigen Nederlandse tweemans bob te ontwikkelen.
Nationaal TalentVolgSysteem (Lopend, december 2010)	In dit systeem zijn de door de bonden geïdentificeerde talenten opgenomen en worden zij via een aantal dossiers gevolgd. Bedrijven, sportorganisaties, kennisinstellingen en overheden conformeerden een consortium, waarin zij het systeem vorm gaan geven.
Snelle schaats (Lopend, december 2011)	In het project wordt een metende schaats (in feite een meetbrug, waarop verschillende schoenen en verschillende buizen gemonteerd kunnen worden) ontwikkeld die vòòr de zomer 2009 gereed en gekalibreerd moet zijn. Vervolgens zal er zowel op labniveau, modelmatig als in de praktijk kennis ontwikkeld worden over het mechanisch gedrag van de schaats tijdens het werkelijke schaatsen en de daarmee samenhangende afstelling om zo optimaal mogelijk het door de schaatser geleverde vermogen met de door hem/haar gebruikte techniek om te zetten in voorwaartse snelheid.
Efficiëntie schaatsen (Lopend, december 2012)	Doel: ontwikkeling van kennis over schaatsefficiëntie, welke in belangrijke mate zal worden gebruikt om de gegevens die uit de metende schaats (zie project 'Snelle schaats') komen te kunnen duiden.
Haalbaarheid zwemvin (In opstart, mei 2009)	Doel: toetsen van de effectiviteit van een nieuw product voor training van de schoolslag, voor zowel onderwijs van jonge zwemmers als training voor topzwemmers
Haalbaarheid peakskate (In opstart, mei 2009)	Doel: toetsen van de werking van een nieuw principe schaatsijzer, in het seizoen 2008-2009
Geavanceerde trainingsanalyse handbal (In opstart, december 2011)	Doel: via gebruik van innovatieve technologie voor het registreren van posities van spelers tijdens trainingen binnen de balteamsporten (handbal in het bijzonder) te komen tot geavanceerde analysemiddelen t.a.v. tactisch/technische prestaties, fysieke prestaties en visualisatie en simulatie.
SwimmersTimePoint+ (In opstart, april 2009 (eerste fase))	Doel: doorontwikkeling van het TimePoint-systeem, onder meer via de realisatie van software die de daadwerkelijke trainingsbelasting relateert aan de opgelegde trainingsbelasting.
TurnTrainersCockpit (Plan in ontwikkeling, nog geen uitvoering)	Doel: ontwikkelen van een trainerscockpit voor turnen, in het bijzonder 2D analyses en realtime terugkoppeling m.b.t. oefeningen op de toestellen pegases en rekstok en vergelijking met eerder uitgevoerde oefeningen.

Foot Print Floor netsporten (Plan in ontwikkeling, nog geen uitvoering)	Doel: ontwikkeling van een systeem dat het voetenwerk van sporters kan registreren en analyseren.

Innovatieve concepten voor sportaccommodaties (Opzet programma met serie van projecten)(Plan in ontwikkeling, eerste project in opstart)	Maakt onderdeel uit van VWS beleidsprogramma Sport en Onderwijs. Meer info bij InnoSportNL.

Bron: InnoSportNL

Bijlage 9: Lijst van afkortingen

Algemeen

AVO	Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek
AVS	Algemene Vereniging Schoolleiders
AZ	Ministerie van Algemene Zaken
BaS'08	Begroting 2008, Artikel 46 Sport
BaS'09	Begroting 2009, Artikel 46 Sport
BOS	Buurt, Onderwijs en Sport
BSI	Breedtesportimpuls
BZ/O	Ministerie van Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking
CTO	Centra voor Topsport en Onderwijs
DMO	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling
DSP-groep	voorheen: Van Dijk, Van Soomeren en partners
EK	Europees Kampioenschap
EYES	European Year of Education through Sports
fte	fulltime-equivalent
FSMI	Federatie van Sportmedische Instellingen
HP-status	High Potential Status
IF	Internationale Federatie
JBF	John Blankenstein Foundation
KSS	Kwalificatiestructuur Sportopleidingen van de Sportbonden
KVLO	Koninklijke Vereniging voor Leraren Lichamelijke Opvoeding
KvS'07	De kracht van sport, beleidsbrief, 2007
LOOT	Landelijk Overleg Onderwijs en Topsport
LOSO	Landelijk Overleg Sportgezondheids Onderzoek
MAPE	Middelen, Activiteiten, Prestaties en Effecten
MBO	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MI	W.J.H. Mulier Instituut
MOgroep	Maatschappelijk Ondernemersgroep
NADO	Nationale antidoping organisaties
NASB	Nationaal Actieplan Sport en Bewegen
NebasNsg	Nederlandse Bond Aangepast Sporten/Nederlandse Sportbond voor Geestelijk Gehandicapten
NIGZ	Nationaal Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie
NIZW	Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn
NISB	Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen
NNGB	Nederlandse Norm Gezond Bewegen
NOC ★NSF	Nederland Olympisch Comité ★ Nederlandse Sport Federatie
NSA	Nederlandse Sport Alliantie
OBiN	Ongevallen en Bewegen in Nederland
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
PO	Primair Onderwijs
PvB	Proeven van Bekwaamheid
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
SCAS	Stichting Certificering van Actoren in de Sportgezondheidszorg
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau

SCV	Stichting Consument en Veiligheid
SES	Sociaal Economische Status
SGBO	Sociaal Geografisch Bestuurskundig Onderzoek
sHN	stichting Homosport Nederland
SLO	Stichting Leerplan Ontwikkeling
SMI	Sportmedische instelling
SvS'06	Samen voor Sport, uitvoeringsprogramma, 2006
TCBA	Tijdelijke Commissie Brede Analyse
TMS	Topsport Medische Samenwerkingsverbanden
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek
TvS'05	Tijd voor Sport, sportnota, 2005
VBS	Vereniging Bijzondere Scholen
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO	Voortgezet Onderwijs
VSG	Vereniging Sport en Gemeenten
VSG	Vereniging voor Sportgeneeskunde
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WADA	Wereld Anti-Doping Agentschap
WAD-code	World Anti-Doping Code
WK	Wereldkampioenschap
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WWI	Minister van Wonen, Wijken en Integratie

Sportbonden

AFBN	American Football Bond Nederland
JBN	Judo Bond Nederland
KNBSB	Koninklijke Nederlandse Baseball en Softball Bond
KNGU	Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie
KNHB	Koninklijke Nederlandse Hockey Bond
KNHS	Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie
KNKF	Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie
KNKV	Koninklijk Nederlands Korfbalverbond
KNVB	Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond
KNZB	Koninklijke Nederlandse Zwembond
NBB	Nederlandse Basketball Bond
NHV	Nederlands Handbal Verbond
NIJB	Nederlandse IJshockey Bond
NRB	Nederlandse Rugby Bond

Bijlage 10: Geraadpleegde personen en websites

Nationaal Actieplan Sport en Bewegen

Dhr. V. Hildebrandt, TNO
Dhr. W. Ooijendijk, TNO
Dhr. T. Rutten, NISB
Mw. F. Visser, NISB
www.nasb.nl

Sportmedisch begeleiden van topsporters

Dhr. P. van der Graaf, VWS

Sportblessures

Dhr. V. Hildebrandt, TNO
Dhr. W. Ooijendijk, TNO
www.voorkomblessures.nl
www.blessuremelden.nl
www.sport.nl
www.veiligheid.nl

Sportgeneeskunde

Mw. A. Bruinsma, Vereniging voor sportgeneeskunde
Dhr. P. van der Graaf, VWS
www.sportgeneeskunde.com
www.sportgezondheidsonderzoek.nl
www.sportzorg.nl

Impuls brede scholen, sport en cultuur

Dhr. A. Dejeu, VSG
Mw. L. Jongmans, VNG
Mw. W. Kuper, VWS
www.combinatiefuncties.nl

Sportkader

Mw. P. di Lella, VWS
Dhr. K. Muhlradt, NOC*NSF
Mw. A. Tromp, NOC*NSF
www.academievoorsportkader.nl

Nieuwe sportmogelijkheden: proeftuinen

Mw. P. Mercus, NOC*NSF
Dhr. M. Zweekhorst, NOC*NSF
www.sport.nl/vereniging/sportaanbod/proeftuinen/

Alliantie School & Sport samen sterker

Dhr. J. Kusters, Alliantie School & Sport
www.alliantieschoolensport.nl

Meedoen (allochtone jeugd door sport)

Dhr. P. Duijvestijn, DSP-groep

Dhr. E. Lagendijk, DSP-groep

Mw. L. Wolswinkel, DSP-groep/MOgroep

www.meedoenallochtonejeugddoorsport.nl

BOS: Integrale buurtaanpak en sport

Mw. C. Hostmann, VWS

Mw. M. van der Voet, VWS

Dhr. R. de Vries, Marktplan

www.bosimpuls.nl

www.menukaartsportenbewegen.nl

Stimuleringsregeling multifunctionele (sport)accommodaties

Mw. W. Kuper, VWS

Gehandicaptensport

Mw. L. van den Berg, Gehandicaptensport Nederland

Mw. R. van Driel, NOC*NSF

Gedragscode sportiviteit en respect

Dhr. A. Huisman, VWS

Scheidsrechters vooruit: Masterplan Arbitrage

Dhr. J. Vlasblom, NOC*NSF

www.scheidsrechterworden.nl

Sport en Ontwikkelingssamenwerking

Dhr. F. van Eekeren, NOC*NSF

Dhr. B. Ooijen, VWS

www.sportdevelopment.org

Excelleren van talenten

Dhr. R. Heerema, Stichting LOOT

Dhr. A. Huisman, VWS

Dhr. M. ten Kate, NOC*NSF

Dhr. E.J. Koers, NOC*NSF

Dhr. B. Roosenboom, NOC*NSF

Dhr. J.W. Snippe, NOC*NSF

www.olympic.org

www.paralympic.org

www.stichtingloot.nl

Stipendium topsporter

Dhr. P. de Bakker, Fonds voor de Topsporter

Topsporters met een beperking

Dhr. A. Cats, NOC*NSF

Mw. M. Müskens, NOC*NSF

Coaches aan de top

Mw. D. Höppener, VWS

Dhr. A. Huisman, VWS

Dhr. E.J. Koers, NOC*NSF

Tegengaan dopinggebruik

Dhr. H. Ram, De Dopingautoriteit

<http://gds.dopingautoriteit.nl/>

Topsportevenementen

Dhr. H. Haitsma, VWS

Mw. J. Willemsen, VWS

Innovatie

Dhr. N. Delleman, Innosport

Mw. J. Willemsen, VWS

Dhr. M. van der Zande, Innosport

www.innosport.nl

Overig

Dhr. E. Kluiters, VWS